

3-4

SOJA-

ASJANDUSE AJAKIRI

S O I D U R

PLUHTEN

A A S T A K Ä I K

XIX

1937

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 3-4 — 1937.

Sisustik:	Lk.	Sommaire:	Pages
<i>Major R. Tombak:</i> Suurte ja väikeste üksuste juhtimise iseäraldusi side mõttes ja sideülemate ülesandeid juhtimise protsessis	61	<i>Commandant R. Tombak:</i> Particularités du commandement des grandes et des petites unités du point de vue des transmissions. Missions des chefs des transmissions	61
<i>H. R.:</i> Kaks dessantoperatsiooni	65	<i>H. R.:</i> Deux opérations de débarquement	65
<i>K.:</i> Napoleoni tegevuse põhimõtteid Preussisch-Eylau ja Bautzeni lahingutes	71	<i>K.:</i> Principes de l'activité de Napoléon dans les batailles de Preussisch-Eylau et de Bautzen	71
— <i>a</i> —: Veel kuupäevade kirjutamisest ja kiidu-karistuste raamatute pidamisest	77	— <i>a</i> —: Encore sur la manière à dater et sur les journaux de conduite	77
Taktika alalt:		TACTIQUE:	
Taktikaline ülesanne Nr. 2. Pataljoni tegevus pealetungil olukorras, kus vaenlane ähvardab tagalat	79	Problème tactique No. 2. Offensive du bataillon. Cas où les arrières sont menacés par l'ennemi	79
<i>Ltn. Vimson:</i> Sõjagaasi tarvitamisest Itaalia-Abessiinia sõjas	81	<i>Lieut. Vimson:</i> Emploi des gaz de combat dans la guerre Italo-éthiopienne	81
<i>Eerik Laid:</i> Linnuste osa Muinas-Eesti ühiskonnas	84	<i>Eerik Laid:</i> Le rôle des forteresses dans l'Estonie antique	84
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE:	
<i>N. Rk.:</i> Mõningaid andmeid kaotuste suuruste kohta	87	<i>N. Rk.:</i> Quelques données sur le chiffre de pertes	87
<i>F. J.:</i> N.-Vene ja Saksa ratsaväe lahingudoktriini võrdlus	92	<i>F. J.:</i> La doctrine de combat de cavalerie en U. R. S. S. et en Allemagne	92
— <i>m.:</i> N.-Vene soomusmasinad	95	— <i>m.:</i> Les engins blindés de l'U. R. S. S.	95
<i>Gr.:</i> Gaasikaitse laboratoorium	97	<i>Gr.:</i> Un laboratoire de protection contre les gaz	97
Inglismaa: „The Army Quarterly“ juuli 1936.	98	Angleterre: „The Army Quarterly“, juillet 1936.	98
Kaitseväe elu	100	Vie Militaire	100
Rindesõdur jutustab	101	Récit d'un soldat du front	101
Juriidilised küsimused	103	Questions juridiques	103
Ametlik osa	104	Partie officielle	104
Male, perekondlike teateid.		Echecs. Informations familiales.	

Vastutav toimetaja major **A. LUTS.**
Telefon nr. 477-20/40.

Tegevtoimetaja kapten **J. MADISE.**
Telefon nr. 477-20/163.

Väljaandja: „SÕDUR“, Sakala nr. 33, Tallinn.
Tegevtoimetaja kõnetunnid
iga päev k. 0800—1200.
Talitus avat. iga päev kella
0800—1500.
Telefon — Kaitseväe 163.
Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsikirju alal ei hoita.

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas — kr. 6.00.
Poolaastas — kr. 3.00.
Veerandaastas — kr. 1.50.
Üksiknumber — kr. 0.20.

KUULUTUSTE HINNAD:

Lehekülg — kr. 40.
Tekstis — kr. 60.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

XIX AASTAKÄIK

NR. 3-4 • 29. 01. 1937

Suurte ja väikeste üksuste

*juhtimise iseäraldusi side mõttes ja side-
ülemate ülesanded juhtimise protsessis. *)*

Major R. Tombak.

1. Sissejuhatavaid märkusi.

Sõjateadus, nagu iga teinegi teadus, täieneb ja evolutsioneerub. Sõjateaduse arenemiskäik on tihedas kontaktis tehnika arenemisega. Mida kiiremini areneb viimane, seda kiiremini muutuvad taktikalised ja isegi operatiiv-strateegilised tõekspidamised ja nende tõekspidamiste rakendamismoodused.

Nimetatud rakendamismooduste kompleks kujundabki nn. juhtimise tehnika. Järelikult, juhtimise tehnika all mõistame oskust rakendada otstarbekohaselt töösse käsutuses olevaid inimesi ja tehnikat saadud ülesanderaames ja maksvate taktikaliste ning operatiiv-strateegiliste tõekspidamiste kohaselt.

Juhtimise tehnika pole kõigil juhtimistmeil ühesugune. Mida kõrgemale sammume mööda juhtimisredelit, seda keerukamaks muutub juhtimine ja ümberpöörduvalt.

Kuid kui suur juhitud väeüksus ka ei oleks, kas rühm või rügement, brigaad või rinne, on juhtimine tänapäev ilma sideta, ükskõik missugusel kujul see ka ei ilmneks, v õ i m a t u.

Siit siis ka see määratu suur tähtsus, mis antakse sideüksustele, nende organisat-

sioonilistele ja tehnilis-varustuslikkudele küsimustele ja side alal teenivate ohvitseride erialalis-taktikalisele ettevalmistamisele.

Eriti põhjalik peab olema väekoondiste juures teotsevate sideüksuste koosseisu kuuluvate ohvitseride taktikaline ettevalmistus. Neil ohvitseridel peab olema selge ettekujutus väekoondise juhtimise tehnikast, et olla võimeline tööle rakendama käsutuses olevaid sidetehnilisi vahendeid — juhi kavatsuste kohaselt.

2. Väikeste ja suurte üksuste juhtimise iseäraldusi.

Mõnikümmend aastat tagasi, kas või näiteks Prantsuse-Preisi sõjas (1870.—71. a.), oli vahe väikeste ja suurte üksuste juhtimise vahel minimaalne. Nii kompani kui diviis teotsesid tihedas massis. Aja ja ruumi mõiste ei mänginud juhtimise seisukohalt vaadatuna sellist osa, nagu seda näeme tänapäev.

Kui võtame näiteks kompani, kes lahingurännakul sattus kontakti vastaspoolega, siis kompaniülem vajab aega oma kompani hajutamiseks ja grupeerimiseks löögi andmiseks mingisuguses suunas mitte üle ühe tunni. Kuid kompaniülemalt antavad korraldused võivad ette näha kompani tegevust samuti mitte kauemaks kui üheks või kaheks tunniks.

*) Sissejuhatav loeng sidepataljoni reservohvitseride taktikalistele harjutustele. Peetud 04.01.37.

Käsu andmise momendist kuni selle realiseerimiseni kulub kompaniülemale niivõrd vähe aega, et selle kestvusel võivad esineda üldises lahingupildis vaid minimaalsed muudatused. Siit näeme, et kompaniülema juhtimise tehnika tugineb eranditult lahingukäigu realiteedile. Viimane on kompaniülemale niivõrd lähedal, et ta reageerimised muudatustele lahingukäigus sünnivad automaatselt. Kompaniülema reageerimist arenevatele sündmustele väljendavad käsud ja korraldused on seega peamiselt šabloonised ja sõltuvad lahingupildi otsesest mõjutusest, mitte aga sügavama mõtlemise vili.

See on põhjuseks, miks kompaniülema käsutuses olevad sidevahendid on väga lihtsad kasutamiseks ja koosnevad peamiselt optilistest ja akustilistest abinõudest.

Olukord muutub juba tunduvalt rügemendi juhtimisastmel. Rügemendiülem asub lahingurealiteedist kaugemal, mille moraalne mõju amortiseerub alluvate juhtide (kompani- ja pataljoniülemad) ettekandeis. Seepärast rügemendiülem saab lahingukäigust pildi palju vähem brutaalsemal kujul kui seda on tegelikkus. Ühesõnaga, mõju le p ä ä s e b a e g j a r u u m. Kui näiteks vastane asub kallaletungile, siis teade sellest jõuab normaalselt rügemendiülemani enne, kui vastane ise, kuid ka meie oludes, kus rügement teotseb võrdlemisi laial rindel ja rügüli KP asetseb kaugemal rinde joonest, peab side seda tagama. See ajavahemik on rügemendi juhtimisastmel küllalt suur, et võimaldada rügemendiülemale süveneda tekkinud olukorda ja teha sellest järeldusi. Kuid siia seltsib veel üks kolmas tegur. Rügemendiülemani jõuavad ettekanded ikkagi teatava hiline misega. Nad käsitlevad juba aselleidnud sündmusi. Järelikult, rügemendiülem, analüüsides nende alusel tekkinud olukorda ei saa tugineda ainult sellele, mis sündis rügemendi rindel, vaid ka sellele, mis võib veel sündida, s. t. ta peab suutma teataval määral ette näha sündmuste võimalikku arenemiskäiku.

Need on tegurid, mis nõuavad rügemendiülema käsutuses olevailt sidevahendeilt suurt painduvust ja rügemendi sideülemalt küllalt arenenud taktikalist oskust olemasolevate abinõude töölerakendamiseks kiiresti muutavas olukorras. Rügemendi sideülem, sidevahendite ja meeskonna jaotamisel, mitmesuguste sideülesannete täitmiseks, peab arvestama mitte üksnes käesolevat momenti, vaid ka rügemendiülema taktikalistest kavatsustest järgneda võiva id sidevajadusi. See on asjaolu, mis tingib

tiheda koostöö rügemendiülema ja rügemendi sideülema vahel.

Palju raskem on juhtimise mõttes väekoondise, näiteks brigaadi- või diviisiülema seisukord. Väekoondise juhtimisastmel aja ja ruumi tegurid omavad veelgi suurema tähtsuse. Väga harva on väekoondise ülemal kasutada selliseid andmeid vastasest, mis talle võimaldaksid sajabrotsendiliselt kindlaks määrata vastaspoole tegevuse antud olukorras. Suuremal jaol juhtumitel on väekoondise ülem sunnitud oma jõude grupeerima selliselt, et see vastaks oma tahtele ja ülesseatud hüpoteesidele vastaspoole võimaliku tegevuse kohta.

See oskus, pikema aja peale ette näha, üles seades hüpoteese vastaspoole võimaliku tegevuse kohta ja vastavalt neile tööle rakendada käsutuses olevaid jõude, ongi raskem osa väekoondise juhtimise tehnikas.

Teisest küljest on väekoondis oma koosseisult väga keerukas organism. Me nägime, et kompaniülem kannab kõik juhtimise raskused isiklikult. Rügemendiülemal on aga adjutant, sideülem jne., kuna väekoondises näeme juba tervet suurt staapi.

Tekib küsimus, millest on siis tingitud seesuguse juhtimisaparaadi kasvamine? Muidugi mitte millestki muust, kui neist raskustest, mis esinevad väekoondise koosseisu koondatud mitmesugustesse eriväelike sse kuuluvate üksuste juhtimisel. Milles siis need raskused seisavad? Kas ainult juhi otsuse tegemisel? Ei. Missugusel juhtimise astmel meie ka ei asuks, otsustab ikkagi ainult üks ja see on väekoondise ülem. Mitte staap pole juhi otsuse isaks, vaid väekoondise ülem ise. Kuid staap valmistab ette andmed juhile otsuse tegemiseks ja mida suurem on väekoondis, seda keerukam on otsuseks vajalikkude andmete kogumine ja analüüsimine, seda rohkem on tarvis tööjõude juhi otsuse realiseerimiseks, selle teostamise korraldamiseks jne.

Kõik need asjaolud ei jäta mõju avaldamata ka väekoondise sideülema tegevusiseloomule.

3. Väekoondise sideülema ülesanded juhtimise protsessis.

Väekoondise sideülema tegevusiseloom selgub kohe, kui vaatleme väekoondise staabi ülesandeid juhtimise protsessis.

Väekoondise staabi ülesandeid juhtimise protsessis võiksime jaotada nelja ossa:

— andmete kogumine vastasest ja oma jõududest, nende grupeerimine ja analüüs esitamiseks juhile otsuse elemendina;

Kolonelleitnant Frits Oja 50-aastane.

Kolonelleitnant F. Oja.

Kaitsevägede Staabi juurde kuuluva Topo-Hüdrograafia Osakonna topograafia jaoskonna ülem kolonel-leitnant Frits Oja saab 1. veebruaril s. a. 50-aastaseks.

Poolesajandine hällipäeva-laps on pärit Tartumaalt Vorbuse vallast, sündinud 1. veebruaril 1887. Pärast alghariduse omandamist astus 1905. aastal Pihkva Maamõõtjate Kooli, mille kursuse lõpetas 1908. a. augustis silmapaistvalt heade tulemustega. Sama aasta septembris õiendas tagajärjekalt Sõjatopograafia Kooli sisseastumise katsed, mispuhul arvati junkruna tähendatud kooli vastuvõetuks. Aasta hiljem ülendati allohvitseriks ning õppekursuse lõpul

septembris 1910 — noorem-leitnandiks vanusega 06.08.09. Ühtlasi määrati ta teenistusse Sõjatopograafide Korpuse.

Maailmasõjast võttis osa topograafina, töötades oma erialal peamiselt lääne ja põhja-lääne rinnete piirkondades, muude seas ka endise Liivimaa piirides. 1918. a. sügisest kuni 1919. aasta kesksuveni viibis topograafilistel töödel Volga mail ja tolleaegse ida-rinde piirkonnas.

Eesti kaitseväge astus 30. novembril 1920. a. Teenis siin alul Kindralstaabi Valitsuse Topo-Hüdrograafia Osakonnas kartograafina ja vanema-kartograafina. Septembris 1923. määrati Sõjakooli ja oktoobris samal aastal — Kaitseväge Ühendatud Õppeasutiste alaliseks lektoriks. Mais 1935. viidi üle Kaitsevägede Staabi juurde kuuluva Topo-Hüdrograafia Osakonna topograafia jaoskonna ülemaks, kellena teotseb praegugi.

Kõrgendatud leitnandiks — detsembris 1913; alam- (staabi-) kapteniks — augustis 1917; kapteniks — 24.02.23; majoriks — 24.02.24 ja kolonel-leitnandiks — 24.02.30.

Kolonel-leitnant Ojale on Eesti aumärkidest annetatud Kaitseleidu IV klassi Kotkarist. Peale selle omab ta endise Vene Stanislaoose ordu 3. järgu ja Anna ordu 3. järgu aumärke.

Juubilar on oma ametialal tuntud kui väga tagasihoidliku iseloomuga, kuid seda töökam, kogenum, asjatundlikum ja täpsust harrastav aus töömees, kellel ei puudu tunnustamisväärsed teened kaitseväge juhtkonna topograafilise ettevalmistuse, samuti ka topograafiliste kaartide valmistamise alal. Seltsimehena ja kaasvõitlejana on ta oma leplikkuse ja vastutulelikkusega võitnud üldise austuse ja lugupidamise.

Soovime juubilarile tema tähtsa hällipäeva puhul parimat õnne, jõudu, tervist ja edu ka tulevikus.

- otsuse elementide esitamine väekoondise juhile;
 - juhi otsuse realiseerimine, s. o. alluvate informeerimine käskude ja korralduste näol juhi otsusest, üksuste liikumapanek ja nende varustamine kõige vajaliku lahinguks;
 - antud käskude ja korralduste täitmise kontroll.
- See on muidugi vaid teoreetiline staabi

ülesannete grupeerimine. Tegelikus elus on sagedasti väga raske eraldada üksteisest üht või teist ülesannet. Pealegi oleneb väga palju väekoondise ülemaest endast, tema iseloomust ja individuaalsest töömeetodist.

Eesloetletud ülesannetes on väekoondise sideülema täita tähtis osa.

Võtame vaatlusele kõigepealt sideülema osa staabi ülesannete esimeses osas. Väekoondise sideülema käsutuses on terve rida

sidevahendeid (raadio- ja raadiopelengaa- torjaamad, kõnede kinnipüüde jaamad), millede abil suudab muretseda juhile otsuse tegemiseks väga tähtsaid andmeid vastas- poole jõudude asetusest ja sagedasti isegi vastaspoole kavatsuste kohta. On selge, et nende andmete analüüsi toimetab sideülem koos väekoondise staabi luure osakonna või jaoskonnaga.

Mis puutub andmetesse oma vägedest, siis peab sideülemal alati olema käepärast järgmised andmed:

- kus asuvad tema kompani osad ja isegi üksikud töökonnad, kui viimased on saanud eriülesandeid (näiteks brigaadi luureeskadronile anti kaasa „D“ tüübilise raadiojaama tööscond);
- täpsad andmed kohalikust püsivast side- võrgust väekoondise tegevusrajoonis ja võimalustest selle kasutamiseks väekoondise ülema ühe või teise võimaliku otsuse realiseerimise seisukohalt, s. o. missuguseid kohalikkudest ühendustest saab kasutada kavatsetava operatsiooni läbiviimiseks, missugused vajavad ümberkorraldamist, kas jätkub selleks jõude ja materjalosa ja kui palju see nõuab aega. Iga sideülema esimeseks ülesandeks on, kui väekoondis asub uude rajooni või tegevusribasse, korraldada olemasoleva sidevõrgu luuret. Võimalusi selleks on mitu: olemasoleva sidevõrgu skeem, abonentide raamat, andmete pärimine koha- pealsetelt postiametkonna võimudelt, kui neid peaks seal leiduma, ja sidevõrgu isiklik luure. Seejuures tuleb aga alati mees pidada, et kohaliku sidevõrgu kasutamine võib aset leida vaid kõrgema juhtimisastme side- ülema nõusolekul, kui ei ole aset leidnud mingisugust vare- mat kokkulepet vastavate väe- koondiste sideülemate vahel. Sel- lest põhimõttest kinnipidamine on vaja- lik selleks, et ära hoida arusaamatusi, mis võivad tekkida, kui uuesti tulnud väekoondis või väeosa asub ühenduste kasutamisele, milliseid juba kasutab kõr- gema astme juhatus;
- lõpuks peab sideülemal alati käepärast olema andmed oma juba ehitatud side- võrgust skeemi ja töölerakendatud ma- terjalosast — tabeli näol; nende andmete alusel võib sideülem alati öelda: kui pal- ju aega võtab olemasoleva side- võrgu likvideerimine või selle ümberkor- raldamine uueks kavatsetavaks operat- siooniks ja kas selleks jätkub ma- terjalosa.

Need on andmed, mis vajalikud sideüle- male oma jõududest. Milline määratu suur väärtus on neil sideülema andmetel, selgub kas või alljärgnevast. Oletame, et mingisugune väekoondis, kes seni asus kait- sel, sai käsu üle minna pealetungi tegevu- sele. Loomulik, et selleks osutub vajalikuks ka sidevõrgu ümberkorraldamine. Väekoondise ülem, oletame, et peab soovitavaks pealetungi alguseks määrata kell 0230. Kü- sitakse sideülemalt, kas ta suudab selleks ajaks ümber korraldada väekoondise juhti- miseks vajaliku sidevõrgu? Järelikult, side- ülemast oleneb käesoleval momendil pea- lungi algus, s. o. kas ta suudab õigeaks ajaks oma töödega saada toime või mitte. Kui peaks sideülema vastus olema eitav, jääks väekoondise ülema otsustada, kas asuda pealetungile sideta või edasi lükata pea- lungi algus?

Siit näeme, et otsuse elementide esitamisel on sideülemal kaasa rää- kida kaaluv sõna.

Kui aga väekoondise ülemalt otsus juba on võetud, jääb sideülema ülesandeks teiste staabitöö ülesannete hulgas operatiivkäsu sidepunkti ja hiljem side-erikäsu redigeeri- mine. Seejuures on maksev põhimõte, et side-erikäsk peab ilmuma üheaegselt operatiivkäsuga ja viimase lisana. Kuid pole nõutav, et side-erikäsk peaks ilmuma iga operatiivkäsuga. Kõik oleneb olukorrast. Uue operatsiooni algusel peab side-erikäsk muidugi ilmuma koos ope- ratiivkäsuga, kuid operatsiooni kestusel vaid ainult vajaduse korral. Kordan veel kord, et see oleneb täiel määral olukorrast.

Mis puutub üksuste varustamisse kõige vajalikuks, siis peab väekoondise sideüle- mal alati olema käepärast vajalikud liini- materjalid väljaandmiseks alluvate väe- koondiste või väeosade sideülematele — vas- tutasuks viimastelt operatsiooni kestvusel ehitatud ja kõrgema väekoondise poolt üle- võetud ühenduste eest. Juhtub sagedasti, et operatsiooni kiire arenemise tõttu alluv väekoondis või väeosa ei jõua maha kerida juba ehitatud ühendusi. Sel korral kõrgem väekoondis võtab nad üle, andes asemele vastaval määral liinimaterjale.

Lõpuks, sideülema osa staabi ülesannete viimases osas väljendub tema alalises ühen- duste korrasoleku kontrollis. On ühendused korras, omab väekoondise staap võimaluse kontrollimiseks, kas käsud ja korraldused õigel ajal saadud ja kas nende teostamisele on asutud.

Ülaltoodud lühikesest ülevaatest selgus, et iga juhtimisaste seab üles sidekorraldamisele ja selle eest vastutustkandjaile sideülematele eriülesanded, kuid asja sisu jääb muutmata, s. o. juhtimiseks on vajalik

side. Sideülem on igal juhtimisastmel, kus ta olemas, juhi lähemaks kaastööliseks juhtimise protsessis.

Kaks dessantoperatsiooni.

Kaks dessantoperatsiooni — kaks diametraalset tulemust...

Üks neist dessantoperatsioonidest leidis aset lõunas — Gallipoli poolsaarel, ja teine — umbes samal meridiaanil, kuid ca 2000 km põhja pool — Saaremaal.

Esimene on üldiselt tuntud „Gallipoli dessantoperatsiooni“ nime all, kuna teist võiksime nimetada „Saaremaa dessantoperatsiooniks“.

Gallipoli dessantoperatsioon on teotses edukalt kaitsja pool, kuna pealetungija oli sunnitud, pärast asjatuid ja ohvriterikkaid pealetungikatseid lõpetama oma tegevuse.

Saaremaa dessantoperatsioon on oli edukas pealetungija pool, kusjuures kaitsja jõud täielikult kokku varisesid ning hävinesid.

Mõlemas operatsioonis olid võidukad sakslased, niihästi kaitse korraldajatena ja üldjuhtidena (Gallipoli dessantoperatsioon), kui ka pealetungijatena (Saaremaa dessantoperatsioon), kuna kaotajateks poolteks osutusid liitlased pealetungijatena (Gallipolis) ja venelased kaitsjatena (Saaremaal).

Võrreldes neid dessantoperatsioone, võime tulla huvitavatele järeldustele ja ammutada kasulikke õpiseid eeskätt dessantide vastu võitlemise alal.

Kõigepealt huvitaks meid küsimus, mida kujutavad endast Gallipoli poolsaar ja Saaremaa sõjaliselt, s. o. miks just sellel poolsaarel ja sellel saarel leidsid aset maailmasõja suurimad dessantoperatsioonid?

Gallipoli poolsaar kujutab endast Dardanellide merekindluse ühte ja nimelt loodepoolset rannikut. Kuna Dardanellide merekitsus on olnud juba alates vanast ajast ja on ka praegu suure sõjalise tähtsusega ühendustee Mustamere ja Vahemere vahel, siis ka Gallipoli poolsaar, mis oma asendilt võimaldab valitseda Dardanellide merekitsust, omab suurt strateegilist väärtust.

Selle tõendamiseks olgu arvrikkad võitlused selle sõjalise tähtsusega ala pärast, alates Xerxes'e aegadest ja lõpetades maailmasõjaga. Seepärast on Gallipoli poolsaart Dardanellide merekitsust valitseva rannikuna ja ka nimetatud merekitsuse Aasia poolset rannikut kindlustatud juba alates kõige vanematest aegadest. Võib öelda, et Dardanellide ümbruskond on olnud rannakindlustuste, eeskätt rannapatareide väljakujunemise algkohuks. Seetõttu on Türgimaa rannasuurtükiväe arendamise alal — klassikaline maa.¹⁾

Ka Saaremaa, teise meid huvitava dessantoperatsiooni sündmuste arenemise areenina, on olnud aegade jooksul suure sõjalise tähtsusega. See on tingitud asjast, et Saaremaa asend võimaldab valitseda täielikult Liivi (Riia) lahte ja pidada kontrolli Soome lahe suu ja teataval määral ka Põhja (Botnia) lahe suu üle. Seepärast on Saaremaa olnud juba alates vanast ajast mitmete rahvaste ja riikide (sakslaste, venelaste, taanlaste ja rootslaste) kalalitungiobjektiks. Võitlustest Saaremaal kõnelevad meile niihästi muistsete maalinnade jäänused kui ka moodsate rannakindlustuste varemed.

Eestoodust on selge, miks just need kaks rajooni (Gallipoli ja Saaremaa) tõmbasid endale tähelepanu ka maailmasõjas.

Asudes dessantoperatsioonide käsitlemisele, huvitaks meid kõigepealt küsimus, kui suured jõud võtsid osa nendest operatsioonidest.

Pealetungijatel oli dessantjõududena:

1. Gallipoli dessantoperatsioon (liitlastel):

a) Maa jõude:²⁾

— inimesi — esialgu ca 100 000 (evakueerimise ajal ca 134 700 ja üldse võttis operatsioonist osa ca 489 000 meest),

¹⁾ Huning. Die Entwicklung der Schiffs- und Küstenartillerie bis zur Gegenwart.

²⁾ C. F. Aspinall-Oglander. „Military operations vol. Gallipoli II“ London 1932.

- loomi — 14 587 ja
- suurtükke — 393.

b) Merejõude: ³⁾

- lahingulaevu — 1,
- lahinguristlejaid — 1,
- soomuslaevu — 16,
- ristlejaid — 5,
- hävitajaid (destroyereid) — 22,
- hävitajate emalaevu — 1,
- allveelaevu — 6,
- lennukite emalaevu — 1 ja
- traalereid — 35.

d) Lennuväge: ²⁾

- merejõudude koosseisus oleval emalaeval — 6 merelennukit.

2. Saaremaa dessantoperatsioon (sakslastel): ⁴⁾

a) Maajõude:

- inimesi — esialgu 24 600,
- hobuseid — 8 500,
- vankreid — 2 500,
- suurtükke — 40,
- kuulipildujaid — 220 ja
- miinipildujaid — 80.

b) Merejõude:

- lahingulaevu — 10,
- ristlejaid — 10,
- torpeedopaate — 56,
- allveelaevu — 6,
- traalereid — 34,
- transportlaevu — 19 j. n. e., (laevade suurus 1750—11 500 br. reg. tn.).

d) Õhujõude:

- Maajõudude käsutuses:
 - maalennukeid — 1 salk ja
 - merelennukeid — 8.
- Merejõudude käsutuses:
 - merelennukeid — 94 ja
 - mõned õhulaevad.

Võrreldes pealetungijate jõude Gallipoli ja Saaremaa dessantoperatsioonides, näeme, et maajõude oli Gallipoli operatsioonis mitmekordselt rohkem, kui Saaremaa operatsioonis. Merejõude oli aga Saaremaa operatsioonis rohkem kui Gallipoli operatsioonis, eriti aga lahingulaevu. Saaremaa operatsioonist osavõtvad 10 saksa lahingulaeva olid kõik moodsaimad ja osutusid oma 12^{suurtükkide tõttu võimsamateks laevadeks rannapatareide vastu võitlemisel. Eriti märkimisväärne on aga asjaolu, et Saaremaa dessantoperatsioonis kuulusid pealetungija jõudude koosseisu ka üle 100 lennuki, kuna Gallipoli operatsioonis oli liit-}

lastel ainult 6 lennukit. Seega Saaremaa operatsioonist osavõtvate jõudude üldine koosseis oli mitmekesisem. Siin esinesid täiel määral kolmes valdkonnas teotsevad jõud ja abinõud ja nimelt: maa-, mere- ja õhujõud. Gallipoli operatsioonis etendasid aga peamist osa maa- ja merejõud, kuna lennuväel oli täita vaid väike kõrvalosa mõningate luureüksannete ja laevasuurtükkide tule korrigeerimise alal.

Kaitsja jõudude kohta annavad pildi alljärgnevad andmed:

1. Gallipoli dessantoperatsioon (sakslastel-türklastel): ⁵⁾

a) Maajõude:

- 6 jalaväediviisi ja 1 ratsabrigaad, kokku ca 60 000 inimest (operatsiooni lõpul aga 16 jalaväediviisi, kokku ca 150 000 meest),

b) Rannasuurtükiväge:

- 165 suuremakaliibrilist (ühes arvatud ka 6") suurtükki,

d) Merejõude:

- 2 türgi lahingulaeva, 6 saksa allveelaeva ja mõned türgi torpeedopaadid.

e) Lennuväge:

- mõned lennukid rannapatareide käsutuses.

2. Saaremaa dessantoperatsioon (venelastel): ⁶⁾

a) Maajõude:

- 3 jalaväerügementi (üldse Läänemere saartel 5 jalaväerügementi) — rügementid olid kaugelt alla oma koosseisude,
- kaardiväe ekipaaži 3 kompanit,
- rannavalvurid (umbes 500 meest) ja
- mõned väljapatareid.

³⁾ L'amiral Sir Roger Keyes. „Des Bances de Flandre aux Dardanelles”.

⁴⁾ General der Infanterie a. D. von Tschischwitz. „Armee und Marine bei der Eroberung der Baltischen Inseln im Oktober 1917”. Berlin 1931.

⁵⁾ — Liman von Sanders. „Fünf Jahre Türkei”. Berlin 1919.

— H. Lorey. „Der Krieg in den Türkischen Gewässern. Die Mittelmeer-Division”. Berlin 1928.

— Admiral Salza. „Meresõjakunsti ajalugu II osa”. Tallinn 1927.

⁶⁾ A. M. Kosinskii. „Moonzundskaja operatsija Baltiiskago flota 1917 goda”. Leningrad 1928.

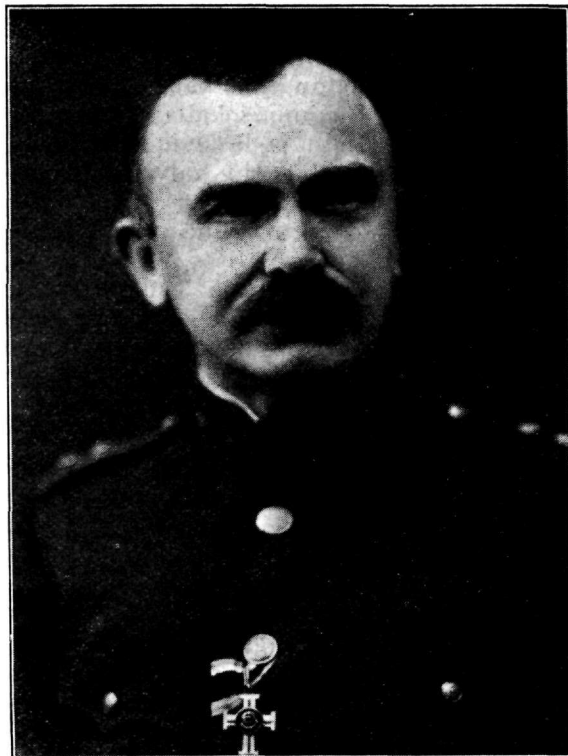
San.-kapt. Herbert Hold VR I/2 50-aastane.

Sidepataljoni arst san.-kapten Herbert Hold saab 23. jaanuaril s. a. 50-aastaseks.

Juubilar on pärit Kaarepera vallast Tartumaalt, sündinud 23. jaanuaril 1887. a. Mõisamaa mõisas mõisarentniku pojana. Keskkhariduse omandas Tartus, kus lõpetas gümnaasiumi kursuse 1907. aasta kevadel. Sama aasta sügisel astus Riia politehnikumi. Järgmisel aastal läks üle Tartu ülikooli arstiteaduse osakonda, mille lõpetas arsti kutse omandamisega 1913. Töötas assistendina Riia linna haiglas juunist 1913 kuni juulini 1914. Augustis 1914 valiti Virumaale Simuna jaoskonna arstiks, milliselt ametikohalt mobiliseeriti Vabadussõja ajal 20. märtsil 1919 ning määrati soomusrong nr. 4 arstiks. Sama aasta juunis viidi üle soomusrongide diviisi arstiks ja augustis — arstide reservi. Demobiliseeriti 1. septembril 1920. Pärast tegelikust kaitseväeteenistusest vabastamist asus uuesti Simuna jaoskonna arsti ametikohale, kust juunis 1922 valiti Taagepera kopsuhaigete sanatooriumi ülemarstiks, kellena teotses ligi 3 aastat. Mais 1925 lahkus Taageperast omal palvel. Jaanuaris 1926 määrati riigiteenijana Merekindluste vanemarsti kohustetäitjaks. Olles sellel ametikohal lõpetas veebruaris 1927 eksternina aspirantide kursuse jalaväe alal, mispuhul ülendati 24. 02. 27. arvates san.-nooremleitnandiks ning võeti ühtlasi tegelikku kaitseväeteenistusse. 1. aprillil 1927 viidi üle Sidepataljoni arsti ametikohale, kus teenib praegugi.

Kõrgendati san.-leitnandiks 24. 02. 30 ja san.-kapteniks — 24. 02. 34.

San.-kapten Hold'ile on annetatud Vabadussõjas ülesnäidatud teenete eest I liigi 2 järgu Vabaduse Rist. Peale selle omab ta Eesti Punase Risti II järgu 2. astme mälestusmärgi ja Läti Punase Risti II järgu märgi.

San.-kapt. H. Hold VR I/2.

Omal ametialal on san.-kapten Hold tuntud suurte kogemustega kohusetruu töömehena, kes oma asjalikkuse, vastutulelikkuse ja sõbraliku käitumisega on võitnud üldise lugupidamise, poolehoiu ning austuse.

Soovime juubilarile tema sünnipäeva puhul edaspidiseks eluks palju õnne, head edu ja püsivat tervist ning loodame, et tal veel kaua võimaldub tagajärjekalt teotseda tervishoiu rindel nii kaitseväge kui ka meie ühiskonna üldiseks hüveks.

b) Rannasuurtükiväge:

— 20 rannasuurtükki (120 mm kuni 305 mm) — üldse oli aga Läänemere saartel kokku 56 rannasuurtükki.

d) Merejõude:

— 2 lahingulaeva, 3 ristlejat, 26 hävitajat, 3 inglise allveelaeva, 12 vahilaeva, 16 vahikaatrit, 13 traalerit, 3 suurtükilaeva ja muid laevu ja

e) Õhujõude:

— 6 salka à 6 lennukit — kokku 36 lennukit kogu Läänemere saarestiku kohta.

Jõudude üldisest loetelust näeme, et ka kaitsja maajõud Gallipoli operatsioonis ületasid mitmekordselt kaitsja jõud Saaremaal. Mere- ja õhujõud olid aga Saaremaa operatsioonis suures ülekaalus.

Peale loeteldud jõudude ja abinõude kasutasid kaitsjad niihästi Gallipoli kui ka

Saaremaa operatsioonis ka tõkkemiine ja muid tõkkeid.

Kui nüüd võrrelda kaitsjate ja pealetungijate jõude omavahel, siis näeme, et mõlemates operatsioonides (eriti aga Gallipolis) ületasid pealetungijad kaugelt kaitsjate jõud arvuliselt, kusjuures kaitsjad oma relvastuse (materjalosa ja laskemoona) ja varustuse poolest olid palju halvemas seisukorras kui pealetungijad.

See oleks jõudude arvuline võrdlus. Kuid arvuline suurus on sõjalises tegevuses sageli kõrvalise tähtsusega ja otsustavaks teguriks osutub hoopis midagi muud. See muu tegur on vägede moraalne tase.

Vägede moraalil on rannakaitse, eriti aga dessantide vastu võitlemise seisukohalt väga suur tähtsus. See on tingitud asjaolust, et rannakaitse ülesannete täitmisel teotsetakse sageli isoleeritud aladel — nagu saartel, poolsaartel j. n. e., kus vägede moraal võib kergesti lüüa kõikuma juhul, kui on tegemist nõrga moraaliga võitlejatega.

Gallipoli ja Saaremaa dessantoperatsioonid tõestavad meile väga kujukalt eespool toodud väidet, mistõttu vägede moraalse külje käsitlemise juures nendes operatsioonides peatume veidi pikemalt.

Nagu juba eespool nimetatud, oli Gallipoli operatsioonis türklaste relvastus ja varustus halb. Seda teadis väga hästi saksa kindral Liman von Sanders, kes oli määratud Gallipoli poolsaare kaitse üldjuhiks. Seepärast pani kindral Liman v. Sanders, asudes oma ametikohale ja ka hiljem, suurt rõhku peale muu ka türklaste moraali tõstmisele. Peab ütleva, et see õnnestus tal, mistõttu kindral Liman v. Sandersi tegevus ja võtted vägede moraali tõstmise alal pakuvad meile kasulikke õpiseid.

Pärast liitlaste dessandi maabumist Gallipoli poolsaarel ei jäänud kindral Liman v. Sanders mitte sündmuste arenemise paigast kaugemale, vaid niipea kui ta suutis üldiselt orienteeruda, läks ta Maltepe'sse, mis asus 4,5 km Ariburnu rindest. Kaasa võttis ta oma lähemad kaastöölised, kuna armee staap jäi esialgu edasi Gallipolisse. Ka armee staap paigutati hiljem lahinguvälja otsesse lähedusse, nimelt 5 km kaugusele vaenlasest (Bigali küla lähedale).⁷⁾ Selline võte, et juht ise otsib lähedast kontakti võitlevate vägedega, on väga suure tähtsusega moraali tõstmise seisukohalt. Ka meie Vabadussõjas võime sel ajal leida näiteid — nagu Narva kaitsmisel j. n. e. Kindral Liman v. Sandersi asumine vägede läheduses või-

maldas tal sageli isiklikult mõjutada tegevust rindel. Nii organiseeris ta 13. augustil Aasia rannikult saabunud pataljonidest võitlusgrupi ja viis selle isiklikult Kiresh-Tepe rajoonis võitlevatele osadele abiks, kelle seisukord oli muutunud kriitiliseks.⁸⁾

Teiselt poolt näeme aga liitlaste, s. o. pealetungijate kõrgemaid juhte asuvat kaugel oma vägedest, mistõttu side vägede ja kõrgema juhatuse vahel sageli katkes.

Kindral Liman v. Sandersi eeskujul ka teised kõrgemad juhid olid oma vägede läheduses ja näitasid üles suurt isiklikku vahvust. Nii tormas näiteks 9. diviisi ülem — tuntud vahvuse poolest kolonelleitnant Kannengiesser — 9. augustil oma meeste ees lahingusse, kuid sai sealjuures rinnust raskesti haavata.⁷⁾ Eks seegi tuleta meelde meie Vabadussõja vaimu. Kuigi ta lõppes kurvalt, siiski selles olukorras oli kõrgema juhi isiklik osavõtt rünnakust võib olla suure moraalse tähtsusega tegur. Loomulikult ei saa pooldada, et kõik kõrgemad juhid isiklikult võtaksid osa rünnakutest, seda ei või lubadagi, sest kõrgem juht on sõjalises tegevuses sedavõrd väärtuslik ja otsustava tähtsusega, et tema elu ja tervist tuleb hoida. Kuid see juhtum näitab saksa juhtide vahvust, mis kahtlemata ei jäänud mõjuta alluvatele.

Kindral Liman v. Sanders andis oma armeele kindla käsu: kaitsta visalt, tolligi ei tohi taanduda, sest mida rohkem taandutakse poolsaare sisse, seda rohkem nõuaks kaitse jõude.⁹⁾ See õpis ei ole maksev mitte ainult dessantide vastu võitlemise seisukohalt, vaid ka üldiselt, sest sama olukord on ka meil sõja algpäevil.

Kindral Liman v. Sanders käskis türklastele hoida end võimalikult liitlaste ligidalt, et liitlased ei saaks tulistada laevadelt ilma, et see tuli ei muutuks ohtlikuks ka liitlaste maaväele.⁹⁾ Iga pimedat öötundi kasutati selleks, et ronida vaenlasele lähemale. Mitte kaugemale vaenlasest! See oli kategooriline nõue ja see olgu ka meile õpiseks dessantide vastu võitlemisel.

Kuna türklaste relvastus ja varustus oli halb, siis võeti neid liitlastelt rünnakutega, peamiselt öösiti.⁹⁾ Ka meie Vabadussõjas oli tuntud see võte ja

⁷⁾ Liman v. Sanders. „Fünf Jahre Türkei“. Berlin 1919.

⁸⁾ E. R. Prigge. „Der Kampf um die Dardanellen“. Weimar 1916.

⁹⁾ Liman v. Sanders. „Fünf Jahre Türkei“. Berlin 1919.

selliste rünnakute õnnestumine on ühtlasi ka suureks moraalseks tõukejõuks. See on õpis, mis peab ka meile jääma kindla reeglina — kui sul ei ole ja vaenlasel on, siis võta temalt!

Lõpuks tuleks märkida, et moraalitõstmiseks kasutati ka pettust. Kuna türklastel oli suurtükilaskemoona vähe, siis lasti sageli õppelaengutega, et oma jalaväge julgustada, s.o. et oma jalaväele jääks mulje, nagu suurtükivägi teda toetaks.⁹⁾

Kokku võttes näeme, et Gallipoli dessantoperatsioonis panid kaitsjad suurt rõhku vägede moraalse taseme tõstmisele. Sakslaste töö andis tulemusi ja türklased oma aktiivsete ja ettevõtlikkude juhtide all kaitsesid tõesti visalt Gallipoli poolsaart, näidates üles suurt kangelaslikkust.

Saaremaa dessantoperatsioonis näeme aga teistsugust pilti. Siin on Saaremaa ja üldse Läänemere saarte kaitsjate moraalne tase langenud peagu nullini. Revolutsioon ja ajutise valitsuse autoriteedi langus olid laostanud sõjaväe.

Sõdurid ei usaldanud ohvitseri, hakkasid neile vastu, istusid kasarmutes, õppustele ei läinud j.n.e. Sõdurid teadsid nimetada täpsa summa, mille eest kindralid oleval ära müünud Riia linna. Peeti miitinguid ja joodi denuraati...¹⁰⁾

Distipliin oli langenud niihästi maaväes, rannasuurtükiväes kui ka laevastikus.

Laevastikus valitsevast meeleolust annab kujuka pildi lahingulaeva „Slava“ madruste järgmine protest:

Lahingulaeva „Slava“ kogu isiklik koosseis tunnistab meie võimsa laeva määramise Liivi lahte ebaõiglaseks, arvestades seda, et „Slava“ ja ta meeskond kaitsesid Liivi lahte 16 kuud, millest ei tea mitte ainult Läänemere laevastik, vaid kogu vaba Venemaa ja nüüd leiab meeskond õiglase olevat, et Liivi lahte tuleksid saata täitma oma püha kohustust vaba Venemaa vastu üks lahingulaevadest, kas „Republika“ või „Andrei Pervosvannõi“, sest ka nemad võivad läbitada Muhuväina kanali.¹¹⁾

Analoogiline meeleolu ja targutamine valitses ka mujal. Seepärast ei ole imestada, kui näiteks Taga lahe kaitseks määratud venelaste osad leidsid, et 11. oktoobril nende telefoniside ei lõõta, kusjuures need osad jäid täiesti ükskõikseks. Kuid 12. oktoobril algas sakslaste maabumine... Nähtavasti saksa spioonid olid katki lõiganud venelaste telefoniliinid.

Sakslaste maabumisega algas venelaste paaniline taandumine, et pääseda mandrile.

See korratu liikumine Muhumaa üldsunnas pakkus väga kurba pilti. Sageli satuti paanikasse ja avati asjata tuli; eespool liiguvad sõdurid hakkasid tagasi valguma, vankreid ümber pöörama ja teel tekkis ettekujutamatu segadus. Siis rahunes kõik ja jälle liiguti edasi ja jälle kordus sama lugu...¹²⁾

Nagu Gallipoliski, nii ka Saaremaal püüdis kõrgem juhatus pidada vahetut kontakti vägedega. Nimelt oli Muhu väina kindlustatud positsiooni staabiülema kogu oma staabiga saarel ja nimelt Kuressaares kuni viimse võimaluseni. Kui katkes iga-sugune side vägedega ja kui korduvad katsed side loomiseks ei annud tulemusi, alles siis lahkus positsiooni staabiülema ühes staabiga, vastasel korral oleks kogu see asutis jäänud sakslaste kätte.

Venelaste moraalne laostumine oli juba sedavõrd süvenenud, et ei aidanud siin enam juhtide autoriteet, vaid juhte lihtsalt ei arvestatud.

Nii läks sakslastel korda 5 päeva jooksul võtta oma alla Saaremaa, mis on ca 2700 km² pindalaga, kusjuures venelaste peamiste jõudude mass vangistati. Hiljem võeti oma alla ka teised Läänemere saared.

Saaremaa dessantoperatsioonist näeme kujukalt, et edukaks sõjategevuseks ei ole küllalt betoonist, soomusest ega ka jõudude arvulisest suurusest, vaid et võiduks on tarvis ka tugevat moraalit.

Gallipoli dessantoperatsioon aga omakorda kinnitab seda väidet ja tõendab, et nõrga relvastusega kuid kindla moraalse kaitsjad võivad edukalt võidelda ka suuremajoolise ja hea relvastusega dessandi vastu, jäädes seejuures lõplikkudeks võitjateks.

Sakslased, valmistades ette Saaremaa dessantoperatsiooni, korraldasid intensiivset luuret Saaremaal, mistõttu neil pidi teada olema seal valitsev korralagedus. Seepärast on ka arusaadav sakslaste julge ja otsustav idee Saaremaa vallutamiseks (skeem nr. 1).

Võrreldes seda ideed liitlaste tegevuse ideega Gallipoli poolsaare vallutamisel (skeem nr. 2) näeme, et liitlased rajasid

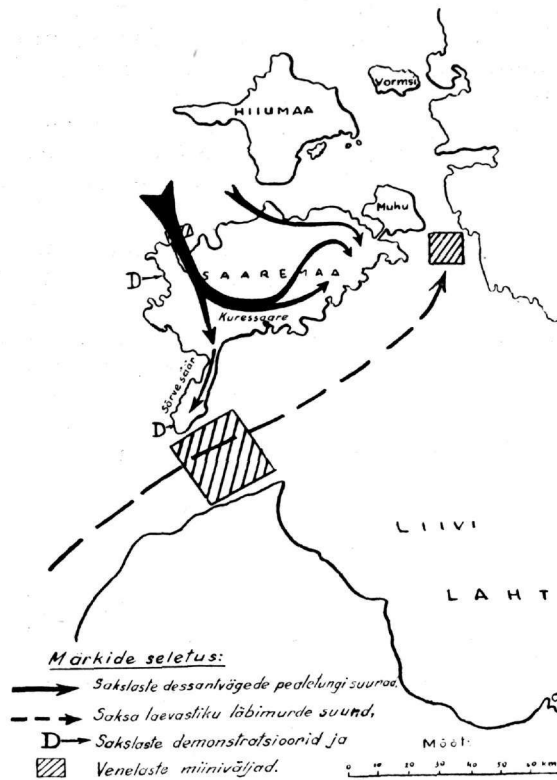
¹⁰⁾ A. M. Kosinskii, „Moonzundskaja operatsija Baltiiskogo flota 1917. goda“. Leningrad 1928.

¹¹⁾ Sama, lk. 46.

¹²⁾ A. M. Kosinskii, „Moonzundskaja operatsija Baltiiskogo flota 1917. goda“. Leningrad 1928.

Saaremaa dessantoperatsioon.

Skeem nr. 1.

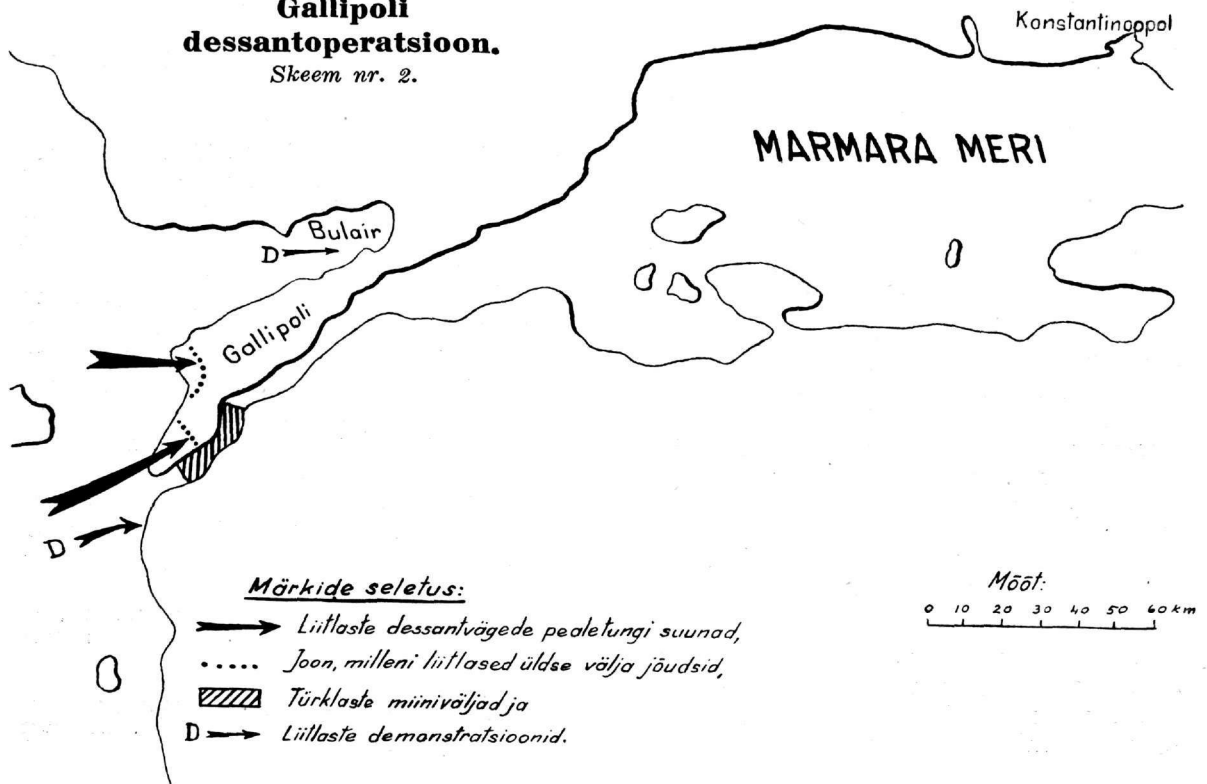
oma tegevuse jõule, kuna sakslased rohkem haaravale manöövri. Liitlased hajutasid oma jõud ja tungisid peale piltlikult öeldes „rinnaga“, kusjuures poolsaare vallutamist algasid nad eeskätt poolsaare tipust. Sakslased aga viisid oma löögid venelaste ühendustevedele mandriga. Näiteks anti Sõrve säärele löök Saaremaa sisemusest, mitte aga sääre tipust, nagu seda oleks tulnud teha liitlaste idee kohaselt.

Kui liitlased oleksid kasutanud julgemat ideed, siis oleks nende pealööki suunatud näiteks Bulair'i rajooni, s. o. Gallipoli poolsaare kitsale ühenduskohale mandriga. Seda rajooni kartis ka kindral Liman von Sanders kõige rohkem, sest siis oleks katkenud ühendus mandriga maad mööda. Liitlaste dessandi maabumise algades ruttaski kindral Liman von Sanders kõigepealt Bulair'i rajooni, et seal kui raskemas kohas tegevust jälgida ja isiklikult juhtida, kuid sakslaste ja türklaste õnneks liitlased maabusid hoopis mujal.

Nagu näeme, on pealetungijate tegevusideed Gallipoli ja Saaremaa operatsioonides lahkuminevad. Sakslased lähevad võrdlemise riskantsele manöövri ja saavutavad länu vene vägede laostumisele hiilgava edu. Kui Saaremaal oleks olnud ükski kor-

Gallipoli dessantoperatsioon.

Skeem nr. 2.

ralik väeosa, siis sakslaste tegevus oleks siin kindlasti kujunenud teissuguseks.

Liitlased Gallipoli poolsaare vallutamisel rajavad oma tegevuse ettevaatlikule ideele. Raske on öelda, kas löök Bulair'i peale oleks annud paremaid tulemusi, sest türklased olid kindlad ja külmaverelised sõjamehed, kes saksa aktiivsete juhtide juhatusel olid suutelised ka kõige raskemates olukordades avaldama visa vastupanu, mis oli läbi põimitud aktiivsusega.

Tehes lõpliku kokkuvõtte kahest eespool käsitlemist leidnud dessantoperatsioonist, seaksime üles küsimuse — mis on nendes operatsioonides meile kõige suuremaks õpiseks?

Meil on pikk rannik täis lahti ja sadamaid, mis oma looduslike omaduste poolest ei takista vaid isegi soodustavad dessantide teostamist. Meil on dessantide alal oma ajalugu — Saaremaa dessantoperatsiooni ja Vabadussõjaaegsete dessantide ning dessantretkede näol ja see kõik sunnib meid teatava rahutusega suhtuma dessantide vastu võitlemise küsimustesse.

Kui meie aga oleme võrrelnud eespool toodud kahte dessantoperatsiooni ja leidnud seal vajalikke õpiseid, siis tekib meis teatav sisemine kindlusetunne. Meis tekib teatav optimism.

See optimism süveneb meis, kui meie liiksaks veel uurime ka kaasaja vaateid dessantoperatsioonidele. Nendest vaadetest selgub, et dessantoperatsioonid, kui suure riisikoga ja raskustega seotud sõjalised ettevõtted, muutuvad tulevikus veelgi komplitseeritumaks, kui nad seda olid Maailmasõja ajal. On isegi selliseid vaateid, mis tõendavad, et dessantoperatsioonid tulevikus sõjas on muutunud enamikus läbiviimatuks, sest kaasaja kiirelt ja kõrgelt arenenud tehnika on loonud siin rohkem soodustusi kaitsjale kui pealetungijale.

Käesolev ülevaade tõendabki meile kujukalt, et suuremaulatuslike dessantoperatsioonide teostamine on seotud väga suurte raskustega ja et ka arvuliselt ja tehniliselt nõrkade jõududega võib edukalt võidelda suuremaarvulisema ja tehniliselt hästivarustatud dessandiga. Kuid ühtlasi ta tõendab ka moraalsete tegurite tähtsust dessantide vastu võitlemisel ja nimelt seda, et dessantide pealetungi-tegevus on ainult siis edukas, kui kaitsja on nõrga moraalliga.

Seega, eriti Gallipoli dessantoperatsioon ja kaasaja vaated dessantoperatsioonidele olgu meile moraalseks toeks meie riikikaitseliste küsimuste korraldamisel.

H. R.

Napoleoni tegevuse põhimõtted Preussisch-Eylau ja Bautzen'i lahingutes.

Sissejuhatus.

Napoleon vesteldes ja andes juhtnõure oma alluvatele juhtidele, rõhutas alati osalise võidu printsiibi kasutamise tähtsust.

Kunagi ei saa sõdija olla tugev kõikjal. Et saavutada võitu, selleks tuleb otsustavas suunas, otsustavaks momendiks koondata jõudude enamik ja anda teatud väikeses rinde osas vastasele tugev löök. Löögi andmise koht peab olema valitud aga seal, kus vaenlane on kõige nõrgem.

Harilikult liikus Napoleon laial rindel, hoides tagapool tugeva varu, millega ta andis otsustava löögi. Lahingu algades selgus talle, kus on vastase nõrgemad kohad, ja vastavalt sellele suunas ta ka oma varu.

Alljärgnevalt vaatleme aga, kuidas Napoleon realiseeris ülalpool mainitud põhi-

mõtteid Preussisch-Eylau ja Bautzen'i lahingutes, missugused erinevad teistest Napoleoni lahingutest.

Preussisch-Eylau lahing (1807. a.).

1807. a. jaanuarikuu algul asus Napoleon oma vägedega talvekorteris Varssavi ja Thorn'i vahel. Samal ajal asus Bernadotte oma korpusega Elbing'i rajoonis, kattes Danzig'i blokaadi. Ney, kelle Napoleon oli saatnud välja põhja suunas, ei saanud õigel ajal kätte korraldust, jääda Mlava rajooni, jõudis välja kuni Allenstein'ini, ähvardades Königsberg'i linna, kuhu oli asunud Preisi riigi valitsus.

Benningsen, kelle ülesandeks oli katta Königsberg'i, liikus välja Rastenburg'ist Heilsberg'i peale, eesmärgiga lüüa üksikult Ney'd ja Bernadotte'i. Ney ja Bernadotte

aga, saanud õigel ajal teateid Benningsen'i liikumisest, algasid taandumist ja suutsid pääseda viimase löökide eest, kusjuures Benningsen asus neid jälitama.

Napoleon, olles häiritud oma talvekor- teris, otsustas astuda välja oma peajõudu- dega, eesmärgiga lõigata läbi Benningsen'i vägede ühenduste Venemaaga. Kuid Benningsen, saades kätte Napoleon'i vir- gatsi, sai teada Napoleon'i kavatsusest ja algas taandumist. Napoleon, jälitades vas- tast, jõudis lõpuks 26. jaanuari õhtul Preus- sisch-Eylau alla.

Benningsen, nähes ära, et selline Napo- leon'i poolt jälitatud taandumine viib ka ilma otsese lahinguta tema väed hävinemi- sele, otsustas võtta vastu Napoleon'ilt la- hingu. Lahingu vastuvõtmise kohaks ta va- lis lõpuks Preussisch-Eylau rajooni, kuhu ta jäi oma jõududega peatuma, ja asus kaitse organiseerimisele.

Preussisch-Eylau eelne lahinguväli ku- jutab endast üldiselt lagedat välja, mis lan- geb venelaste poole, andes prantslastele soodsaid vaatlusvõimalusi.

Venelased asusid 27. jaanuari hommikul järgmiselt:

Paremal tiival kindral-ltn. Tutškov (2 di- viisi ja Markov'i vägi) keskel Saken 2 divii- siga, ja temast vasakul kindral Ostermann ühe diviisiga ja vasakul tiival, toetudes

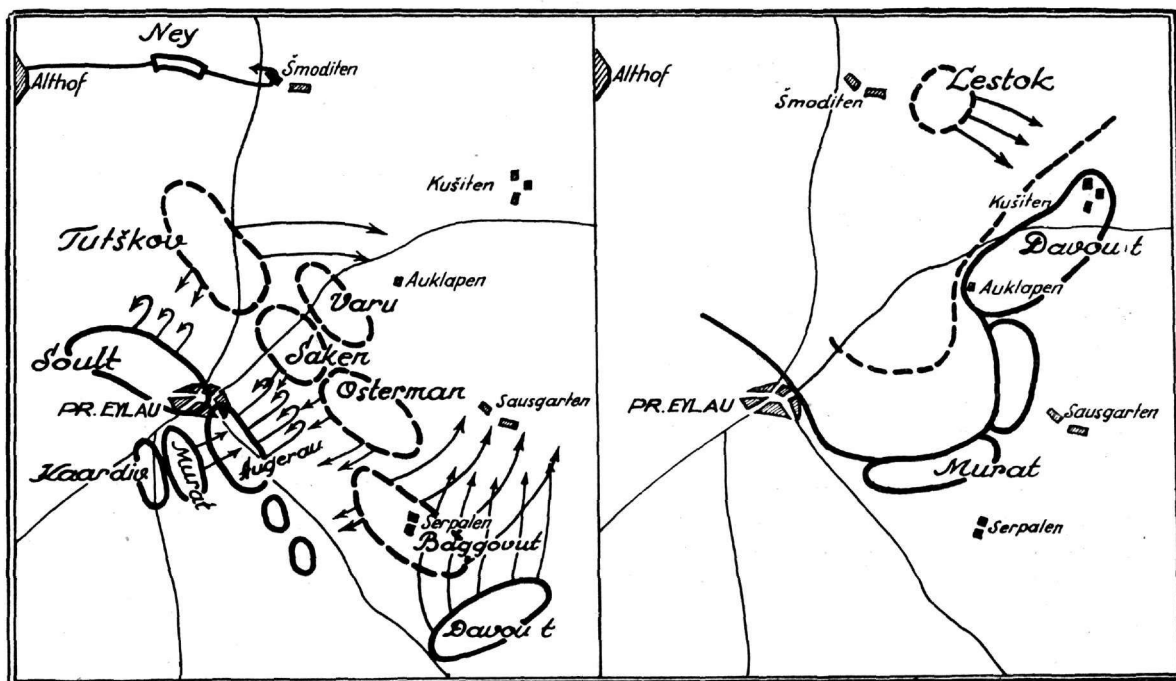
Serpaleni külale — Baggovut oma väega. Varus oli 3 diviisi ja osa Golitsõn'i ratsa- väest. Ülejäänud ratsavägi oli jaotatud üle terve rinde ja tiibadel. Suurtükivägi oli jagatud 3 gruppi, parema tiiva, vasaku tiiva ja keskosa ees à üks grupp. Peale selle ootasid venelased Lestock'i korpuse saabumist, kes pidi saabuma põhja poolt.

Napoleon oli koondunud oma peajõudu- dega Preussisch-Eylau rajooni, ja kavatses nendega tungida peale rindelt. Need jõud koosnesid: Soult'i korpus, Augereau kor- pus, Murat' ratsareserv ja kaardivägi. Peale nende jõudude lähenes Bartenstein'i poolt Davout' korpus, kes pidi haarama vastase vasakut tiiba, ja põhja poolt Ney, kelle ülesandeks oli takistada järelvägedega Lestock'it ühinemast Benningsen'iga ja liiku- da välja vastase parema tiiva tagant selle tagalasse. Ka Bernadotte oli teel ühinemi- seks Napoleon'iga, kuna aga tema oli veel 2 päevateekonna kaugusel, siis ei võinud ta jõuda kohale lahingu ajaks.

Üldse oli venelastel (s. o. ka Lestock'i 5584 meheline korpus) 68 000 mehe ümber, Napoleon'il aga 70 000—90 000 meest.)* Sealjuures oli aga venelastel suurtükiväest ülekaal (170 toru).

*) Mihailovski-Danilovski. Opisanije vtoroi voi- nõi imperatora Aleksandra s Napoleonom, lk. 192, 193.

Preussisch-Eylau lahing.

○ Prantslased enne lahingut.
 ○ Venelased enne lahingut

○ Prantslased enne Lestoki kohale jõudmist.
 ○ Venelased enne Lestoki kohale jõudmist.

Kaitseväe esindajate ringsõit väeosadesse 20. – 22. 01. 37.

Ülal vas.: 1. diviisi staabi juures (vas. paremale) kol.-leitnant Farsky (Tšehhoslovakkia), kapten Reinhold, kolltn. Veckalniņš (Läti), kapten Rossing (Saksa), major Vale (Inglise), leitnant Schildt (Rootsi), kapten Kurgvel, major Szczekovski (Poola), kolltn. Külaots ja kolonel Tupikov (N. Vene). Ülal paremal: Tutvumine suurtükiväe grupiga. Keskkel: Tutvumine soomusrongi rügemendiga. All: Tutvumine ratsarügemendiga.

Napoleon'i plaan oli järgmine: tungides peale rindelt, siduda vastase varud, Davout ja Ney korpustega aga haarata vastase tiibu või kogunisti teda piirata ja lõigata ära Königsberg'ist ja Venemaast.)*

27. jaanuari hommikul hargnesid Napoleon'i jõud järgmiselt:

Paremal tiival dragunite diviis, temast vasakul Saint-Hilaire'i jalaväe diviis Soult'i korpusest, keskel Augereau korpus kahel joonel, selle taga Murat ja kaardivägi ja vasakul tiival Soult. Samal ajal said Davout ja Ney Napoleon'ilt käsud kiirustada lahinguväljale jõudmisega.

Lahing algas tugeva suurtükitlega mõlemalt poolt. Soult algas pealetungi venelaste paremale tiivale. Tal oli ka teatud edu — ta vallutas veski, kuid löödi varsti venelaste poolt jälle tagasi. Selle järele jätkus lahing ainult suurtükitlega.

Kella 1000 paiku, Davout jõudes lahinguvälja piirkonda, hakkas peale tungima Augereau, eesmärgiga siduda rindelt vastast, et Davout tiiva löögi mõju oleks suurem. Tiheda lumesaju tõttu jõudsid Augereau osad märkamatuft vaenlasele ligineda ja osutusid järsku venelaste tsentrumi patareide ees. Tekkis äge lahing, mille tagajärjena prantslased veriselt tagasi löödi. Edu arendavate venelaste üks pataljoni jõudis kuni surnuaiani, mis asetseb Napoleon'i komandopunktist 100 sammu kaugusel, kuid löödi sealt kaardiväe ja ratsaosade poolt jälle tagasi. Varsti pärast seda lõi Murat tagasi kogu venelaste vastu pealetungi ja päästis sellega Augereau korpuse, missugune kaotuste tõttu oli sattunud raskesse seisukorda.

Keskpäeva ajal jõudis kohale Davout ja algas pealetungi venelaste vasakule tiivale Sausgarten'i ja Serpalen'i vahelt. Napoleon, nähes Davout' peale tungimas, andis käsu Saint-Hilaire'ile vallutada Serpalen ja luua side Davout'iga. Arenes äge lahing, mille lõpptulemusena prantslaste parem tiib surus tagasi venelaste vasaku tiiva ja vallutas Kušiten'i ja Auklapeni mõisa. Sealjuures olid venelased tegevusse saatnud suurema osa oma varusid.

Ka muutus samal ajal venelaste tsentrumis olukord kriitiliseks, kuna seal rajoonis nende rinne moodustas 90°-lise nurga. Juba pidid venelased seal taanduma. Olukorra päästis aga krahv Kutaisov, tuues kiires korras kohale 36 suurtükki.

Nüüd jõudis aga kohale Lestock. Olles ära libisenud Ney käest ja saanud õigel

ajal kätte Benningsen'i käsu — liikuda Kušiten'i suunas, jõudis ta päralt kella 1700 paiku. Hoogsa pealetungiga vallutas ta Kušiten'i. Jätkates pealetungi ühes Ostermann'iga sundis ta prantslasi taanduma kuni Sausgarten'ini, kus viimased lõpuks suutsid asuda kaitsele ja takistada pealetungi.

Nüüd jõudis kätte pimedus ja lahing vaibus, välja arvatud suurtükivägi, missugune tulistas veel kuni kella 2100-ni.

Õösel kavatsesid venelased ette võtta pealetungi oma paremal tiival, kuid enne kui nad seda võisid alustada, jõudis lõpuks päralt Ney. Jõudes Schmoditen'isse ja vallutades selle, osutus ta venelaste tagalas. Benningsen'i poolt vastulöögil saadetud 2 jalaväe ja 2 ratsarügementi vallutasid küll selle küla uuesti, kuid nüüd ei julgenud venelased enam ette võtta uut õist pealetungi. Pärast keskööd algasid venelased taandumist Königsberg'i suunas.

Lahingu oli küll võitnud Napoleon, kuid tulemused polnud nimetamisväärtd. Kaotused: venelastel 26 000, prantslastel 18 000 surnut ja haavatut;*) kummalgi poolel 700 ümber vange. Napoleon'i tahe — hävitada või tugevasti lüüa vastast, ei täitunud.

Bautzen'i lahing (1813. a.).

Pärast Lützen'i lahingut liitlased (venelased ja preislased) taandusid kahes kolonis: venelased, Wittgenstein'i juhatusel üle Frohburg'i ja Nossen'i Dresden'i suunas, kuna preislased Blücher'i juhatusel Meissen'i suunas. Mõlemaid kolonne kattis järelevägi Miloradovič'i juhatusel.

Napoleon asus kohe liitlasi jälitama. Talle polnud aga teada liitlaste tõeline taandumissuund. Tema arvamuse järele võis liitlastel olla 2° võimalust: nad asuvad kas Berliin'i suuna katmisele, või taanduvad Sileesia suunas, et katta venelaste kommunikatsiooni liini ja varustuse baase. Et igaks juhuks valmis olla, jagas Napoleon oma armee kaheks. Ta saatis Ney ühes Lauriston'iga üle Torgau Berliin'i suunas ja asus ise peajõududega vastast jälitama Sileesia suunas, sest eeldus, et liitlased asuvad Sileesia kaitsmisele, paistis tõenäolisena. Ratsaväe puudus ei lubanud Napoleon'il jälitamist kuigi edukalt läbi viia ja ta oli sunnitud piirduma ainult survega vastase järelevägedele.

Nii saabub Napoleon oma vägedega Dresden'i. Saanud teada, et liitlased on

*) Mihailovski-Danilovski. Opisanije vtoroi vojny imperatora Aleksandra s Napoleonom, lk. 211.

*) Mihailovski-Danilovski. Opisanije vtoroi vojny imperatora Aleksandra s Napoleonom, lk. 209.

ühinenud ja asunud Bautzen'i rajooni, teeb Napoleon Ney'le korralduse liikuda üle Spremberg'i Bautzen'i alla.

18. mail liigub Napoleon Dresden'ist edasi ja jõuab 20. mail Bautzen'i alla.

Sel ajal asub Ney Königsvartha rajoonis. Tema ees liigub Lauriston ja taga Reymir.

Selleks ajaks on liitlased võtnud sisse kaitsepositsiooni järgmiselt:

Nende esimene positsioon asetseb üldiselt Spree jõe paremal kaldal. Sellel positsioonil asuvad:

— paremal tiival, Kliks'i rajoonis Čaplitz;

— keskel Kleist preislatega ja Rot'a vene brigaadiga;

— vasakul tiival, mõlemal pool Bautzen'i, Württemberg'i prints'i ja krahv Saint Pri korpused Miloradovič'i juhatusel;

— mõlemal lahtisel tiival ratsaosad.

Teisel peapositsioonil asusid: paremal tiival Malšwitz'i ja Glein'i vahel Barklay de Tolli, keskel Blücher ja York kõikide preisi vägedega Baschütz'i ja Krekwitz'i rajoonis, vasakul tiival vürst Gortšakov. Keskkoha taga asusid liitlaste peavarud, tsesarevič Konstantin Pawlowič'i juhatusel. Üldiselt oli liitlaste vägede parem tiib kaetud järvedega, tiikidega ja kraavidega, kuna vasak tiib toetus Böömimaa mägedele. Kuna esimene positsioon asus Spree jõe paremal kaldal, oli teine positsioon kõvasti kindlustatud arvukate kaevikutega.

Olles teadlik sellest, et lahing paratamatult jaguneb kahe päeva peale, sest et Ney ei jõua enne 21. maid Kliks'i, s. o. liitlaste paremale tiivale, valmib Napoleon'il järgmine plaan: Esimesel päeval löögiga vaenlase vasakule tiivale, vallutada esimene positsioon, tõmmates sellega oma parema tiiva vastu vastase varud ja tähelepanu, et kergendada sellega Ney koondumist Kliks'i rajooni. Teisel päeval algab ta jälle pealetungi oma parema tiivaga, et siduda vastase varusid. Ney oma 3 korpusega annab löögi vastase paremale tiivale ja lõikab läbi ühendustee Wurschen, Hochkirchen'i rajoonis. Samal ajal Napoleon ise annab löögi peajõududega rindelt.

Vastavalt sellele plaanile hargneb Napoleon oma jõududega järgmiselt: paremal tiival Oudinot oma korpusega, temast vasakul Macdonald, Bautzen'i ees Marmont'i ja Bertrand'i korpused ja kaardivägi.

20. mail keskpäeva paiku algaski lahing liitlaste vasakul tiival. Suurtükitle ettevalmistusel tungisid Oudinot ja Macdonald'i korpused Miloradovič'i vägedele peale. Ka

Bertrand ja Marmont tungisid peale.*) Kuna prantslaste ülekaal oli siin suur ja Oudinot ka venelaste vasakut tiiba haaras, tõmbusid liitlased Napoleon'i vägede survele peapositsioonile. Ney koondus Kliks'i rajooni ja sellega oligi 20.05 ettenähtud ülesanne täidetud.

21. mail asuvad poolte väed järgmiselt: Liitlased:

— paremal tiival Malschwitz'i ja Glein'i vahel Barklay de Tolli, keskel Blücher, Baschütz'i ja Preititz'i vahel (Berg, York, Kleist ja preisi kaardivägi), vasakul tiival Meltener'i ja Baschütz'i vahel Miloradovič (Gortšakov, Württemberg'i prints, Saint Pri ja osa liitlaste varust). Peareserv asus Baschütz'i taga. Liitlaste väed asusid selliselt, nagu nad olid taandunud eelmisel õhtul. Öö jooksul ümberpaigutusi ei tehtud.

Prantslased:

— paremal tiival Oudinot, temast vasakul Macdonald, Marmont põhjapool Bautzeni, vasakul tiival Bertrand Spree vasakul kaldal. Varu: ratsavägi ja kaardivägi asusid Bautzen rajoonis. Ney ja Lauriston Kliks'i rajoonis ja Reynier Königsvartha juures.

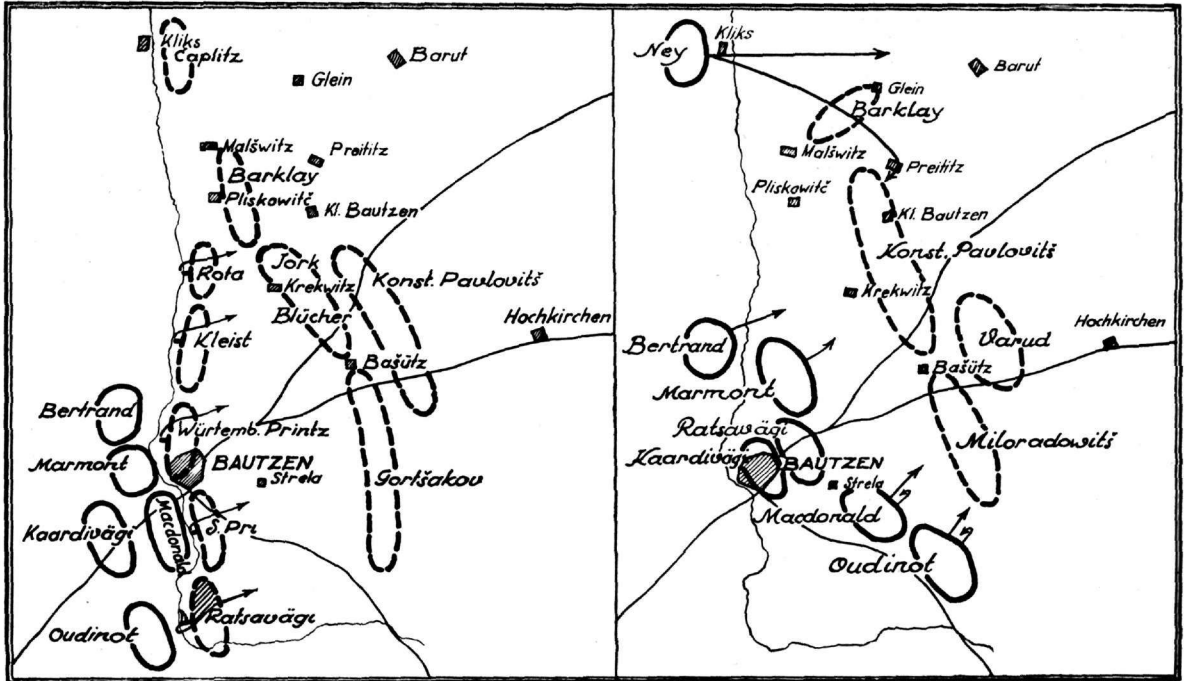
Hommikul vara, kella 0600 paiku algab jälle lahing. Prantslaste paremal tiival algavad pealetungi Oudinot ja Macdonald, et siduda vastast ja tõmmata enda peale tema varusid. Wittgenstein saab küll aru, et löök tema vasakule tiivale on pete, kuna aga keegi peale tema ja ta staabi ülema seda ei usu, jätetakse Miloradovič'i käsutusse eelmisel päeval tema kõvenduseks saadetud osad ja antakse lisaks veel tsentrist grenadeerid.

Ney'le oli Napoleon annud käsu vallutada kella 1000-ks Preititz ja tungida edasi Hochkirchen'i suunas. Ta suunab Lauriston'i vasakult Barut'i peale ja jõuab ise kella 1000-ks, tõrjudes Tšaplitz'i ja Barklay'd tagasi, Glein'i kõrgendikkudele. Selle asemel, et arendada kiirelt edu, ta jääb ¼ tunniks tegevusetu ja ootab järele Reynier'i. Barklay de Tolli taandub Belsern, Rakel jonele.

Alles kella 1100 paiku, kui ilmuvad Kliks'i rajooni Reynier'i osad, algab Ney uuesti pealetungi Preilitz'i suunas, käskides Reynier'i liikuda enda taga varuna. Vallutanud Preilitz'i, ta ei arenda aga edu Hoch-

*) Mihailovski-Danilovski. Opisanije vojnõ 1813 goda, lk. 180 ja Zomini. Polititšeskaja i voennaja žiznj Napoleona. Opisanije sraženii, lk. 84.

Bautzen'i lahing.

Prantslased enne lahingu algust.
Liitlased enne lahingu algust.

Prantslased 21 mail vara hommikul.
Liitlased 21 mail vara hommikul.

kirchen'i suunas, nagu nõudis Napoleon'i plaan, vaid nähes vastase ratsanikke valguvat Preilitz'i orgu, pöörab järsult paremale Klein-Bautzen'i kõrgendikkudele.

Samal ajal kui Ney oli välja jõudnud Glein'i kõrgendikkudele, arvab Napoleon saabunud olevat õige aja pealetungiks rindelt. Ta annab Oudinot'le ja Macdonald'ile, kes vahepeal liitlaste poolt tagasi löödud, käsu uueks pealetungiks ja veidi hiljem algab pealetungi ka Marmot' ja Bertrand'i korpustega.

Alguses löövad liitlased eduga tagasi prantslaste pealetungi, kuid pisut hiljem, kui prantslaste surve, iseäranis nende tsentrumi vastu, suureneb, kardavad nad läbimurret ja annavad käsu taandumiseks.

Kui Ney jõuab Klein-Bautzen'i kõrgendikkudele, selgub talle, et ta ei asu mitte vastase tagalas, vaid Bertrand'i vasakul tiival. Siis selgub prantslastele, et vastane on ära libisenud tangide vahelt ja taandub korrapäraselt, kattes taandumist järelvägedega.

Prantslased jälitavad küll vastast, kuid ilma suurema tagajärjeta. Öhtul jõuavad nad Hochkirchen, Wurschen, Barut joonele ja asuvad öökorteritesse.

Nii lõppes see lahing küll Napoleon'i võiduga, kuid tegelikult tagajärgedeta. Liitlased suutsid taanduda täiesti korrapära-

selt, jätmata vaenlase kätte ühtegi suur-
tükki ega vangi. Kaotused olid aga: vene-
lastel 9948 ja prantslastel 15 000 (?)
ümber.)*

Lahingute kokkuvõte ja järeldusi.

Tekib küsimus, mida näitavad meile õieti Preussisch-Eylau ja Bautzen'i lahingud? Nad on ju mõlemad õieti ebaõnnestunud lahingud! Selle peale peame vastama järgmist:

Need lahingud näitavad meile, kuidas Napoleon kaugele ette plaanitseb ja ka läbi viib lahingu. Kui teistes lahingutes tal kindel plaan valmib alles lahingu ajal, siis nendes lahingutes on see teisiti. Juba kaugel enne lahinguvälja on tal selge, kuidas ta peab teotsema. Juba kaugel saadab ta välja haaravad grupid — Preussisch-Eylau lahingus Ney ja Davout, Bautzen'i lahingus Ney, ja juba kaugel annab ta neile kätte ülesanded.

Ja lahingu ta viib ka läbi täpsalt nii, nagu ta seda kavatses.

Neist lahingutest näeme ka, kuidas Napoleon välja mõtleb lihtsa manöövri. Vastase vastu rindele ta koondab tugeva löögi-

*) Mihailovski-Danilovski. Opisanie vojnõ 1813. goda, lk. 193.

rusika. Et väenlast eksiteele viia, võtab ta ette demonstratiivseid pealetunge, mille eesmärgiks on ära kiskuda vastase varud nendest rajoonidest, kus ta tahab anda otustavaid lööke. Osa jõude ta eraldab ja annab nendega löögi vastase tiivale või tagalasse. Kui tiivalöögi tulemused rindel ilmnevad, siis on õige aeg alata peajõududega pealetungi rindelt. Kuid õige aeg ongi peasi. Tuleb löök rindelt liiga vara, siis on vastasel veel vabu varusid ja ta suudab lööki pareerida. Tuleb löök liiga hilja, siis on vastane esimese löögi juba likvideerinud ja võib uuesti jõude kardetavasse kohta visata.

Preussisch-Eylau lahingus andis Napoleon löögi rindelt liiga vara, s. t. siis, kui Davout polnud veel kohal. Venelased pareerisid selle löögi varudega. Kui Davout algas pealetungi tiivale, võisid venelased rindelt osi visata oma vasakule tiivale. Nüüd oleks õige aeg olnud peale tungida rindelt, kuid nüüd polnud seks enam jõude. Jõud olid juba löödud.

Bautzen'i lahingus oli ebaõnnestunud süüdi Ney. Poleks ta mitte asjata $\frac{3}{4}$ tundi oodanud, oleks mõlemad löögid tulnud õigeaegselt. Ja oleks Ney kinni pidanud Napoleon'i

käsust — vallutanud Preititz, tungida edasi Hochkirchen'i peale — oleks ta löök sattunud vastase seljataha, nüüd aga osutus ta selle asemel oma vägede vasakul tiival.

Lõpuks kerkib küsimus, miks oli Napoleon'il Preussisch-Eylau ja Bautzen'i lahingutes varudes nii suur vahe! Siin peame meeles tuletama, et aeg ja olukord oli Bautzen'i lahingu ajal hoopis teine, kui Preussisch-Eylau lahingu ajal. Kui Preussisch-Eylau lahing peeti 4,5 kilomeetrilisel rindel, siis oli see Bautzen'i lahingus juba 20 kilomeetrit.

Ka olid 1813. aastaks suurenenud Napoleon'i vastased nii arvult ja sõjavarususelt kui ka lahingukogemustelt. Selle kohta tähendaski Napoleon ise tabavalt: „Mööda on ajad, kus me 40 suurtükiga riike võitsime.”

Et mõlemad lahingud ei annud soovitud tagajärgi, see on saatuse asi. Ette valmistatud ja läbi viidud olid nad hästi, kuid arvesse võttes vastase tugevust ja Napoleon'i ebaõnne, ei õnnestunud nad täielikult. Siiski näitavad nad selgesti, kuivõrd lihtis oli Napoleon'i manööver ja kuidas ta realiseeris oma põhimõtteid. P. K.

Veel kuupäevade kirjutamisest ja kiidu-karistuse raamatute pidamisest.

„Sõduris“ nr. 47—48 1936. a. „Mõningaid raskesti omandatavaid eeskirjalisi nõudeid“ juhatakse tähelepanu kuupäevade kirjutamisele Side-eeskiri II (S.E. II) 1928. a. § 96 nõuetele, mis näeb ette kuupäevade kirjutamist ainult araabia numbritega. Rooma numbrita tarvitamine selle paragrahvi järgi on keelatud. Kuigi see nõue käib teadete koostamise ja redigeerimise kohta, on see otstarbekohane ja vajalik moodus kuupäevade kirjutamisel igal pool üldises kirjajahetuses ja kaitsevaelises läbikäimises üldiselt tarvitusele võetud, nagu analoogiliselt sellele on läbi löönud kellaegade äratähendamise neljast araabia numbrist koosneva arvuga (S. E. II § 97) ja väeosade, asutiste, ametite ja auastmete lühendid (S. E. II lk. 96—101 ja „Juhendid taktikaliste leppemärkide kasutamiseks“).

Mingil arusaamatul põhjusel ei taheta kuude märkimisel arvestada neid nõudeid kiidu-karistuse raamatute pidamisel, kus

millegipärast püütakse pedantlikult pidada kinni kuupäevade märkimisel iganenud rooma numbritest. Eriti ilmekalt näitab seda möödunud aasta lõpul ühes kaitseringkonnas ettevõetud kiidu-karistuse raamatute revideerimine, mille kohta koostatud tagajärgedes on kolme väeosa kohta näidatud veana või puudusena kuude märkimist araabia numbritega 20 korral üle 70 üksikjuhu kohta kiidu-karistuse raamatute sissekannetes. Kuigi kamini ksk. nr. 649 19.12.25. toodud vorm kiidu-karistuse raamatute pidamiseks näeb küll ette kuude märkimist rooma numbritega, tuleb siin arvestada asjaolu, et tol ajal oli see igalpool üldises kirjajahetuses veel maksev, kuna ei olnud ilmunud veel juhtnõore, mis oleks ühtlustanud või maksma pannud kuude märkimist araabia numbritega ja päeva, kuu ja aasta märkimist kuuest numbrist koosneva arvuga. Hiljem lahendas selle küsimuse S.E. II (1928) ilmumine, mis peaks olema küllalt autori-

teetne alus aja märkimise ühtlustamiseks kogu kaitsevälises kirjavahetuses ja raamatute pidamises. Järelikult peaks see maks-
 oleva ka aja märkimisel kiidu-karistuse raamatusse, kuigi pole veel senini kamini ksk. toodud vormi kuude märkimise suhtes (araabia numbriga rooma numbri asemel) ära muudetud mõne ametliku käsukirja paragrahviga või ettekirjutusega. Tegelikult oleks viimane asjaolu ka ülearu-
 ne, kuna hilisem eeskiri või vorm, käesoleval juhul S.E. II, automaatselt muudab ära eelmise aegunud kirjutamise viisi, nagu seda näeme ortograafiliste muudatustega kirjas ja kõnes, kus ei käida enam mingisuguse vananenud ajast läinud kirjaviisi järele, kui uus on ametlikult tarvitusele võetud, kuigi mingisuguses vormis esineb veel vana.

Seesugune erinev nõue kuude märkimisel rooma numbritega kiidu-karistuse raamatute pidamisel tekitab arusaamatusi ja tõsi-
 seid raskusi igapäevases elus. Oleme harjunud igal pool kirjas tarvitama arabia numbriteid, ja kui asuda kiidu-karistuse raamatusse sissekannete tegemisele, siis juba harjumuse kohaselt paratamatult kirjutatakse aeg arabia numbritega S.E. II kohaselt. Ja selle tagajärg ilmneb hilisemal revideerimisel, kus sellised sissekanded loetakse maksvast vormist kõrvalekaldumiseks hoiatusega, et need vead tulevikus enam ei korduks.

Peale eespool toodu leidub kiidu-karistuse raamatu vormis (kamini ksk. nr. 649—25. a.) veel ebatäpsusi, mis vajaksid täiendamist. Nii esineb esimeses lahtris: „Aasta, kuupäev ja ksk. nr.“ vormis toodud näite-
 na „4. II. 25 ksk. 300“. Seesuguse märkimisviisi järgi ei ole alati päris selge, missuguses käsukirjas see on ilmunud, kas Ülemjuhataja, diviisiülema, kaitseringkonna või rügemendi käsukirjas. Vormi viimane lah-
 ter „Kiituse või karistuse määraja amet, auaste ja nimi“ aitab seda mõnikord selgitada, kuid mitte alati, eriti siis, kui tegemist väljavõttega kõrgema ülema käsukir-
 jast. Siin võiks olla täiendusena juures, missuguse üksuse käsukirjas see on avaldatud, nt. rüg. ksk. 300 § 3. Vormis puudub ka ksk. § number, mis aga peaks olema. Tegelikult aga nimetatud täiendused loe-
 takse vormi vastu eksimiseks. Samuti loe-
 takse vormist kõrvale kaldumiseks, kui ala-
 listest kaitsevääst vabastamisel märkida ka-

mini ksk. nr. 649—25. a. „Määrused vormi juurde“ p. 5 kohaselt: „Teenistusest vabastamise või üleviimise puhul tehakse märkus viimase karistuse alla: Teenistusest vabastatud siis ja siis“ asemel: Teenistusest vabastatud 30.09.36. rüg. ksk. nr..... §....., mis on hoopis täielikum ja täpsam. Ja kui piir-
 dudagi siin vormi kohaselt ainult vabastamise aja märkimisega, tekib küsimus, kas seda teha iganenud rooma numbritega või arabia numbritega S.E. II kohaselt, sest „Teenistusest vabastatud siis ja siis“ jätab selle küsimuse lahtiseks. Kui kirjutada see praegu maksva kirjaviisi kohaselt arabia numbritega, tekib k.-k. raamatusse aja märkimises täieline virr-varr. See näib aga praegusel korral täielise paratamatusena, kuni ei ole küsimusse toodud täit selgust.

Edasi esineb sama vormi lahtri „Kiituse või karistuse määraja amet, auaste ja nimi“ all näitena; „Jaoülem allohvitser Kask“. Siit pole näha, kas allohvitser Kask on noorem- või vanem allohvitser. Järelikult vormist kinni pidades, kui karistaja on noorem- või vanemallohvitser, tuleks auastmena märkida ainult allohvitser. Tegelikust elust aga teame, et auastme märkimisel nõutakse igal pool täpsat auastet. Nii esi-
 neb selle vormi puudulikkus ka siingi.

Lõpuks olgu veel märgitud, et analoogiliselt kiidu-karistuse raamatu pidamisele maksva vormi kohaselt kuude märkimine rooma numbriga peaks olema maksjev ja kohustuslik ka sisekorra alal „Sisemäärusliku“ alusel peetavates raamatutes ja tabelites S.M. lisas toodud vormide nr.nr. 2, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 16, 18, 19, 22, 25 ja 26 kohaselt, kus näited kuude märkimisel on kirjutatud rooma numbritega. Ja kuna ka „Sisemäärustikku“ pärast S.E. II ilmumist selles osas ei ole ametlikult muudetud, peab kirjatähest kinnipidavate revideerijate kartusel ja meeldetuletustest hoidumiseks kõik sissekanded kuupäevade osas märkima vananenud rooma numbritega.

Nii näeme, et tegelikus elus kuupäevade märkimisel arabia numbriga S.E. II kohaselt põrkame kokku tõsiste raskustega, mis käesoleva kirjutise ulatuses on täielikult tingitud pimesi kinnipidamisest iganenud, kuid senini veel maksvaist vormest. Selgust ja lõplikku lahendust võiks sellesse asjasse tuua vaid üldine ametlik korraldus.

— a —

Taktika alalt.

Taktikaline ülesanne nr. 2.

Pataljoni tegevus pealetungil olukorras, kus vaenlane ähvardab tagalat.

Olukord.
(Skeemid nr. 1 ja 2.)

Rohelised on taandumas lõuna ja kagu suunas. Siniste kõvendatud 18. Rügement, kes moodustab VIII Brigaadi parempoolse kolonni, jälitab 25. 09. taanduvaid vastase osi Helbi, Petseri ja Kliima, Petseri suundades. Paremal Tamme, Tobrova suunas liigub XI Brigaad (vt. skeem nr. 1).

Kõvendatud 18. Rügement, olles tagasi surunud roheliste järelkaitse osad, oli välja jõudnud Piusa jõe põhjakaldale. Teede ja ülekäikude purustamise tõttu Piusa jõe orundis, kõvendatud 18. Rügement oli sunnitud hargnema ja rünnaku lähtealusele asuma mõlemale poole Helbi, Petseri maanteed. Rügemendiülem otsustas vastast rünnata kell 1300.

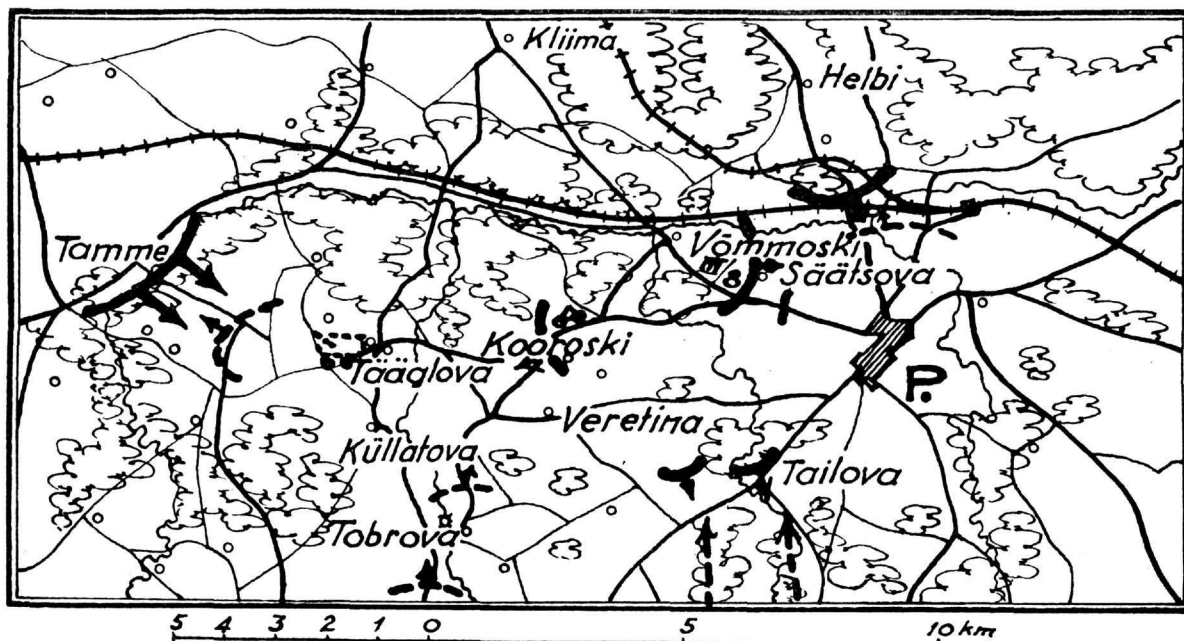
Kõvendatud 18. Rügemendi liikumissuunas teotseval brigaadi luuregrupil (vt-koosseis) õnnestus ootamata löögiga vallutada Piusa jõe ülekäigud Võmmoski juu-

res ja roheliste järelkaitse osad laiali ajada. Kõvendatud III/18. (vt. — koosseis), kes liikus Kliima, Petseri teel, sai ülesande, asuda lõunapoole Piusa jõe Säätsova küla juurde kallaletungi lähtealusele ja kell 1230 alata kallaletungi kõrg. 39,7 suunas läbi Säätsova metsa rügemendi peajõudude abistamiseks Piusa jõe ületamisel kell 1300.

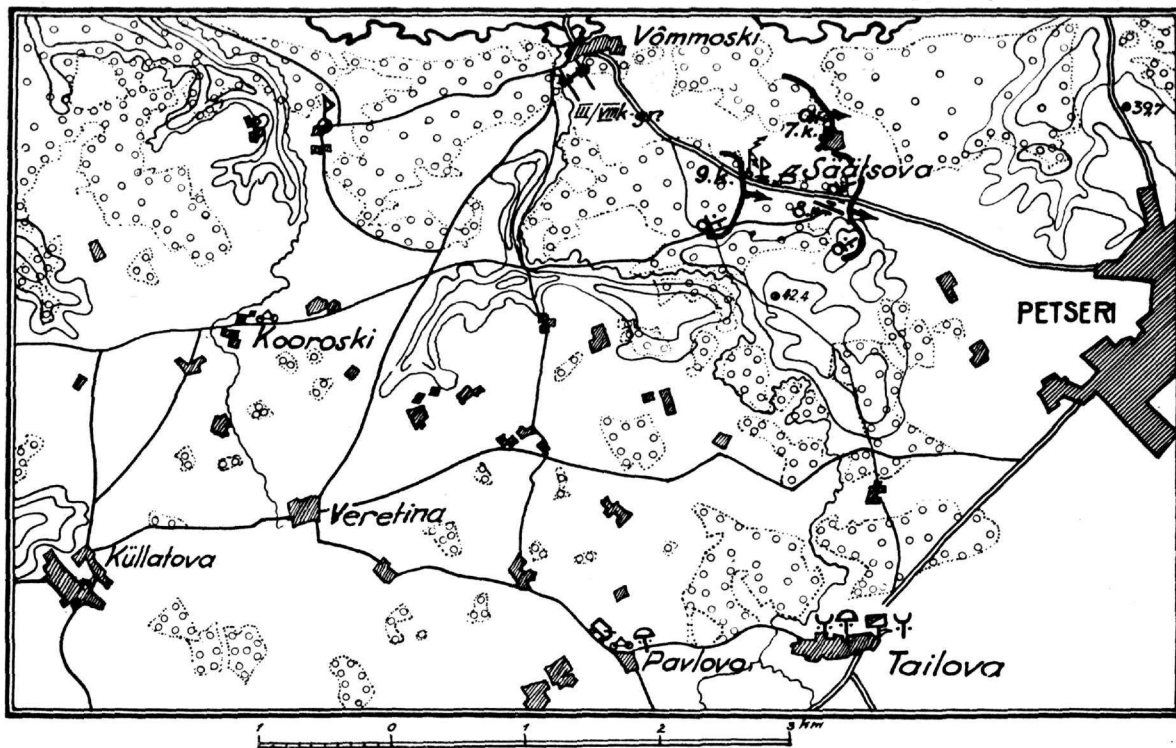
Kell 1220 on kõvendatud III/18. lõpetanud oma osade korraldamise kallaletungiks, kusjuures pataljon paikneb vastavalt skeemile nr. 2. Vastase suurtükivägi seni kõvendatud III/18. osi pole tulistanud.

Pataljoniülemaal on teada veel järgmist:

1. Brigaadi luuregrupp on liikvel Tailova rajooni ja seega katab pataljoni ootamatuste eest lõunast;
2. Tamme, Tääglova vahelises rajoonis arenevad lahingud XI Brigaadi ja seal asuvate roheliste vahel, kust on kuulda lahingukära.

Skeem nr. 1.

Skeem nr. 2.

Kõvendatud III/18. ülem oli lõpetamas korraldusi oma allüksustele kallaletungi algamiseks, kui kohale ratsutas üks brigadi luuregrupi ohvitseri alljärgneva teatisega:

„Ülekaalukad vastase jõud (peamiselt jalgavägi) tungivad Tailovale lõunast. Brigadi luuregrupp vastu panna ei suuda ja kavatses vastast aeglustades tagasi tõmbuda kõrg. 42,4 suunas.

Kell 1205 oli märgata vastase ratsaosi Tobrova rajoonis umbes paari eskadroni suuruses, kes liikusid Küllatova suunas.

Luuregrupp palub teateid rügemendi ja kõvendatud III/18. edaspidistest kavatsustest.

Luuregrupi viimane asukoht oli Tailova, Pavlova külade lõunaserval (vt. — skeem nr. 2).“

Samal ajal saabus III/18. ülemale Kooruski juurde saadetud ratturirühmalt, kes kaitseb pataljoni läänest, järgmine teatis:

Kellele: Patül III.

Kuhu: Säätsõva.

Nr. 5. „25.“ septembril 1936. kell 1212.

Lähtekoht: Kooruski. Kaart:

Vastase ratsavägi liikumas Tobrova suunas, tema eelosad jõudsid Küllatovasse kell 1210. Tääglova juures oli märgata vaenlase soomusautosid kell 1207. Rühm asub praegu Kooruski oja ülekäigu tõkestamisele ja oja idakaldale kaitsele.“

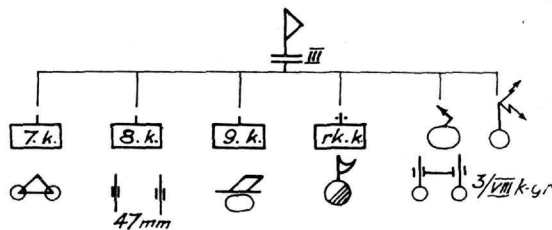
A.
Leitnant.

Samal ajal kui kõvendatud III/18. ülem oli saanud eestoodud teatised, on kuulda tulistamist Kooruski ja Tailova suundadest. Tailova suunas on kuulda ka suurtükiväe tulistamist.

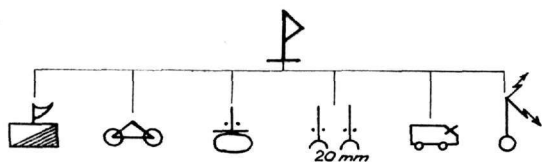
Mõlemal poolel elav lennuväe tegevus. Roheliste rünnakeskadrillil lendas eestoodud teatiste saamise ajal põhja suunas.

Andmeid:

1. Kõvendatud III/18. koosseis. l. 111

Brigaadi luuregrupi koosseis.

2. Üldine ja kõvendatud III/18. olukord 25.09. kell 1230 vt. skeemid nr. 1 ja 2.
3. Meeskond omab sõjalisi kogemusi; 25.09 sooritatud 10 km ulatuses jälitamine; laskemoona — ettenähtud tü arv.
4. Ilmastik: edelast levib üle taevalaotuse kiudpilvi; madalrõhk läheneb; tuul pöördub läände, kiirus 5 m/sek.
5. Pi u s a jõgi on sügiseste vihmade

lõttu lõusnud, laius keskmiselt 10 m ja sügavus 1,5—2 m.

6. Pataljoniülema juures: 7., 8., 9. ja rk kompaniülemad, 3./VIII k.-gr. sideohvitser, miinipilduja, tangitõrje ja siderühma ülemad, Brigaadi luuregrupi sideohvitser ja pataljoni adjutant.

Toimetuse järelmärkus:

Käesolev ülesanne esitatakse lugejaskonnale lahendamiseks, kusjuures lahendajad, kes pretendeerivad oma töö avaldamisele „Sõduris“, peavad need esitama toimetusele hiljemalt 13. veebruariks s. a. Olukorrale vastavaim lahendus avaldatakse „Sõduris“ ja kuulub honoreerimisele.

Sõjagaaside tarvitamisest Itaalia-Abessiinia sõjas.

Leitnant E. V i m s o n.

Itaalia-Abessiinia sõda evis mitmeid erinevusi sõjapidamise viisis ja sõjas kasutatud abinõude alal. Kahtlemata on ta andnud Itaaliale suure hulga väärtuslike sõjakogemusi sõjapidamiseks eritingimuses. Kuid ka kõik teised riigid analüüsivad Itaalia-Abessiinia sõda, et hankida endale selle sõja katsetatud uudsusi ja leida töestamist või ümberlukkamist ülesseatud teooriates.

On teada, et Itaalia-Abessiinia sõjas kasutasid itaallased abessiinlaste võitmiseks hulga modernvahendeid, kuid samal ajal ei saadud ka läbi kõige primitiivsemate vahenditeta.)

Nii kasutati itaallaste poolt sidepidamiseks lennukeid, tanke, raadiot, kuid ka edukalt jalavirgatsid ja virgatsid kaameleil. Jalavirgatsitena olid eriti hinnatavad pärismaalased, kes öö-päeva jooksul võisid vaevata katta kuni 80 km.

Modernsideabinõude kui ka kaamelite ja jalavirgatsite kasutamist dikteeris maastik ja olukord, kuna traatside oli täiesti lootusetu, sest abessiinlased, termiidid, kaamelid jne. hävitasid seda armuta. Optilist sidet aga sai kasutada vaid öösel ja sidetuvid langesid röövlindude söödaks.

Lennuväe tegevus kõigil aladel oli hoo- gus ja edukas.

Tangid ületasid kergesti kohalikke takistusi ja vajasid vaid pidevat ja hoolsat hooldamist, et olla alati lahinguvalmis. Raadio-telegraaf teotses tänu kliimalistele tingimustele edukalt, isegi kaks korda suu- rematele kaugustele kui Euroopas.

Autotransportkolonnide kõrval olid hä- datarvilikud ka kaamelite karavanid.

Veoloomadena evisid suurt tähtsust ka- melid ja muulid, kuna hobuseid väga vähe- sel määral kasutati.

Suurtükivägi teotses rohkesti jalaväe saatesuurtükiväena, kuna kauguste hinda- mine, märkide kättejuhatamine ja tulekor- rekteerimine oli raskendatud sidevahendite vähesuse halva vaatluse ja segavate „fata- morgaaniliste“ nähtuste tõttu.

Rööbiti mootorveokitele kasutas suurtü- kivägi veoloomadena ka kaameleid.

Kuulipildujad töötasid lahinguis harili- kult väga lühikest aega, sest märgid kadu- sid kiiresti. Kinnisel, võsastikuga kaetud maastikul lõppesid lahingud tavaliselt tää- givõitlusega.

Üheks soodsaks ja mõjuvaks relvaks itaallastel olid aga veel sõjagaasid, mida peamiselt kasutati lennukite pommides ja lennukite piserdamise aparaatides. Sõja- gaase olemas-olevail andmeil suurtükiväe mürskudes ei kasutatud.²⁾

¹⁾ „Militär-Wochenblatt“ nr. 48 — 1936.

²⁾ „Voennõi Zarubežnik“ nr. 11 — 1936.

Kuupäev.	Teate allikas.	Kus tarvitati sõjagaase.	Itaallaste poolt tarvitatud sõjagaaside viis ja tagajärjed.
02. 01. 36.	Neeguse telegramm Rahvasteliidule.	Lõuna väerind.	Keemilised lennupommid.
"	"	Põhja väerind, Makalle.	3000 lennupommi, mille hulgas suur hulk keemilisi. Sõjagaasid said kiiresti lokaliseeritud vihmadest.
"	"	Ala Amba.	Keemilised ja süütepommid.
08. 01. 36.	Abessiinlaste teated.	Lõuna väerind, ras Desta armee.	Keemilised lennupommid.
12. 01. 36.	„News chronicle'i“ erikirjasatja.	Põhja väerind, Sakota.	Keemilised ja süütepommid. Elanikud ei tundnud ega teadnud püsivate sõjagaaside omadusi, mistõttu tulid pärast pommitamist tagasi põlevasse linna, kus paljud said ipriidist mürgitatud ja paljud kaotasid nägemisvõime. Põlev linn hukkus peagu täiesti.
12. 01. 36.	"	Lõuna väerind, Amele.	Keemilised lennupommid.
17. 03. 36.	„Völkischer Beobachter'i“ erikirjasatja Zimmermann.	Kooram.	Keemilised ja fugasspommid.
17. 03. 36.	"	Dessie.	Dessie linna hollandi Punase Risti laatsaretis eranditult vaid ipriidist ja fosgeenist mürgitatud.
18. 03. 36	"	Põhja väerind.	Ameerika Ühendriikide sõjaväe atašee kapten Meage on märganud lugematu hulk sõjagaasist mürgitatud juhtumeid.
03. 04. 36.	„Times'i“ erikirjasatja.	Kooram ja Ašangi järve ümbruses.	Alates 01.03.36. a. on tähele pandud mitmeid pommitamisi keemiliste pommidega, mis täidetud ipriidiga. Metsades püsisid sõjagaasid 2—3 päeva, takistades abessiinlastel sooritamast luureretki. Laatsarettidesse ilmus sõdureid, naisi ja lapsi raskete ipriidist tekitatud nahahaavade. Viimasel ajal on hakanud itaallased kasutama ipriidi pritsimist-pisardamist lennukitelt, mis tagajärjel on esinenud juhtumeid, kus pead ja õlad on ipriidi haavade kaetud.
08. 04. 36.	„Völkischer Beobachter'i“ erikirjasatja.	Ašangi järv.	Abessiinia allikaist kuuldu, et itaallased on saavutanud Ašangi järve võidu ja edu vaid uue sõjagaasi tarvitusele võtmise tõttu, mis tekitas uskumatu suuri kaotusi abessiinlaste ridades. Uut sõjagaasi tarvitati lennupommides. Abessiinlaste gaasikaitsevahendeid (inglise, prantsuse ja daani päritoluga) läbistas see sõjagaas täiesti. See uus sõjagaas tekitas pimestusi, pea paistetusi, valgeid täppe nahal ja tõi surma 20 min. pärast, põletiste tagajärjel.
12. 04. 36.	Abessiinia valitsuse teade Rahvasteliidule.	Kooram.	Koorami linn oli täiesti üle valatud ipriidist nelja õhürünnaku tagajärjel, mis teostusid 04.—07. aprillini.
17. 04. 36.	„Völkischer Beobachter'i“ erikirjasatja Fischer von Poturezyn.		Jälgisin itaallaste lennukilt süütepommide tegevust, millega oli loodud tuletõke 40 km ulatuses. Põles kuiv mets. Abessiinlaste edasitung oli peatatud.

Itaallaste poolt leidis kasutamist Itaalia-Abessiinia sõjas peamiselt kahte liiki sõjagaase: pisartekitavad ja ipriit.

Nimetatud sõjagaase tarvitasid itaallased enamuses sõja kulminatsioonperioodil (veebruari—märts) pealetungi tähtsamais suundades.

Pisartekitavate sõjagaaside efekt oli väike, seevastu aga ipriit avaldas suurt demoraliseerivat mõju sõjaväes ja ka rahulikkude Abessiinia elanikkude keskel. Itaallaste poolt Abessiinias kasutatud lennukite keemilised pommid olid jämedalt väljatöötatud ja umbes inimsuurused mürsud, mis plahvatasid kokkupõrkel maaga ja andsid mahuka valge pilve sõjagaase. Need, kes sattusid sellesse pilve, said raskeid mürgistusi. Oletatakse, et itaallased kasutasid Abessiinias ka rohkesti levisiiti. Kuid siiski kaldutakse arvama, et Itaalia-Abessiinia sõjas kasutatud sõjagaasid olid vähem mürgised, kui seda olid Maailmasõjas kasutatud sõjagaasid.

Märkimist väärib, et kogu sõja jooksul ei olnud ühtki massilist puht-keemilist õhukallaletungi, küll aga olid massilistel pommitusretkil üksikud itaallaste lennukid varustatud keemiliste pommidega, millised heideti alla ühes teiste brisant-, fuggass- ja süütepommidega.

Fuller'i arvates tarvitasid itaallased kogu Itaalia-Abessiinia sõja vältel sõjagaase küllaldaselt suurel määral ja peamiselt just Abessiinia sõjaväe hävitamiseks, kuna rahulikkude kodanikkude terroriseerimine oli kõrvalise tähtsusega.³⁾

Sama autori arvates on itaallased sõjagaase taktikaliselt küllalt edukalt tarvitanud ka Abessiinia mägismaastikul.

Olemasolevail katkendilistel andmeil Itaalia Abessiinias: g-kompani, tule- ja leegiheitjate pataljon, lennukid varustatud vastavate seadistega keemilisteks rünnakuteks ja eritöökojad lennupommide täitmiseks mürkainetega. Itaalia sõjakeemiline teenistus (Servizio chimica Militare) omas juba ammu hästi arenenud pealetungi- ja kaitsevahendeid keemiliseks sõjaks, kuna keemiline sõda leiab küllaldaselt kõrget ja väärilist hindamist itaallaste poolt.

Kui veel meenutada, et Itaalia lennuväel oli Abessiinias peagu absoluutne ülekaal ja et ta oli kohandatud keemiliseks võitluseks, siis on selged Itaalia piiramatud võimalused keemilisteks rünnakuteks-kallaletungideks, samal ajal kui Abessiinia oli täiesti ettevalmistamata ja kaitseta keemiliseks sõjaks.

Alles seejärel kui Itaalia hakkas tarvitama Abessiinias sõjagaasi, algas Abessiinlaste sõjaväe ja osalt ka elanikkonna varustamine gaasikaitse vahenditega, mis muretseti Inglismaalt, Prantsusmaalt ja Taanist.⁴⁾ Enne seda aga puudusid abessiinlastel peagu täiesti abinõud kaitseks püsivate sõjagaaside vastu kui ka degaseerimise abinõud ja materjal. Gaasidistsipliin puudus Abessiinia sõjaväes kui ka elanikkonnas.

Samuti oli Abessiinial vähesel määral õhukaitsevahendeid võitluseks Itaalia lennuväega, võimaldades seega viimasele hädahüta ja edukat teotsemist. Abessiinia õhukaitserelvad olid enamuses „Oerlikon'i“ süsteemi.

Andmed sõjagaaside tarvitamise kohta Itaalia poolt abessiinlaste vastu on toodud järgmises tabelis.⁵⁾ (Vt. tabel lk. 82.)

Tabelist nähtub, et itaallaste keemiliste rünnakute maastaap oli küllaldaselt suur. Abessiinia valitsuse teadaandeil Rahvasteliidule oli itaallaste poolt toimetatud 19 gaasirünnakut ajavahemikul 22. 12. 35 kuni 07. 04. 36. a.

Sõjagaasidest kõige suuremat kasutamist oli leidnud ipriit ja vaid ühel korral olevat itaallased tarvitanud fosgeeni. Samuti laialdaselt olevat itaallased tarvitanud süütepomme.

Et itaallased oleks tarvitanud mõnda uut sõjagaasi Itaalia-Abessiinia sõjas, see ei ole kindlalt tõestatud. Võib olla, et õhürünnakul Ašangi järve juures, kus sõjagaas tungis läbi abessiinlaste gaasitorbikute, oli ipriidi või levisiidi kontsentratsioon väga suur.

„Völkischer Beobachter'i“ erikirjasatja andmeil oli abessiinlaste üldkaotus sõja algusest kuni 20. 04. 36. a. 50 000 inimest, kelle hulgas 15 000 sõjagaasi läbi hukkunuid.

³⁾ „Voennõi Zarubežnik“ nr. 9 — 1936. a.

⁴⁾ ja ⁵⁾ „Tehnika i Vooruženie“ nr. 12 — 1936.

Linnuste osa Muinas-Eesti ühiskonnas.*)

Eerik Laid.

Linnused halduslikkude keskustena.

Eesti muinaslinnadele laiema ühiskondliku osatähtsuse omistamine või keelamine, sõltub suurel määral asjaolust, kas muistsed linnused olid pidevalt asustatud või mitte? Sellele küsimusele on püütud teoreetilisel alusel leida vastust juba varemgi, kuid nüüd on meil selle otsustamiseks tarvitada ka uut, konkreetsemat materjali. Mõõdunud suvistel kaevamistel leiti nii Nõo Peedu Kerikmäel kui ka Jõeletme Iru Linnapära mäel linnuse platoolt rida argipäeva töö- ning tarberiistu, millede sattumine linnusesse juhuslikult, ilma et linnus olnuks pidevalt asutud, oleks raskelt mõistetav. Nii leiti Iru linnusel savist valamismorme ehete jaoks, millest võib järeldada, et linnusel asusid töökojad, kõigepealt seppapajad, kus töötati ka rahu ajal. Ehete töötlemine linnuses kaitseisukorra kehtides oleks vaevalt usutav. Samuti leiti Iru linnusel märke koha peal sündinud rauasulatamisest kodumaa sooraua-mullast ning püriitkivist, missugune aegaviitvev ning tookordistes oludes küllalt nõudlik töö, oleks jällegi vähe mõeldav lühikese sõjaseisukorra ajal, kus inimesed asuvad linnusel ajutiselt ning on linnuse kaitseküsimustega rohkem kui seotud. Ehkki üksikuid töö- ja tarberiistu, naaskleid, nõelu, nuge j. t., võis sattuda linnusesse ka siia ajuti varju tulnuteaga, ei seleta see veel rahuldavalt tõsiasi, et kõne all olevate linnuste kultuurkihist on töö- ning tarberiistu, nagu värtna kettaid, raudkääre, valamismorme, naaskleid, luu- ja raudnõelu, nuge, õngekonkse, uiske jm. leitud suhteliselt palju enam, kui näiteks relvi ning nende osi. Linnuste senisest leiutamaterjalist jääb igatahes kindel mulje, et vähemalt osa Eesti muinaslinnuseid oli pidevalt asustatud, s. t. et nendes elati ka rahuajal. Sama tõendavad meile mõned viited varaajaloolisist allikais. Läti Henrik käsitledes sakslaste sõjakäiku Ugandisse 1210. a. (LH XIV : 6) nimetab, et vaenlased vallutanud kergesti Otepää linnuse, kuna selles ainult väheseid ees leidnud. Kuna sõjakäik, nagu nähtub kontekstist, tuli ugandlastele ootamata, ilma et need oleksid jõudnud teha nimetamisväärseid ettevalmistusi maa kaitseks, tuleb krooniku poolt nimetatud linnuses olijaid pidada selle alaliseks kait-

semeeskonnaks. Ongi vähemõeldav, et Muinas-Eesti linnused oleksid rahu ajal seisnud tühjana, nii et ootamata rünnaku puhul iga vähearvulinegi vaenlaste salk võinuks neid anastada ning rikkuda, hävitades niimoodi kogu maakaitse alused.

Olid aga Muinas-Eesti linnused alaliselt asustatud, pidi nende osatähtsus seeaegses ühiskonnas paratamatult olema suurem, kui seni on üldiselt arvatud. Linnuse valvemeeskond, eriti linnuste juhid, kelle käes polnud üksi maa kaitseküsimuse organiseerimine ja korraldamine, vaid nagu järgnevas näeme, ka teatav administratiiv-halduslik võim, lisaks kontrolli võimalused liiklemise ning kaubanduse üle, pidid paratamatult oma lähemas ümbruskonnas omama suuremat mõjuvõimu.

Pole juhus, kui Läti Henriku kroonika seob paaril korral vanema nime linnuse omaga, nii näiteks nimetatakse Lõhavere linnust kroonikas ka Lembitu linnaks. Jääb mulje, nagu peaks ka kroonika linnust keskusena vanema võimu teostamisel. Iru linnuse kaevamisel leiti linnuse ees, sellest vähe N, linnusega üheaegse asula või talu jäänused. Asula jäänused, ehkki veel esialgu lähemalt uurimata, on kindlaks tehtud ka mitme teise Eesti muinaslinna külje all, nii Nõo Alt-Laari Linnamäe kõrval, Aksi Saadjärve, Kalevipoja sängi juures jm. On tõenäoline, et Soontagana maalinnaga samal soosaarel asetsev talu ulatub samuti tagasi muinasaega. Pole kahtlust, et kõik need asulad on olnud otseses sidemes omaaegiste linnustega. On võimalik, nagu seesuguse oletuse on Iru Linnapära mäe ning Tallinna Ajaloo Seltsis linnuse kohta hiljuti Tallinna Ajaloo Seltsis peetud ettekandes väljendanud ka dr. P. Johansen, et kõnesolnud linnuste külje all leitavad asula-jäänused kuuluvad vanema talule, mis oli otseses ühenduses linnusega. Vanema enese asudes linnuses, olid tema talu ning vahest ka valvemeeskonna majapidamishooned, laudad, rehed, kuurid, saunad jm. linnuse jalal või linnuse kõrval, kus nende püstitamiseks oli enam ruumi ning neid oli kergem majandada.

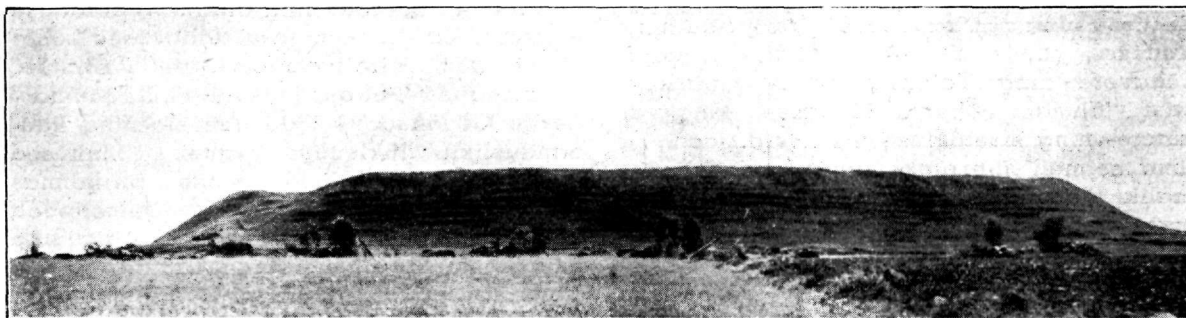
Lõpliku vastuse sellele küsimusele võivad anda alles jätkuvad kaevamised linnustel ning linnuste lähemas ümbruskonnas.

Kuid lisaks seni veel vähesele muinas-teaduslikule ainele, on meil teisigi

*) Vt. „Sõdur“ nr. 1/2 1937. a., lk. 35—39.

tõendusi linnuste kui omaaegiste keskuste kasuks. Läti Henriku kroonika, tähtsaim allikas XIII saj. alguse Eesti kohta, kirjeldades sagedasti võrreldes üksikasjalikult toorkordseid sündmusi ning olusid meie kodumaal, nimetab igas maakonnas korduvalt ainult teatavaid suuremaid linnuseid või linnusteäärseid küli, nii Sakalas Viljandi linnust ning Lõhavere linnust ja küla, Ugandis Otepää ning Tartu kantsi, Läänemaal Soontagana maalinna, Harjumaal Varbola linna ning Lohu Jaanilinna jne. Kroonikast selgub lisaks, kuidas Ugandi loetakse harilikult vallutatuks Otepää ning Tartu linnuse langemisega, Sakala alistub Viljandi ning Lõhavere kantsi vallutamise, ehkki kummagi maakonnas on veel rohkesti teisigi linnuseid, mis vaenlase väe poolt on jäänud puutumata. Teiselt poolt teame, kuidas 1223. a. Viljandi, Tartu ja Otepää kantsis sakslaste vastu algatatud mäss saab Sakala ning Ugandi üldise vastuhaku märgiks. 1227. a., muistse Vabadusvõitluse viimasel etapil, peale Valjala maalinna langemist, ütleb kroonik saarlasi saatnud Valjalasse sakslastega rahu sobitama saadikuid „kõigist linnustest ja kihelkondadest“.

Nagu võime järeldada linnuste eneste ehitusjäanusist, aga samuti andmeist ürikmaterjalist, leidus igas muistses maakonnas vähemate, kohaliku tähtsusega linnuste kõrval, rida suuremaid, paremini väljehitatud, mis olid vastavate maakondade strateegilisteks ning administratiivseteks keskusteks, n. ö. maakonnalinnadeks. Juba eelnevas mainisime muistse Sakala tähtsamate kantsidena Viljandi ning Suure-Jaani Lõhavere oma, Ugandi juhtivate linnustena Otepääd ning Tartut. Muistsel Virumaal, kui Muinas-Eesti ühel suurimaist ning jõukamaist maakonnist, oli suuremaid linnus-keskusi terve rida. Seesuguseiks võiks nii nende tugeva ehituse tõttu, kui ka nende kohta käiva ajaloolise tõestusmaterjali põhjal pidada Väike-Maarja Äntu Punamäge, Läti Henriku Agelindet, Kadrina Neeruti Sadulamäge, muistset Rakvere kantsi, Toolse Linnamäge, Pada Taramäge ja Lüganuse Purtse Tarakallast. Muistse Rävälä tähtsamaks keskuseks olid nähtavasti Tallinna Lindanisse kants ning Jõeletme Iru Linnapära mägi, muistse Harjumaal vastavaiks keskuseks Nissi Varbolalinn ning Hageri Lohu Jaanilinn. Läänemaal olid suuremad linnused,

Põide Kahutsi maalinn Saaremaal. Võte N poolt. (Autori foto 1936.)

Harjulasi nimetab Läti Henrik korduvalt maakonna suurima linnuse nime järgi „varbolasteks“, mis näitab, et linnus teataval viisil edustas kogu maakonda. Läti Henriku kroonikas sisalduvate viidete ning tema poolt kirjeldatud sündmuste käigu tõlgitsusel paistabki, et suuremad linnused pidid siis olema kogu maakonna administratiivset elu hõlmavad keskused. Tõenäoliselt olid suuremad linnused, või nende äärsed külad maavanemate asukohaks, mille vallutamise, nagu seda nägime eelnevast, paratähtselt kogu maakonna ühtlane juhtimine.

Seejuures polnud kõik linnused ei oma ehituse täiuslikkusest ja tugevusest, ega samuti osa poolest, mida nad etendasid ümberoleva maa-ala halduslikus elus, võrdsed.

Lihula linnus, Karuse Vatla Linnamägi ning Mihkli Soontagana Maalinn, koondunud maakonna jõukamasse ning oma asustuse üldiselt varem saanud maakonna lõunaosasse. Saaremaa, nagu Virumaagi muistse Eesti tihedamini asustatud maakondi, omab ka suhteliselt rohkesti suuremaid linnuseid, nimelt: Muhu Maalinn, Läti Henriku Mone, Põide Kahutsi Maalinn, Valjala Maalinn, krooniku Valiale, Kaarma Maalinn ja Kärla Lihulinn. Järvamaa ja samuti Kesk-Eesti vähemad maakonnad Alempois, Nurmekund, Möhu ja Vaiga ei oma nimetamisväärsed suuremaid linnuseid, kuna need, nagu juba eespool käsitatud, oma asendilt teiste maakondade keskel olid paremini kaitstud.

Linnuste side liiklemise ning kaubandusega.

On eriti instruktiivne võrrelda eelnevas käsitletud suuremate linnuste võrku Muinas-Eesti tähtsamate teedevõrguga, nagu seda ürikulistel ning asustusajaloolistel andmetel on läinud korda kaunis suure tõenäolikkusega rekonstrueerida (vrd. joon. 1). Meie näeme peale mõne erandi (Mihkli Maalinn, Kärla Lihulinn), et suurim osa suuremaid linnuseid asuvad Muinas-Eesti tähtsamate kauge- ning siseliiklemiste ääres või koguni nende sõlmkohtadel. Ida-Eesti suurimad linnused, Otepää, Tartu, Äntu Punamägi, Rakvere ning Viru ranniku omad, Toolse, Pada ja Lügånuse linnused, asuvad tähtsa kaugete peal, mis Väina jõe suudme liivlaste ning semgallide sadamapaiku ühendab Viru ranniku omadega. Otepääl ristub eespool nimetatud teega suurem liiklemiste, mis Sakalast üle Tõrva ning Puide viib läbi Lõuna-Ugandi venelaste alale, Irboskasse ning Pihkvasse. Tartu asetseb Ida-Eesti tähtsamal läbikäigukohal üle soise, raskelt läbipäästava Emajõe oru. Rakvere asetseb juba eespool nimetatud kaugekaubatee, mis ühtlasi oli tähtsaimaks Lõuna- ning Põhja-Eestit ühendavaks liiklemissooneks, ning Rävälä sadamapaikadest Ida-Eestisse ning siit kaugemale Vadjasse ning Venesse viiva tee sõlmekohal. Viljandi, Lõhavere ning Tallinna linnus valitsesid teist tähtsat põhjast lõunasse kulgevat kauge- ning siseliikluse teed (vrd. joon. 1). Ima et meil siin oleks ruumipuudusel võimalik lähemalt jälgida kõigi Eesti suuremate ning muudegi linnuste sidet muistse teede võrguga, võime juba varem kokkuvõetud andmetel⁸⁾ nentida, et seesugune side on suures ulatuses olemas. Lähedane side muistse teedevõrguga on paratamatult eeldatav ka strateegilisil põhjusil. Nagu tänapäeval nii ka muinasajal liikusid suuremad vaenlase väed maasse tungides olemasolevaid, kergemini läbipäästavaid teid

⁸⁾ „Eesti Ajalugu“ I, lk. 184 j.j.

Suure-Jaani Lõhavere Linnamägi, arvatav Lembitu linnus. Võte O poolt. (Autori foto 1936.)

mööda. Läti Henriku kroonikast näeme, kuidas vaenlane lõunapoolt tulles ning kaugemale Sise-Eestisse tungides, pidi selleks paratamatult valima kas teed üle Otepää—Tartu, või Viljandi—Lõhavere või lõpuks piki mereranda Pärnujõe suhu ning siit edasi kas Läänemaale või Kesk-Eesti maakondadesse. On siis arusaadav, et nende ja ka teiste väljapoole juhtivate suuremate teede, või rannikult, sadamapaikadest, sissemaale viivate teede kaitseks tuli muistseil eestlasil ehitada tugevad linnused.

Strateegilise tähenduse kõrval oli teedevõrgul muiste, samuti nagu tänapäevalgi, loomulikult ka suur majanduslik tähtsus. Eestist arvukalt saadud noorema raua-aja aarde- ning mündileidude leiukohad osutavad, et tähtsam kaubanduslik läbikäimine, eriti kaugemate maade ning turgudega, on liikunud samu, eespool juba kõne all olnud kaugeliiklemisteid mööda. Nendel teedel moodustasid suuremad linnused, nagu juba eespool käsitletud, teatud administratiivhalduslikke keskusi, maa administratiivse ning politseiliku võimu toetuspunkte, mille käsutuses oli ka alaline linnuses elav valvemeeskond. Kuna normaalne kaubanduslik läbikäimine kui ka eriti alaliste või perioodiliste laadade ning turgude pidamise võimalus on suurel määral sõltuvuses kohalikust administratiiv-politseilisest võimust, on arusaadav, et aja jooksul tekkis Muinas-Eestis ka lähedane side linnuste ning kaubandusliku liiklemise vahel. Linnused üheltpoolt kontrollisid nende piirkonnas kaubanduslikku liiklemist, teiselt poolt kindlustasid kauplejaile kaitse ning tururahu. Kuna lisaks linnuste asukoht, praktilisil põhjusil, oli enamasti valitud nii, et linnus oli enam-vähem kättesaadav kõigile ümbruskonna küladele, kui just ei moodustanud nende geograafilise keskuse, on arusaadav, et Muinas-Eestis turu- ning laadapäevad tekkisid kas linnuste kõrval või linnusteäärsetes külates. Muistsete laadapaikade tekkimiseks linnuste kõrvale oli allakirjutanu arvates veel kolmaski põhjus. Mäletame eelnevast, kuidas möödunud suvistel kaevamistel linnustel, neist tähelepanudaval määral leiti mitmesuguseid töö- ning tarberiistu, muu hulgas ka valamisvorme, rauaräbu ning šlakki, mis on tõenäoliselt pärit linnuses asetsevad vastavatest töökodadest. Et neid töökodasid

oleks tarvitatud ainult ajutiselt linnuste piiramise ajal, nagu seda väitsime juba eelnevas, pole usutav. Vastupidi, on tõenäoline, et nad leidsid kasutamist just rahuajal igapäevases elus ja nimelt linnuse valvemeeskonna liikmete poolt, kes sõdurikutse kõrval teetsesid rahu ajal käsitöolistena. Käsitöö ongi ainukene mõeldav kõrvalamet, millele võisid vabal ajal pühenduda valvemeeskonna liikmed, olles kitsamalt seotud oma asukohaga, linnusega. Pikemate või lühemate rahuperioodide ajal võis käsitöö, kõigepealt relvatööstus ning muu sepatöö, olla linnuse valvemeeskonna tähtsamaks ülespidamisallikaks. Allakirjutanule tundubki vähepõhjendatuna muinas-teadlaste poolt seni omaks võetud seisukoht, nagu oleks muidugi eesti käsitöö olnud kõigepealt talupoja-käsitöö, s.t. seda oleks viljeldud ainult kõrvaltööna koduse majapidamise raamis. Kuna seeaegsed tööstussaadused, nagu neid tunneme muinasleidude kaudu, eriti metalltööd, kõnelevad sagedasti tegija võrdlemisi arenenud tehnilisest oskusest ning heast vilumusest, on tõenäoline, et neid, vähemalt osaliselt, valmistasid kutselised või poolkutselised meistrid.

Asetedes turgude kõrval, elavalt käidavate kaubateede peal, olles kaitstud üllatuste vastu väljaspoolt ning omades selleks vaba tööjõudu, olid linnused sobivaimaks paigaks iseseisva käsitööoskuse väljakujunemiseks.

Kokkuvõte.

Eesti muinaslinnad polnud siis mitte üksi kindlustistena, vaid ka halduslikkude ning majanduslikkude keskustena hilisemate linnade eelkäijateks. Suuremad linnused koos nende kõrval või jalal asetseva küla, resp. küladega, olid välja kujunenud kinnisasu-

laiks, millede ühiskondlikkudes funktsioonides peitusid juba kõik olulisemad hilisemate linnus-asulate ja linnade eod. Eelöeldut tõendab eriti kujukalt ka asjaolu, et peagu kõik meie kodumaa XIII sajandi lossid, millede ümber hiljem kasvasid linnad ning alevid, on tekkinud kas eesti muinaslinnadele, või nende otseses läheduses, nii linnadest Tallinna, Tartu, Rakvere, Viljandi, Paide, Põltsamaa, alevitest Lihula, Otepää j. t.

Saksa vallutusele järgnenud maa administratiivne ning majanduslik valitsemine ei teostanud meie kodumaal siis mitte niipalju uusi korraldusi, kui võttis üle juba olemasolevad positsioonid ning korraldused ja ehitas nendele edasi.

Kuigi linnuste lähem teaduslik uurimine on alles pooleli ning ühes lõplikkude tulemustega võivad leida korrigeerimist ka mitmed käesolevas kirjutises avaldatud seisukohad, on juba praegugi selge, et linnustel on olnud Muinas-Eesti sõjalises ning ühiskondlikus elus täita juhtiv osa. Linnused polnud üksi meie esivanemate poolt juba ammu asustatud maa kindlused, vaid ka nende riiklik-administratiivse elu tugikohad. Praegu rohukamaraga katunud vallid ning kantsid on kodumaa mullast ning kivist püstitatud alusmüürid maa tookordsele ühiskondlikule ehitusele. Ehkki Muinas-Eesti ühiskonna- ja kultuuri-hoone pealeehitis on aja jooksul osaliselt varisenud ja muutunud, on selle, oma aja kohta võimsa hoone vundament uuesti saanud Eesti vaimuse ning vabadustahte tugimüüriks. Meie ajalooline õigus oma kodumale pole loetav üksi vanust ürikuist, vaid selle õiguse kirjad on vajutatud ning kaevatud ka sügavale meie kodumaa maamulda.

Bibliograafia.

Mõningaid andmeid kaotuste suuruse ja iseloomu kohta.

Nõukogude Vene autor Hahanjan, käsitledes oma teoses „Sõjapsühholoogia alused“*) hirmu ja paanika tekkimise küsimust, peatub pikemalt kaotuste juures sõjas. Autor väidab, et lahinguolukorra tegu-

reist, millistest kujundub hirm, esimese ja tähtsama koha omandab relvade tegevus, nende iseloom ja tappetegevus. Seepärast lahingus ilmnenu konkreetse hirmu nähte suuruse ja iseloomu otsustamiseks oleval vaja eeskätt analüüsida relvade tegevust ja esmajoones just nende tappetegevust. Väl-

*) R. Hahanjan. Osnovõ voennoi psihologii. G. O. S. 1929. Lk. 173 ja järgnevad.

judes toodud seisukohast ongi autor oma teoses toonud rea lühemaid tabeleid, mis näitavad kaotuste suurust ja iseloomu nii Maailmasõjas kui ka varem olnud sõdades.

Kuna tähendatud statistiline materjal võib pakkuda huvi ka „Sõduri“ lugejaskonnale, siis alljärgnevalt olgu toodud mõned tabelid ühes autorilt antud lühemate selgitustega nende kohta.

Autor väidab, et protsentuaalselt kaotused sõdades, lugedes kaotuste hulka ka haavatuid, näitavad järjekindlat tõusutendentsi, küünides Maailmasõjas 31—50% mobiliseeritute arvust. Kuna aga mobiliseeritud ei kuulunud kõik võitlejasmassi, siis kaotuste protsent peaks tõusma veelgi.*) Oma väite tõenduseks autor toob järgmise tabeli:**)

Tabel nr. 1.

Sõda	Armee	Tegevväe suurus (Maailmasõja kohta mobiliseerit. üldarv)	Kaotused			‰/‰
			Langenuid ja haavadesse surnuid	Haavatuid	Kokku	
1870/71	Preisi	949 340	26 562	116 821	143 383	15,1
1904/5	Vene	699 000	34 000	141 800	175 800	25,3
1912/13	Jaapani	650 000	58 900	173 400	232 300	35,7
	Bulgaaria	350 000	—	—	80 000	22,8
Maailmasõda	Vene	14 500 000	1 500 000	3 500 000	5 000 000	34,5
	Saksa	13 250 000	1 800 000	4 200 000	6 000 000	45,2
	Prantsuse	8 625 000	1 200 000	2 800 000	4 000 000	46,3
	Austria-Ungari	9 031 000	1 100 000	3 600 000	4 700 000	52,0
	Itaalia	4 250 000	330 000	947 000	1 277 000	30,0
	Briti	7 600 000	592 000	2 032 000	2 624 000	34,5

Kaotuste suuruse selgitamiseks üksustes lahingutes Maailmasõjas autor toob andmeid Briti armee kohta alljärgnevates operatsioonides (vt. tab. nr. 2):

*) Autori poolt on tähendatud, et andmed on võetud kõikidest käepärast olevatest allikatest ja ümmardatud.

**) Võitlejate vahekorda mobiliseeritud inimeste arvuga Maailmasõjas Prantsusmaal illustreerib alljärgnev tabel:

	1. maiks 1915. a. %	1. oktoobriks 1918. a. %	Vahe 1915. a. ja 1918. a. vahel
Võitlejaid	86,1	74,0	—12,1
Mittevõitlejaid	4,1	12,2	+ 8,1
Mitmesuguseid teenistusi	9,8	13,8	+ 4,0

Seega võitlejate arv kolme aasta kestel vähenes seljataguse arvel umbes 12% ja võitlejaid sõja lõpu ajajärgul oli umbes 3/4 kogu mobiliseeritud inimeste arvust.

J. Fabry. Chambre des Députés — Session de 1921. Rapport Général fait au nom de la commission de l'armée chargée d'examiner le projet et les propositions de loi sur le recrutement de l'armée, lk. 64.

Seega Briti hästi varustatud ja relvastatud sõjavägi kandis kaotusi eeltähendatud operatsioonides keskmiselt 2600 inimest päevas. Sel ajal võis Briti armee suuruseks lugeda 1 900 000 meest. Hoopis suuremaks tõuseb kaotuste arv, kui arvestada tegelikke lahingutegevuse päevi operatsioonis. Näiteks sakslaste märtsi suurpealetungi ajal 21. 03. — 30. 04. 18., mis kestis 41 päeva, olid kaotused Briti armee sektoris järgmised (vt. tab. nr. 3):

Niisugused suured kaotused ei saa muidugi võitlejaile jääda tähelepanematuiks. Kuid mõjutajaks teguriks hirmu tekkimisel võitlejais ei ole üksi kaotuste arvuline suurus, vaid ka kaotuste iseloom.

Kaotuste iseloomu selgitamiseks autor toob andmeid Ameerika Ühendriikide armee kohta, kus 275 213 juhul kaotusi on põhjustanud järgmised asjaolud:

õhulahingud	—	148	
käsigranaadid	—	870	
sõjagaasid	—	75 000	ehk 27%
mürsud ja kuulid	—	199 000	„ 72%
tägihaavamised	—	195	
Kokku	—	275 213	

Sellest nähtub, et ameeriklaste kaotuste peamiseks tekitajaks olid mürsud ja kuulid.

Prantslaste kaotuste suhteline vahekord vastavalt neid tekitanud asjaoludele olevat tähtsamates lahingutes olnud järgmine:

— kaotused mürskudest ja käsigranaatidest	67%
— kaotused püssi- ja automaatrelvade kuulidest	23%
— kaotused, mis tekkinud teistest asjaoludest	10%

Sellest järeldab autor, et kaasaja lahingus domineerivad kaotused suurtükitulest.

Tabel nr. 2.

Jk. nr.	Operatsioon	Operatsiooni kestvus pv.	Kaotused			Päevas keskmiselt
			Langenuid ja haavadesse surnuid	Haavatuid	Kokku	
1.	Somme 01.07. — 30.11.16.	153	108 724	343 431	452 155	3000
2.	Arras 09.03. — 06.06.17.	89	27 532	125 315	152 847	1800
3.	Messines 07.06. — 30.07.17.	54	15 235	84 923	100 158	2000
4.	Ypres 31.07. — 19.09.17.	51	20 056	101 174	121 230	2400
5.	„ 20.09. — 31.12.17.	103	40 371	183 228	223 599	2170
6.	Cambrai 20.11. — 31.12.17.	42	10 042	48 652	58 694	1400
7.	Somme 21.03. — 03.05.18.	72	31 378	179 826	211 204	3000
8.	„ 27.05. — 07.08.18.	73	48 620	277 040	325 660	4500
Kokku		637	301 958	1 343 589	1 645 547	2600

Tabel nr. 3.

Armee	Langenuid	Haavatuid	Kokku	Kaotusi päevas umbes
Briti . . .	28 128	181 338	209 466	5 200
Saksa . . .	56 639	252 186	308 825	7 500

Oma väite tõenduseks ja võrdlemiseks toob autori alljärgneva tabeli: (Vt. tab. nr. 4.)

Tabel nr. 4.

Sõda või lahing	Kaotused kuulidest %	Kaotused mürskndest %	Kaotused teistest asjaoludest %
Krimmi sõda.			
Prantsuse armee	54	43	3
1870.—71. a.			
Prantsuse armee	70	25	5
Saksa armee	90	9	1
Vene-Jaapani sõda.			
Jaapani armee	85	8,5	6,5
Vene armee	86	14	—
Maailmasõda.			
Prantsuse armee:			
1914. a.	25	73	2
Aisne-Champagne 1917. aprill	21,4	73,5	5,1
Flandre 1917. juuli	9,7	78,3	12
Verdun 1917. august	6,1	77,2	16,7
Malmaison 1917. okt.	17	77	6
Picardie 1918. märts	34	51,7	14,3
Aisne 1918. mai	31,6	56,3	12,1
3., 4., 5. ja 10. armee 1918. juuli	23,9	67,9	8,2
4. ja 5. armee 1918. nov.	27,4	56,1	16,5

Nagu näha, peegeldub kaotustes teataval määral ka sõjategevuse üldine käik või iseloom. Kaotused „teistest asjaoludest“ tuleb panna peamiselt sõjagaasi arvele.

Samasugust pilti kaotuste iseloomu alal pakuvad ka autorilt toodud andmed Itaalia armee kohta Maailmasõjas, kus:

— haavamisi suurtükitulest — 54,7%
 — haavamisi püssitulest — 39,2%
 — haavamisi käsitsivõitluses — 2,1%
 — mürgitusi sõjagaasist — 4,0%

Eestoodu põhjal autor järeldab, et Maailmasõjas:

1. kaotused suurtükitulest suurenesid ja küündisid 60%;
2. vastavalt vähenesid kaotused püssi- ja automaatrelvade tulest, olles keskmiselt 25—30%;
3. kaotused käsitsivõitluses on vähenenud ja ulatuvad vaevalt 1—2%;
4. kaotused sõjagaasist tõusid kolmandale kohale, olles umbes 8—12%.

Autori arvates tulevikusõjas kaotused suurtükitulest suurenevad veelgi, samuti ka sõjagaasist.

Edasi autor püüab selgitada kaotuste jagunemist väeliikide järgi. Selgituseks toob ta andmeid väeliikide vahekorra kohta Briti armees Maailmasõjas: (Vt. tab. nr. 5.)

Tabelist on näha jalaväe ja ratsaväe järjekindlat vähenemist suurtükiväe, inseneriväe ja tangiosade arvel.

Umbes samasugune kui Briti armees, oli väeliikide vahekorrad Maailmasõjas ka Prantsuse armees.

I. Fabry. Chambre des Députés-Session de 1921. (Vt. tab. nr. 6.)

Järgnevalt toob autor andmeid Briti armee kaotuste kohta vastavalt väeliikidele: (Vt. tab. nr. 7.)

Sellest nähtub, et kaotused jalaväes on kõige suuremad. Ei ole liigne siinkohal tuua veel järgneva, autorilt toodud arutluse:

Ühe ratsaväelase peale tuli:

	koosseisu järgi	kaotuste järgi
jalaväelasi	15	86
suurtükiväelasi	6	7,6
inseneriväelasi	2	2,6
kuulipildureid	1	2,5

Tabel nr. 5.

Jk. nr.	V ä e l i i k	1. sept. 1914. a. 0/0	1. sept. 1915. a. 0/0	1. sept. 1916. a. 0/0	1. sept. 1917. a. 0/0	1. märts 1918. a. 0/0	1. sept. 1918. a. 0/0	1. nov. 1918. a. 0/0
1.	Jalavägi	64,64	69,89	61,74	58,69	53,71	50,59	49,20
2.	Suurtükivägi	19,58	17,05	19,72	19,77	24,57	27,04	27,56
3.	Insenerivägi	5,91	7,98	10,89	12,28	10,11	11,74	11,89
4.	Kuulipilduriosad	—	—	2,48	3,59	4,01	5,66	5,97
5.	Ratsavägi	9,28	3,88	3,02	2,77	1,65	1,49	1,56
6.	Tangiosad	—	—	0,4	0,5	1,05	1,28	1,51

Tabel nr. 6.

V ä e l i i k	1. maiks 1916. a. 0/0	1. okt. 1918. a. 0/0	Vahe 1915. a. ja 1918. a. vahel
Jalavägi	71,6	50,4	—21,2
Suurtükivägi	18,4	35,7	+17,3
Ratsavägi	4,7	4,0	— 0,7
Insenerivägi	4,9	6,9	+ 2,0
Lennuvägi	0,4	3,0	+ 2,6

Tabel nr. 7.

Väeliik	Kaotuste protsent üldisist kaotusist			
	Lange nuid	Haava- tuid	Vangi- lange- nuid	Kokku
Jalavägi	17,17	56,17	12,73	86,07
Suurtükivägi	1,54	5,73	0,31	7,58
Ratsavägi	0,52	1,87	0,18	2,57
Kuulipilduriosad	0,43	1,63	0,40	2,46
Ratsavägi	0,25	0,72	0,11	1,08
Tangiosad	0,03	9,17	0,04	0,24
	19,94	66,29	13,77	100

Tabel nr. 8.

Väeliik	Langenuid	Haavatuid	Kokku	0/0
Jalavägi	584 920	3 153 783	3 738 703	94,29
Piirivalve	12 242	88 311	100 553	2,54
Ratsavägi	10 832	55 769	66 601	1,68
Suurtükivägi	5 238	38 613	43 851	1,11
Insenerivägi	1 422	10 248	11 670	0,38
Ülejäänud	538	3 238	3 776	
Kokku	615 192	3 349 962	3 965 154	100

Tabel nr. 9.

Haavamise koht	Vene-Jaapani sõjas	Itaalia armees Maailma-sõjas	
		Aprillist 1915 kuni jaanua- rini 1916	Jaauarist 1916 kuni juulini 1916
Pea (kolu, nägu, kael)	15,1	18,4	21,9
Rind, selg	13,8	11,0	12,9
Kõht, niuded	3,7	6,4	8,8
Ülemised jäsemed	37,6	34,7	27,5
Alumised „	29,8	29,5	28,9
	100	100	100

Seega jalaväe suhteliselt suurem kaotuste protsent võrreldes teiste väeliikidega ei ole tingitud mitte üksi sellest, et teda on rohkem, vaid et tema ka tegelikult suure-

maid kaotusi lahingus kannab kui ükski teine väeliik. Ühe ratsaväelase kohta armees koosseisus oli 15 jalaväelast ja ühe ratsaväelase kaotuse peale tuli aga 86 kaotust jalaväes. Seega jalavägi kandis tegelikult ligi 6 korda suuremaid kaotusi kui ratsavägi. Ühe suurtükiväelase kohta oli armees 2,5 jalaväelast, kuid ühe kaotatud suurtükiväelase peale 12 kaotust jalaväes. Seega jalavägi kandis 5 korda suuremaid kaotusi kui suurtükivägi.

Kaotuste küsimuse selgitamiseks autor toob veel andmeid Vene armees kohta perioodist 01. 08. 14. kuni 01. 12. 18. (Vene uurimiskomisjoni andmed): (Vt. tab. nr. 8.)

Tehes kokkuvõtte eesõeldule autor jõuab järelduseni, et:

1. kaotused kaasaja sõjas on väga suured, küninides 30—50% tegeva armees koosseisust, kelledest umbes 30% (s. o. umbes 10—16% tegeva armees arvust) surevad;
2. kaotuste suurem osa on tingitud suurtükitelest, umbes 50—60%, siis püssi- ja kuulipildujatulest umbes 25—30% ja kolmandaks sõjagaasist umbes 8—12%;
3. suuremaid kaotusi kaasaja sõjas kannab jalavägi (üle 80%) ja seejärgi suurtükivägi (umbes 7—8%).

Edasi autor peatub haavamisjuhtude iseloomul ja nende tähtsusel. Autor arvab, et psühholoogiliselt on tähtis uurida haavamise iseloomu, lähtudes sellest, kuivõrd haavamine võib avaldada mõju kaasvõitle-jaile. Esmajoones olevat tähtis selgitada haavamiste lokaliseerimist. Selleks autor toob järgmise tabeli: (Vt. tab. nr. 9.)

Sellest nähtub, et jäsemete haavamisi on üle 55%, sellele järgnevad haavamised pähe, umbes 22%.

29% ülemiste jäsemete ja 31,6% alumiste jäsemete haavamistest selgub, et haavad lokaliseeruvad jäsemetel järgmiselt: (Vt. tab. nr. 10.)

Nagu näha, on ülemistel jäsemetel domineerivad kämbla ja sõrmede haavamised, alumistel aga puusa ja põlve haavamised.

Tabel nr. 10.

Haavamise koht	Ülemised jäsemed %	Lülikulised jäsemed %
Õla — reis	6,9	12,6
Õlavars — põlv	5,1	10,9
Kämmal	5,0	4,6
Sõrmed	8,2	—
Lokalisatsioon näitamata	3,8	3,5
	29	31,6

Petrogradi laatsarettide andmetel olevat Maailmasõjas vasakpoolsete jäsemete haavamised domineerinud parempoolsete üle, välja arvatud parempoolne õla ja rangluu.

Järgnevalt autor toob andmeid haavamiste lokaliseerimise kohta vastavalt haavatekkimise põhjusele. (Vt. tab. nr. 11.)

Tabel nr. 11.

Haavamise koht	Haavamise %		
	Suurtüki tulest	Püssi ja klp. tulest	Põrutused
Pea	13,5	6,5	61,5
Rind ja selg	6,5	5,7	9,0
Kõht ja niuded	5,5	4,6	3,3
Ülemise kehaosa põrutus	32,8	41,8	5,5
Alumise kehaosa põrutus	41,7	41,4	20,7
	100	100	100

Eestodu põhjal autor järeldeb, et:

1. suurtükituli (granaadikillud ja šrapnellid) tekitab peamiselt haavamisi peas ja jäsemetes (74,5% juhtudest);
2. põrutus tekitab haavamist peamiselt peas ja seejärgi jäsemetes; põrutus on tingitud peamiselt mürskude tegevusest;
3. püssi- ja kuulipildujatuli tekitab haavamisi peamiselt jäsemetes (83,2%).

Edasi autor peatub vangilangemise küsimuse juures, tähendades, et ehkki vangilangenud ei moodusta vastase tule tagajärjel tekkinud kaotusi, tuleb neid siiski lugeda kaotusteks, mis seotud lahingu protsessiga.

Autorilt on selgituseks toodud andmeid vangilangenute ja teadmata kadunute (viimastest suurem osa on vangilangenud) kohta Briti ja Saksa sõjavägedes, perioodil 1915 kuni 1918: (Vt. tab. nr. 12.)

Tabel nr. 12.

Armee	Ohvitserid	Teisi	Kokku	Kaotuste üldarv	Vangilangenute ja kadunute protsent kaotuste üldarvust
Briti	10 297	250 787	261 084	2 433 673	10,7
Saksa	8 640	391 858	400 498	1 680 356	23,8

Vene armee kaotused kuni positsiooni- sõja alguseni 1915 olevat olnud järgmised: (Vt. tab. nr. 13.)

Tabel nr. 13.

Kaotused	Arv	%
Langenuid	75 083	9,63
Haavadesse surnuid	2 516	0,32
Haigustesse „	596	0,07
Haavatuid	366 987	47,06
Põrutatuid	7 059	0,91
Lahinguväljale jäänuid	9 206	1,19
Vangilangenuid ja teadmata kadunuid	317 853	40,77
Haigestunuid	185	0,07
Gaasiga mürgistatuid	121	0,02
Mahajäänuid	111	0,01
Teised põhjused	50	0,01
	779 767	100

Nagu näha, moodustavad kaotustest lövi- osa langenuid ja haavatuid ühes põrutatutega ja lahinguväljale jäänutega, kokku 59,10% ja vangilangenud ühes teadmata kadunutega 40,77%. Seega tähendatud sõjategevuse perioodil sajast kaotusest olid 41 andnud end vangi.

Keskmine vangilangenute protsent kaotuste üldarvust Maailmasõjas olevat olnud järgmine:

Serbia armee	46,3%
Austria-Ungari armee	31,3%
Itaalia armee	27,4%
Vene armee	27,3%
Prantsuse armee	19,7%
Saksa armee	13,0%

Tabel nr. 14.

Kubermang või maa-ala	Kaotuste üldarv*)	A	B	Vahe A ja B vahel A
		Lahingukaotused: langenuid, haavadesse surnud, haavatuid, põrutatuid	Lahinguväljale jäänud, vangi langenuid, teadmata kadunud	kaotuste suhtes
		% andud maakoha kaotuste üldarvust		
Poltava	25 690	65,8	32,2	+33,6
Volõniia	30 662	62,6	33,2	+29,4
Ekaterinoslavi	16 642	61,7	35,25	+26,45
Taga-Kaukasuse	12 146	62,4	36,4	+26,0
Kiievi	29 190	62,2	26,7	+25,8
Voroneži	16 004	57,8	38,69	+19,11
Bessaraabia	20 260	58,8	38,9	+18,9
Ternigovi	14 330	57,5	40,0	+17,5
Permi	17 080	56,34	40,19	+16,5
Nižgorodi	12 451	56,0	40,7	+15,3
Rjazani	12 000	54,7	40,5	+14,2
Kaasani	16 274	66,17	42,65	+13,52
Tomski	14 583	52,4	43,9	+8,5
Minski	11 212	47,4	48,8	-0,8
Baltimaad	13 183	47,9	48,8	-0,6
Varsavi	8 193	40,9	58,2	-17,3

*) Kuna selles lahris on toodud ka need kaotused, milliseid ei käsitleta lahtrites A ja B, siis viimaste protsent kogusummas ei võrdu 100.

Lõppeks olgu toodud veel eespoolmainitud Vene armee kaotuste (kuni positsiooni-sõja alguseni 1915) liigitelu päritolu järgi. Tähendatud tabel on toodud autoril selgituseks raamatu selles osas, kus ta käsitleb paanikaga võitlemist. Autor arvab, et on vajalik objektiivselt uurida rahvastiku üksikuid gruppe vastavalt nende rahuaegsele territoriaalsele paiknemisele, et selgitada igasse gruppi kuuluvate kodanikkude võitlusomadusi. (Vt. tab. nr. 14.)

Autor ei tee, nagu ta ütleb, kindlaid järeldusi eeltoodud tabelist. Need järeldused viiksid arvamusele, et parimateks võitlejateks on arvatavasti ukrainlased ja tagakaukaslased ja et kuulsate „sibirjakkide“ au-paiste peaks pisut langema. Kuid autor ütleb, et tabelis toodud andmete käsitlemisel tuleb ilmingimata pidada silmas ka poliitilist olukorda, millega autor põhjendabki negatiivset näitajat (vangilangenute kasuks)

nii Baltimaade kui Varssavi kubermangu arvele tulevate kaotuste juures.

Viimane tabel on kindlasti liiga puudulik, et teha mingisuguseidki järeldusi ka võitlejate poliitilise orientatsiooni ja sellest tingitud võitlusest loobumise kohta. Need 13 183 kaotust, mis tulevad Baltimaade peale, on kantud sõja esimesel perioodil. Kuid meie teame, kui palju eestlasi ja arvatavasti ka lätlasi teenis Poolamaal, ja teame ka, missugused sõjalised sündmused arenesid sõja algul Ida-Preisimaal, kus Vene armee kaotused vangidena olid väga suured. Pole siis ka imeks panna, et Baltimaade arvele tuleb nii suur vangilangenute protsent üldisest kaotusest, mida need maad kandsid sel perioodil. Kõrgema intelligentsiga ja osavama teotsemisioskusega olid eestlased ja lätlased kahtlemata tugevamad võitlejad kui venelased.

N. Rk.

Nõukogude Vene ja Saksa ratsaväe lahingdoktriini võrdlus.*)

III. Lahingurännak.

Lahingurännak mängib sõjavägede tegevuses suurt osa. Temale põhjeneb manöövri liikuvus ja paindumus. Lahingurännaku kunsti omamine on eriti nõutav ratsaväelt, kelle tegevuse aluseks peab jääma kiire teotsemine.

Hinnates mõlemate riikide rännaku tehnikat (autori sõrendus), võib kinnitada, et ta seisab nõutaval kõrgusel. Kuigi selle uurimine pakuks suurt huvi, ei saa ruumipuudusel temal pikemalt peatuda, kuna käesoleva töö eesmärgiks on ikkagi võrdluste toomine taktika valdkonnast. Nii siis ka alljärgnevas valgustatakse lahingurännaku taktikalist, mitte aga tehnilist külge.

A. Lahingurännak N. Vene ratsaväes.

Soovides vältida ootamatusi ja ohtu õhust ning maapealt, jaguneb suur ratsaväeüksus üksikuteks, peamiselt rügemendi rännakukolonnideks ühes abi- ja saaterelva-dega. Sünnib nagu lehviku-sarnane liikumine, mis soodustab lahingusse astumist kohapealt sügava haaramisega. Tugenedes ülaltoodud põhinõudele, venela-

sed oma eeskirjades iseloomustavad l-rännakut järgmiselt.

Vastase lennuväe ja motoriseeritud üksuste lai ja sügav tegevusväli nõuab tungivalt suure ratsaväeüksuse jagunemist rännakul mitmesse kolonni rinnetpidi ja sügavuti. Jagunemine mitmesse kolonni võimaldab kiirelt tegevusse astuda ning mõjuvalt tagasi lüüa vastase lennu- ja soomusmasinate rännakut. Kolonnid peavad liikuma paralleelselt ja igat kolonni (rügementi) peab omakorda eskadronide eeslonidena sügavusse järgustama (minu sõrendus).

„Ratsadiviisi lahingurännakukord koosneb normaalselt rügemendite iseseisvatest lahingurännakukolonnidest.“ Suur ratsaväeüksus sooritab rännakut laial rindel 2—4 kolonnis, mitte kunagi ühes. Paralleelteedel liikuvate kolonnide kaugus üksteisest on keskmiselt:

1. kolonnidele, kelle koosseisus suurtükivägi — 6—8 km,
2. kolonnidele ilma suurtükiväeta 3—4 km.

Mainitud vahemaad peavad võimaldama kolonnide taktikalise koostöö.

Soomusmasinate ja motoosade rännak ja asukoht ning nende kaugus ratsakolon-nist oleneb täielikult lahingusse astumise

*) Vt. „Sõdur“ nr. 1—2 s. a.

võimalustest. Põhinõudeks on: iga kolonn olgu nii tugev, et ta suuteline oleks lahingut algama ja vastu pidama, kuni teised kolonnid on appi jõudnud.

Iga kolonn julgestab ennast oma eelväega (golovnoi otrjad). Eelväe jõud ja koosseis oleneb julgestatava kolonni suurusest. Rügemen-dile on selleks eskadron. Kahe ja rohkem rügemendi suurusele kolonnile — rügement.

Eelvägi saadab 3—4 km kaugusele ette vahetuks julgestuseks 5—8-mehelises koosseisus ja 1 kk varustatud patrullid.

Eelvägi peab küllaldaselt varustatud olema tulejõuga. Suurtükivägi liigub kolonnis järgustatud patareidena. Suurtükiväe peajõud peab asuma kolonni algele lähedamal. Rk üksused asuvad kolonni alges selleks, et iga minut tulega toetada eelväge.

Vene ratsadiviisi laiarindelise liikumise soodustab diviisi paiskumist manöövriks vastase tiivale ja tagalasse. Ratsadiviisi normaalseks rännaku pikkuseks loetakse 50 km, forsseeritud (kiir) rännak 75—80 km päevas. Erilistel juhtudel võib päevateekonna pikkus olla kuni 100 km. Rännaku kiirus normaalse 50 km päevateekonna juures on 7—8 km tunnis. Rännakute juures kuni 25 km — 8,5 km tunnis. Öösisel rännakutel langeb tunnikirus 4—5 km.

Rännakul suur ratsaüksus kaitseb ennast aktiivselt ja passiivselt. Passiivne kaitse seisab ööpäeva, maastiku ning eskadronide ešeloneerimise kasutamises.

Aktiivne kaitse saavutatakse:

- õhukaitse ja soomusvastaste võitlusabinõude juurdeandmisega eskadronidele, ja
- õigeaegse tulirelvade etteasetamisega ohtlikkudesse suundadesse.

Eskadronid liiguvad 0,5 km kaugusel üksteisest, moodustades eraldi ešelonid. Eskadronid on kõvendatud:

- rk jagudega,
- tangivastase kahuriga,
- soomustlâbistavate kuulidega varustatud rk jagudega,
- granaadipildujate patrulliga — 4 granaadipildujat,
- tangivastaste miinide patrulliga.

Suurtükivägi liigub patareidena ešelonide vahel.

Vastase lennu või soomusosade kallalitungi korral ratsaosad varjuvad, kuna võitlust peab suurtükivägi, rk-ad ja granaadipildujad (minu sõrendus).

Nagu näeme, on motiivid, mis niimoodi käsevad rännakut organiseerida, õiged, kuid on küsitav, kas ka järeldused endid õigustavad.

Iga suure üksuse tegevus on siis kõige kasulikum, kui see üksus on juhi käes. Eriti on see maksev aga ratsaväe suhtes. Kuid jõudude jagamine mitmesse kolonni eitab seda võimalust. 3—4 kolonni hajutatud jõudude kogumine ühise eesmärgi saavutamiseks nõuab välkkiiret käskude andmist ja eeskujulikku sidet.

Teisalt aga vastane, kes liigub rohkem koondatud jõududega, saavutab paremuse sellega, et ta on suuteline, kas või piiratud aja vältel, nõrgemat kolonni ennem purustada kui ülejäänud jõud appi jõuavad. Nende ülejäänud jõudude (teiste kolonnide) lahingusse astumist on väga raske reguleerida ja tegevusse astumise algmomen-dist ette kindlaks määrata. Enne kui teised kolonnid kohale jõuavad, võib olukord põhjalikult muutunud olla. Eriti raskeks muutub olukord siis, kui vastane kohtab kolonni, kelle juures ei viibi üldjuht. Sel juhul peab viimane andma käsu tervele diviisile, võttes aluseks ainult alluva kolonni ülema teated. See kutsub omakord esile veelgi aja kaotuse ja ei võimalda üldjuhile isiklikku olukorra hinnat.

N. Vene eeskiri rõhutab eelväetegevuses läbilõõgi vajadust. See on aga vastand tegelikkusele. Kuna suur ratsaüksus ei oma enese eelväge, vaid eksisteerivad 3—4 eraldi kolonni nõrga eelväega, siis kes teostab selle läbilõõgi? On raske oletada, et sellega tuleks toime rügemendi kolonni ees liikuv eelväe eskadron!

„Läbilõõgi“ võime omab ainult selline eelvägi, kes teab, et tema seljataga ja lähedal viibivad omad väed. Olevat ju õige, et õnnelikul juhul kolonnide eeskujuliku kokkukõlastatud tegevuse juures laialdane kolonnide asetus võimaldab sügavat haaramist. Autor aga ei usu nendes „õnnelikkudesse olukordadesse“ ja „kolonnide eeskujulikku kokkumängu“. Sõjakogemused näitavad just vastupidist.

Jääb vaatluse alla võtta veel kolonnide sügavuse küsimus.

Hajumine mitmesse kolonni lühendab tunduvalt kogu üksuse sügavust. Eskadronide ešeloneerimine loob hea tagatise lennu- ja soomusvägede kallalitungi korral, kuid rügementide kolonnid venivad niimoodi liiga pikaks. Kui arvestada rügemendi kolonni pikkust vahetuks julgestuseks väljasaadetud patrulli südamikust rügemendi sabani, teeb

see välja 7 km ja isegi rohkem (minu sõrendus). On jällegi vaja palju aega, et säärast üksust kätte võtta ja koondada kolonni algesse kokku või juhtida teda teise suuna peale.

Autor mainib, et kuna vene eeskiri määrab kindlaks ainult üldised põhimõtted, on ta kindel, et tegelikus olukorras saab rännakukorra ikkagi ette dikteerima reaolukord ja reaalsed tingimused. Ja need tingimused sundivat vene ratsaväe juhtidel sagedasti kõrvale hiilima eeskirjalistest nõuetest.

B. Lahingurännak Saksa ratsaväes.

Sakslaste vaated ratsaväe lahingurännaku sooritamiseks on hoopis teised. Vastavate eeskirjade vaated oleksid põhi-joontes: Ratsadiviis sooritab rännakut, kui seda vähegi teede olud lubavad, brigaadide kolonnides. Kolonnide vahed üksteisest võivad ainult niikauged olla, et vastastikune lahinguline koostöö oleks igal ajal tagatud.

Diviisi juurde määratud jalaväe osad võivad sooritada rännakut:

1. Paralleel teel. Kolonni julgestamiseks on kolonni juurde määratud vastav ratsaosa.
2. Liikudes välja enne ratsaosi. Sel juhul peab jalaväekolonni juurde määrama tugeva ratsa luure- ja julgestusüksuse. Aega tuleb niimoodi kalkuleerida, et jalaväe osa ei saaks eraldi puruks löödud.
3. Ratsaväe taga. Seesugune liikumisiis on iseenesest mõistetavalt mittekasulik.

Eelväe juurde peab määrama väikesi ratturüksusi. Nende ülesanne on koostöö eelväega ja soomusvägedega. Suuremad ratturiüksused liiguvad kas omaette eri teedel, või hüpetena diviisi peajõudude ees, või isegi eelväe ees.

Soomusvägi:

Kui soomusvägi on ratsadiviisile juurde antud luureks ja julgestuseks, siis tema südamik liigub eelväe ja peajõudude vahel. Kui aga vastasega kokkupõrget pole nii pea oodata, liigub ta hüpetena diviisi peajõudude taga.

Eelvägi liigub hüpetena märgist märgini. Kaugus peajõududest on mitmesugune, kuid keskmiselt 2 km ja rohkem. Eelväge peab kõvendama rk, suurtükiväega, eriti aga soomusvägedega. Eelväe ülesandeks on vastase vastupanu murdmine ja soodsate tingimuste loomine peajõududele lahinguks.

Eelväe tegevuse peaesmärgiks on rühkimine ettepoole.

Peajõud grupeerub nii, et ta suudaks lühema aja jooksul kogu suurtükiväega toetada eelväe tegevust. Tuletame meelde, et venelased eelväe toetuse ülesande panid peajõudude kolonni alges liikuvate rk peale.

Kaugused allüksuste vahel vähemalt 100 sammu.

Peajõudude alges liigub igakord üks kahuriga (kahuritega) kõvendatud eskadron, kelle otseseks ülesandeks on side pidamine eelväega ja soomusvastane võitlus. Eskadroni taga liiguvad rügementide ja brigaadi staabid, nende järel ülejäänud jõud.

Juhid on järgustatud ette. Põhimõtteliselt ei ole nad kindla kohaga seotud.

Et aru saada saksa ratsadiviisi seesugusest lahingurännaku korrast, peab tunnistama, et sellise rännaku peaesmärk on lahing.

Nii siis lahingurännak sooritatakse põhimõtteliselt brigaadi kolonnides. See vähendab terviku sügavust ja garanteerib kogu jõudude üheaegset lahingusse astumist.

Peale selle tagab ta juhile jõudude käesoleku ja mis kõige tähtsam: — ei võimalda lühikese aja jooksul üksikute osade hävitamist enne, kui teised appi ei jõua.

Lahingut ette nähes peab suurtükivägi kolonnis asuma kohal, kust ta kiirelt suudaks toetada eelväge.

Ohukaitse ja soomusvastase võitluse küsimus on jäetud teisele plaanile. See väljendub ka allüksuste kaugustes, kus see ette on nähtud keskmiselt 100 sammu.

Lõppvõrdluses võiks öelda saksa ja vene ratsaväe lahingurännaku kohta, et:

- vene ratsavägi püüab lahingurännakut sooritavate väeosade grupeerimisega saavutada maksimaalset kolonnide julgeolekut ja ühtlasi ka peajõudude tegevusse astumist kasulikutes manöövri suundades. Tegelikus elus aga esimese nõude täitmine ei taga teise nõude läbiviimist.
- vastuoksa ülaltoodule — saksa ratsaväe eesmärgiks on koondatud jõudude kohaleviimine lahinguks, s. o. selleks, et lahingut alata jõuliselt enesele kasulikes tingimustes. Selle eesmärgi saavutamiseks peab kohandama ka kõiki teisi julgeoleku nõudeid.

F. J.

Nõukogude Vene soomusmasinad.

Wehrtechnische Monatshefte 1936. a. augustikuu numbris ilmus säärase pealkirja all 10-leheküljeline kirjutis, mis sisaldab huvitavaid andmeid vene tsaariarmee ja punaväe soomusmasinate arengu, punaväes praegu kasutamisel olevate tanketide, tankide ja soomusmasinate omaduste ja arvu kohta.

Alul autor kirjeldab soomusjõudude arengut ja kasutamist Maailmasõjas ja Vene Kodusõjas. Kodusõjas punavägi sai sõjasaagiks rikkalikult prantsuse ja ameerika soomusautosid ja tanke. Pärast sõja lõppu hakati soomusmasinaid edasi arendama ja 1923. a. valmistati rootsi ja ameerika inseneride kaasabil „Renault-Russkii M. 23“ tank. Tol ajal see oli võimas tank ja neid valmistati seeriates kaupa. Seejuures optilisabinõusid saadi Saksamaalt, käigukaste ja ülekande osi — Ameerikast ja 4-silindrillisi veejahutusega 45-hobusejõulisi Fiat mootoreid — Itaaliast. Selle tangi tähtsamad andmed olid järgmised: kaal — 7 tonni, pikkus — 4,10 m, laius — 1,75 m, kõrgus — 2,25 m, soomus — 7—16 mm, kiirus — 8—10 km/t., tegevusraadius — 110 km ja meeskond — 2 meest, kuna relvastuseks oli 37 mm kahur ja tornis asuv 7,69 mm klp. 1930. a. need tangid loeti vananuks ja anti üle (umbes 3000 tk.) Osoaviohimile väljaõppe teostamiseks.

1932. a. heideti väikese kiiruse ja relvastuse pärast kõrvale ka teised tangitüübid, mis olid ehitatud „Renault-Russkii M. 23“ järgi ning olid sellest tunduvalt paremad, selleks, et anda ruumi uematele N. Vene tehastes valmistatud tüüpidele. Seeja punaväes soomusjõud eksisteerivad praegusel kujul umbes 3—4 aastat.

Punaväes praegusajal moodsateks hinnatavate ja ühikutes kasutatavate soomusautode, tanketide ja tankide tähtsamad andmed on toodud tabelis. Tanketi ja rasketankide ronimisvõimete kohta autor toob järgmisi andmeid:

Nimetus	Ületab kraavi	Läbib koolme	Ületab vertikaalse takistuse	Võtab tõusu kraadi	Murrab puu
	m	m	m		cm
Tankett T 27	1,25	0,65	0,40	49	
Rasketank M I	2,30	1,22	1,00	45	40
Rasketank M II	4,60	1,20		40	75

Nagu tabelis toodud lahingumasinate nimetustest näha, rõhuv enamik neist on

ehitatud välisriikide vastavate tüüpide järgi. Kergesoomusauto B A. 27 on punaväe oma saavutis. Tal on 4 kuulikindlate õhukummidega ratast, kusjuures tagumised rattad on paariskummidega. Osa B. A. 27 soomusautosid on varustatud raadioseadistega.

Kergesoomusauto Bronieford omab suitsutekitamise seadise ja g-miine.

6-rattaga Ford soomusauto võeti kasutamisele 1932. a. Ka maastikul ta liigub ratastel. Peale selle ta paariskummidega taga-ratastele võib asetada lülilikuid ning suurendada maastikul liiklemise võimet.

Ujuv Ford soomusauto on praegusaja moodsamaid lahingumasinaid. Maastikul liiklemisvõime on rahuldav, sest tagarattad on tal paariskummidega. Veekogude ületamiseks tal on 2 pronksist kruvi (vinti) 32 cm läbimõõduga.

Tanketid ja ujuvtanketid on valmistatud inglise vastavate tüüpide litsentside järgi N. Vene vabrikuis. Tankett T 27 on väärtuslik lahingumasin. 1933. a. olevat neid valmistatud 4000 tk. Tegevväe ühikuis olevat neid praegusajal umbes 5000 tk. Punaväe ujuvtanketile on juurde konstrueeritud pämootor, mille tõttu veekogude ületamise kiirus on tunduvalt suurenenud. Ka olevat ta paremini kaitstud veelainete vastu kui Vickers'i ujuvtankett.

6-ton. Vickersi tank tüüp A on inglise originaaltüübi sarnane ja nad ehitatavat ümber tüübiks B, millel on 2 õhujahutusega klp. asemel 47 mm kahur ja üks klp.

Renault A. M. R. tanke olevat N. Venel umbes 400 tk. Nad olevat saadud sel teel, et 2 prantsuse tangirügemendi materjalosa olevat üle viidud N. Venesse.

Christie kiirtank on moodsaim lahingumasin, mis omab suure lahinguväärtuse oma suure kiiruse, keskmise soomuse, hea relvastuse ja maastikul liiklemisvõime tõttu. Aastate vältel olevat teda punaväes katsetatud ja kordkorralt paremdatud. Katsetel olevat saavutatud fantastilisi kiirusi — isegi kuni 190 km/t. Juhtimiseks tal on eriline masin (Richtmaschine). Teedel ta liigub ratastel ja maastikul — lülilikul. Ratastelt üleminek lülilikutele või vastupidi kestab umbes 20 min. Omab raadioseadise, udu- ehk suitsutekitaja, g-miine, g-ainet maa-alade mürgitamiseks ja moondamisvõrke.

Rasketank M I on ehitatud Vickers-Armstrong 16-tonnise tangi eeskujul. Autor on nähtavasti eksinud ta kaalus, mis

RKKA praegusaja soomusmasinate omadused.

N i m e t u s	Kaal ton.	Pikkus m	Laius m	Kõrgus m	Soomus mm	Mootor H. J.	Maksim. kiirus km/t.	Tegevus-raadius km	Meeskond	Relvastis	Märkmed
A. Soomusautod:											
Väike s/a. Bronieford	2,1	3,15	1,30	1,55	9	50	85	300	2	2 püstolkip. rk. ja püstolkip	1) Vees 10 kuni 12 km/t., olenevalt voolust.
Kerge s/a. Bronieford	3,2	3,71	1,67	1,93	9-10	50	75		2-3	37 mm kah. ja rk.	
Kerge s/a. B. A. 27	4,5	4,52	1,81	2,46	kuni 14	36	45		2	37 mm kah. ja 2 kk.	2) Vees 5 kuni 13 km/t.
6 rattaga s/a. Ford	7	4,94	1,92	2,43	11-14	85	70		4	37 mm kah., rk., kk.	
6 rattaga ujuv s/a. Ford	9	5,30	2,10	2,42	11-14	85	65 ¹⁾				3) Peaks olema 18-20 tonni.
B. Tanketid ja tangid.											
Vickers - Garden - Lloyd - Russkii T 27 tankett	1,7	2,50	1,70	1,22	6-9	23	38-45	170	2	rk.	
Vickers-Garden Lloyd-Russkii M. T. 33 ujuvtankett	3	3,40	1,65	1,55	7-10	65	70-75 ²⁾	250	2	12,7 mm kip. või rk.	
Renault tank tüüp A. M. R.	6				14	80	30-37		2	2 rk.	
6 ton. tank Vickers-Armstrong-Russkii A. T. 26 tüüp B	7-8	4,88	2,41	2,16	5-13	90	35	160	3	47 mm kah., rk., kk.	
Christie-Russkii 34 kiirtank	10,2	5,75	2,15	2,31	7-11	345	(ratakst. 110 lüürik. 65	400	3	47 mm kah. ja kk.	
Rasketank M I	33 ³⁾	7,30	2,73	3,00	22-35	250	46	200	6	76 mm jal kah., 2 kk	
Rasketank M II	36-38	9,30	3,20	2,75	25	350	31	300	12	76 mm jal. kah., 2-37 mm kah. ja 2rk.	

ei tohiks ületada 18—20 tonni. Ta omab raadioseadise ja on gaasikindel. Regulaarväe ühikuis olevat M I rasketanke 1100 tk.

Rasketank M II on ehitatud inglise 36-tonnise tangi „Vickers-Intependent“ litsentsi järgi. Omab haruldaselt võimsa relvastuse, õige tugeva soomuse ja ronimisjõu. Ta on täiesti gaasikindel ja omab raadioseadise, periskoobi, stroboskoobi ja soomusklaasi. Punaväes olevat umbes 300 M II rasketanki.

Punaväe doktriini järgi soomusmasinad kasutatakse jalaväe vahetuse- ehk otsetoetuseks, jalaväe kaugetoetuseks ja kaugete ülesannete täitmiseks.

NPP (neposredstvennaja podderžka pehotõ) ühikud koosnevad harilikult 100 lahingumasinast, mis jagunevad:

- 35 tanketti T 27;
- 35 tanki 6-ton. A. T. 26;
- 20 kerge s. a. B. A. 27;
- 5 väike s. a. Bronieford;
- 5 kerge s. a. Bronieford.

DPP (daljnaja podderžka pehhotõ) lahingumasinat ülesandeks on murda läbi vastase peavastupanujoon, sõita üle tangitõrjekahurite ja jõuda välja suurtükiväe tulepositsioonideni ning maha suruda vastase patareid. DPP ühikute koosseisu määratakse järgmisi soomusmasinaid: M. T. 33 ujuvtankette, 6-ton. A. T. 26 tanke, rasketanke M I ja rasketanke M II. Seejuures peamisteks masinateks on rasketangid M I ja M II. DPP ühikute keskmine pealetungikiirus on 30 km/t. Rasketangid M II ja 6-tonnised tangid tungivad peale harilikult rindelt, kuna 3-ton. ujuvtanketid ja rasketangid M I tungivad vastase asetuse sügavusse sealt, kus vastupanu on kõige nõrgem, ja püüavad kõigutada rinnet tagala desorganiseerimisega.

DD (daljnego deistvija) ühikuid saadetakse vastase kaugesse tagalasse ülesandega maha suruda tulepositsioonidel asuv suurtükivägi, desorganiseerida varud ja staabid. Nad teostavad koostööd lennuväega. DD ühikute peamiseks lahingumasinaks on Christie kiirtank, kuna vähe-mal arvul kasutatakse 6-rattaga Ford soomusautosid ja ujuv-soomusautosid. Kestev liikumiskiirus on umbes 60 km/t., kuna soodsates tingimustes kõval teel või pinuasel maksimaalne kiirus on kuni 110 km/t. Tulevikusõjas venelased kavatsevad DD ühikuid kasutada Fulleri löögitaktika põhimõtteil ja loodavad saavutada suuri tagajärgi.

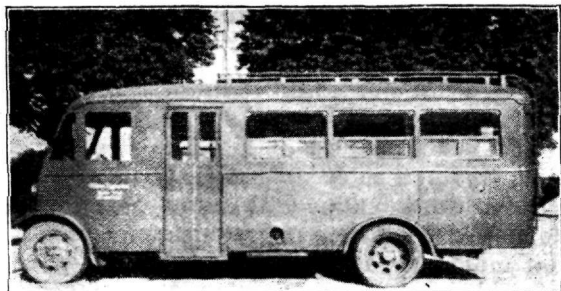
—m.

Gaasikaitse laboratoorium.

„NY MILITÄR TIDSKRIFT“ nr. 20 — 22. okt. — nov. 1936.

Möödunud aasta rootsi kaitseväge sügismanöövritel oli esimest korda tarvitusel liikuv gaasikaitse laboratoorium, mis konstrueeritud kahurväe osakonna poolt.

Ühele Volvošassiile oli ehitatud omnibuse kere ja sisustatud laboratooriumiks (neid Volvošassiisid tuntakse ka meil Eestis väga hästi, kuna O/Ü. „Mootori“ uuemad suuromnibused on neile ehitatud).

Autobus — „G“ laboratoorium.

Seesuguse liikuva gaasikaitse laboratooriumi ülesanneteks on:

1. teetseda baasina maapinna uurimisel ja tähtsamatel või kahtlasematel juhtudel juhtida tähelepanu gaasi hädahohule ja määrata kindlaks selle suurus;
2. abistada maapinna uurimisel ja neutraliseerimisel samaseid väeüksusi, kellel puudub gaasikaitse personaal või tarbekorral kõvendada koosseisu ja abistada töös;
3. olla üldiselt nõuandvaks organiks vastavatele staapidele gaasikaitse tehnilistes küsimustes.

Veel rohkem aga õigustavad seesuguse laboratooriumi olemasolu gaasitatud maapinna uurimisel ja neutraliseerimisel ette tulevad üllatused. Niikaua kui on tegemist lahingugaasidega, mis kuuluvad kindlatesse liikidesse ja millele omadused on ammugi tehtud kindlaks katsetega, on kõik korras ja harilikud gaasikaitse meeskonnad tulevad suurepäraselt toime oma ülesannetega.

Kui aga saabub üllatusmoment, kus meie kohtame uut, tundmatut lahingugaasi, mis võib-olla iseendast ei olegi kardetavam senituntuist, kuid teissuguse keemilise koosseisuga ja omadustega, siis juba ütlevad üles hariliku gaasikaitse meeskonna võimed.

Uue tundmatu lahingugaasi omaduste ja keemilise koosseisu määramiseks vajatakse ilmtingimata rohkem komplitseeritud meetodeid ja suuremaid tehnilisi ressursse, milliseid võimatu on nõuda harilikult gaasikaitse meeskonnalt. Seepärast ongi vajalik, et leiduks gaasikaitse alal üks kõrgem instants, kuhu võiksid pöörduda väliüksuste organid vajaduse korral.

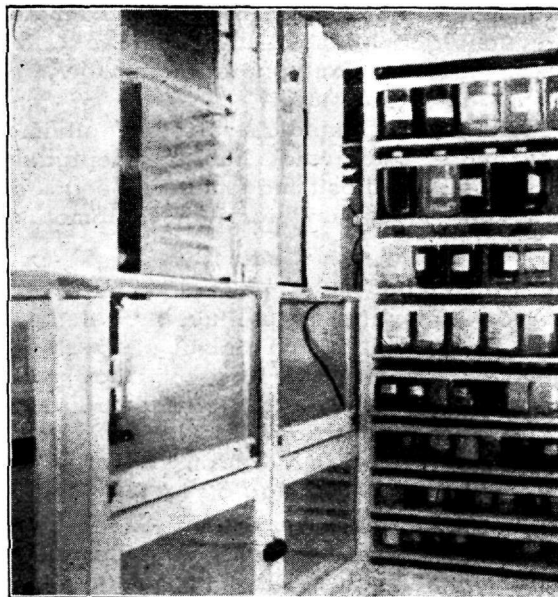
Kõige ideaalsem olukord oleks see, kui iga väeosa staabi juures leiduks üks liikuv gaasikaitse laboratoorium.

Et proovida seesuguse laboratooriumi organisatsiooni ka tõelises teotsemisolu korras, saadeti sügismanöövritel lahinguväljalt laboratooriumi suur hulk mitmesuguseid gaasitatud esemeid. Need esemed gaasitati manöövrite vahekohtunikkude poolt ja varustati etikettidega, kus lähemalt kirjeldati olukorda ja kohta, kus esemed leitud ja ühtlasi küsiti, milliseid ettevaatuse abinõusid võtta tarvitusele jne.

Allpool toodud mõningad näited esitatud proovidest ja saavutatud tagajärgedest aitavad natuke valgustada liikuva gaasikaitse laboratooriumi tegevust.

Proov 1.

„Maapinna proov, võetud maa-alalt, mis varemalt kuulus vaenlasele. Kas seesugune maapind on gaasiohtlik? Vastata võimalikult pea.“

Autobusele monteeritud „G“ laboratooriumi sisemus.

Proov, mis omas tugeva kloori lõhna, sisaldas tublisti kloorlupja, mida vaenlase poolt on nähtavasti tarvitatud maapinna neutraliseerimiseks. Lahingugaase ei leitud. Seega oli maapind gaasihutu. Uurimine kestis 45 minutit.

Proov 2.

„Ühe kaevu vee tarvitamisel A. juures suri üks sõdur. Valmistada vee analüüs.“

Analüüsimisel selgus, et tähendatud kaevu vesi ei sisalda lahingugaase, küll aga arseeni, olgugi sellisel vähesel määral, et ainult vee tarvitamine suuremal hulgal võis muutuda elukardetavaks.

Kuna vaevalt võis oletada, et tegu on paljalt juhusega, siis laboratooriumi ülem tegi väeosäulemale ettepaneku saata gaasikaitse tehnikuid tähendatud kaevu vee kahjutuks tegemiseks, varustatuna laboratooriumist antud vahenditega.

Proov 3.

„Õhu proov võetud vaenlase poolt udu tekitamisel A. juures 1. okt. kell 0700. Udu oli valge ja kõhima panev. Kas on vajalik gaasimaskide tarvitamisele võtmine? Kiire.“

(Sellise õhu proovi võib võtta iga gaasikaitse tehnik harilikust gaasikaitse meeskonnast.)

Uurimine, mis kestis 35 minutit, selgitas, et vaenlase poolt oli kasutusel fosforudu ilma lahingugaaside lisata. Seega langes ära gaasimaskide vajadus.

Proov 4.

„Proviandi proov (lihatükk) toiduainete tagavarade hoiukohast B. juures, kannatas vaenlase gaasirünnaku all õhust 2. okt. kell 1800. Kas proviant on tarvitamiskõlvuline otsustades proovi järgi?“

Analüüs tegi kindlaks, et rasv oli imeunud endasse suuremal hulgal sinepigaasi, mis silmale täiesti nägematu. Seega oli proviant muutunud tarvitamiskõlbmatuks.

Proov 5.

„Pommikild leitud pärast vaenlase kahurväe ettevalmistavat tuld kallaletungil A-le 2. okt. kell 1600. Mürsul oli peale tugeva lõhkevõime veel tugev ärritav lõhn. Leidmisel oli proov osaliselt täidetud vedelikuga, kuid on teadmata, kas see kuulub algkoosseisu juurde. Kas on võimalik teha kindlaks, millise gaasiga oli laetud mürsk?“

Laboratooriumis selgus, et vedelik koosnes üksnes veest (arvatavasti vihmavesi), kuid lõhkelaengusse, mis koosnes troteleel- list, oli segatud ka ergukava ärritavat lahingugaasi difenüülarsiinkloriiti.

Manöövrite ajal katsetati liikuvat gaasikaitse laboratooriumi väljudes nii keemilisest kui ka organisatsioonilisest vaatepunktist.

Selgus, et kui tahetakse kiirendada proovide analüüsimise aega, siis on väga tähtis esitada koos proovidega võimalikult täpsamaid andmeid proovidest enestest ja üldse teateid lahingugaaside iseloomu ja omaduste kindlaksmääramiseks.

Lõpuresultaadina selgus, et isegi väliolukorras on võimalik kasutada vägagi raskeid analüüsimismeetodeid ja mõõduriistu. Oli juhtumeid, kus isegi edasiliikumise ajal laboratooriumis teostati teatavaid töid. Kõige tähtsam on igatahes see, et manöövritel koguti suur hulk kogemusi, milliseid tuleb aga veel lähemalt läbi töötada.

Kui nüüd töömeetodid, varustus ja juhtkond on kohanenud omapärasele olukorrale, milles neil tuleb töötada, siis oleme päris kindlad, et liikuv gaasikaitse laboratoorium suudab hiilgavalt täita neid raskeid ülesandeid, mis tulevikusõjad talle peale panevad.

Gr.

INGLISMAA.

„The Army Quarterly“, juuli 1936. a.

1. Ootamatuse kui taktika elemendi analüüs. „Auspex“. Ootamatus taktikas võib esineda: ajas, ruumis ja tegevusviisides. Teda saavutatakse: maastiku, aja, võitlusvahendite, kehaliste ning moraalse omaduste ja uute, senitundmatute teguviiside osava kasutamisega. Ootamatuse saavutamiseks tuleb tihti kasutada kahte või mitut nendest põhiosistest koostatult.

Kirjutis on selgitatud näidetega P.-Ameerika kodusõjast.

2. Kapten H. W. Murphy. Kui tuleks teostada dessantoperatsiooni Gallipolis tänapäeva oludes. Andnud lühida ülevaate nendest raskustest, missuguseid tuli võita dessantosade maalesaatmisel Gallipolis Maailmasõja ajal, jõuab autor lõpuks otsusele, et ka tänapäeval, vaatamata mitmesugustele tehnilistele täiendustele relvade juures ja uute võitlusvahendite leiutamisele, ei võiks niisugune operatsioon anda märgatavalt paremaid tagajärgi kui 1915. a. Jalavägi nõuab endiselt lahingusse astumiseks varjatud lähenemisvõimalusi ja ta vajab senisest veelgi rohkem ruumi oma manöövri teostamiseks ning selleks tarvisminevate formatsioonide

võtmiseks. Võrdlemisi kitsas kaldariba ei suuda aga seda pakkuda, samuti ei ole meeskonna laevadelt maale toimetamisel mõeldav varjumine. Jalaväe relvade kasutamine, püss täägiga välja arvatud, pole hõlpus. Automaatrelvade manööverdamise võimalused ja sobivate positsioonide leidmine nende tarvis on tublisti raskendatud. Meresuurtükid pole võimelised purustama hästi sissekaevatud maaväe positsioone kaldal. Väljasuurtükiväe tegevusse panemine ei saa tulla kõne alla enne, kui selleks pole kaldal vallutatud küllaldase sügavusega maa-alad ja suurtükkide saatmine maale ei ole võimaldatud. Kunstliku udu või suitsu, samuti ka sõjagaaside kasutamine oleneb suuresti ilmastikust ja kui see ka olekski soodus, siis pole ikkagi küllalt tagatisi, et need võitlusvahendid annavad soovitud tagajärgi. Teisest küljest omab kaitsja häid võimalusi oma jalaväerelvade ja suurtükiväe kasutamiseks, misugune asjaolu juba operatsiooni algusest peale seab kallaletungija võrdlevalt palju halvemas seisundisse. Ainult lennuvägi võiks dessantosadele mõjusat abi pakkuda, luurates ja pildistades vastase positsioone ja toetades oma jalaväeosi lahingus vastase ründamisega õhust, niiviisi teatava piirini asendades suurtükiväge ja jalaväe automaatrelvi, millised — nagu oli tähendatud eespool — ei saaks pakkuda kuigi suurt abi maabuvatele osadele, vähemalt mitte nendes tingimustes, millistes tuleks teostada dessanti Gallipolis.

3. Kol.-lt. H. de Watteville. Itaalia ja Abessiinia. Lühike kuid piltlik ülevaade (kirjutise algus sama ajakirja aprillikuu numbris) Itaalia-Abessiinia sõjast. Autori arvates võiks Itaalia väejuhatuse sõja tulemustega rohkem kui rahul olla. Aasta vahetusel polnud itaallaste seisukord sõjaväljal kuigi hiilgav ja näis enam kui kahtlasena, kas suudavad nad sõja vihmaperioodi alguseks lõpule viia. Kuid marssal Badoglio ja tema administratiivstaap saatsid korda otse imet, kasutades ära sõjapidamiseks kõike nende kätte antud materjalseid võimalusi ja sitendades vägedesse seninägematut vaimustust ning võitlusihka, millest võiksid anda tunnistust kas või need alpini väeosad, millised teise Tembieni lahingu ajal surmapõlgavalt ronisid Amba Uork'i mäe peagu vertikaalseid kallakuid mööda üles, et seal astuda vihasesse võitlusse vaenlasega. Muidugi oli ka asjaolusid, mis kergendasid itaallastele nende tööd. Nende hulka kuulub kõigepealt abessiinlaste kui vastase sisemine nõrkus. Abessiinia relvastatud jõud sarnanesid rohkem keskaja

feodaalsetele relvastatud massidele kui modernsele sõjaväele. Nad olid küll suutelised rindelahinguteks, kuid võimetud manööverdama kaasaja nõuete kohaselt. Ras Desta sissetungimine Lääne-Somalimaale, näiteks, oli rohkem peaga lõksu pugemiseks kui strateegiliseks manöövriks; tema aeglane edasiliikumine, puudulik moonastamine ja osalt ka haigused — kõik need asjaolud tulid kasuks ainult itaallastele. Sõja algul itaallased teotsesid ettevaatlikult (suurtükiväe vähesus) ja nende lennuvägi ei saanud arendada oma tegevust täies ulatuses, kuna polnud veel kasutada küllaldasel määral sobivaid lennuvälju. Selline vastase passiivsus julgustas abessiinlasi ja kõditas nende enesetunnet; neil tekkis tung kohata itaallasi võrdsetes tingimustes, loobudes seega oma esialgsest ja ka ainuõigest partisanisõja taktikast. Sellega nad tegid suure vea. Itaallased olid aga vahepeal juurde tõmmanud suurtükiväge, ehitanud suuremal arvul uusi lennuvälju ja veebruaris olukord sõjateatril kujunes lõplikult nende kasuks. Ras Mulgeta armee jälitamine õhust pärast Amba Adaram'i lahingut kujunes õieti sõja pöördepunktiks. Sellest ajast abessiinlaste moraal hakkas lõplikult langema, et mitte kunagi enam tõusta endise kõrguseni. Autor ei selgita, millises ulatuses itaallaste lennuvägi kasutas sõjagaase, kuid temale tunduvad kahtlasena need poliitilised vahendid, milliste abil itaallased enne sõda ja selle vältusel taotlesid oma vallutamise eesmärgi. Ras'ide ja nende väeühikute üleminek itaallaste poole näitavat, et siin olid mängus ka suuremad rahasummad. Itaallased tundsid põhjalikult abessiinia sõjaväge ja tema juhte ja kasutasid osavasti ära nende nõrku külgi. Kuid vastase kokkulangemine nii kiiresti näis tulevat ka neile üllatusena. Selles mõttes oli neil ikkagi ka tublisti õnne, kuigi sõjaliste plaanide sepitsemisel ja nende elluviimisel Itaalia väejuhatuse osutas tubli osa kauge nägelikkust ja kainet mõtlemisviisi. Vastase nõrgad ja tugevad küljed, maastiku ja varustamise raskused, — kõik need tegurid olid õieti arvestatud. Vastaspöole väejuhtidest võis kõne alla tulla vahast ainult ras Imru, kellel näis olevat arusaamist kaasaja sõjaliste operatsioonide juhtimisest, nagu sellest annab tunnistust tema tegevus veebruari lõpul Shire lahingus itaallaste IV ja II korpuse vastu. Teised abessiinlaste juhid ei küündinud isegi keskpärasuseni, mis muidugi ka omakorda kergendas Badogliole tema ülesannet. Kokkuvõetult itaallaste edu põhjustasid: 1, lennuväe edukas tegevus; 2. Badoglio kui

isik ja ülemjuhataja; 3. itaallaste poolt tegevusse pandud kaalukad jõud; 4. ulatus ja kiirus ühenduste ehitamisel. Autor kirjutab lugupidavalt Badoglio kui ülemjuhatajast. Marssal elas kogu sõja ajal oma staabiga telkides, vahetult rinde läheduses; tema käsutuses oli alaliselt üks väiksem lennuk, mida ta kasutas tihti ja sageli juhtis isiklikult, tema staap koosnes kümnekonnast mitmesugustest aastmetes ohvitseridest; kindel töömeetod ja täieline külmaverelisuus ning rahu olivat olnud selle staabi kõige rohkem silmapaistvamaks omaduseks. Badoglio kasutada olid arvuliselt suurimad jõud, mis seni üldse kasutatud koloniaalsõdades; kuid vaatamata sellele ta tuli nende varustamisega hästi toime, tänu eeskätt muidugi oma tee-ehitajatele-inseneridele ja siis ka lennuauele, kes — näiteks — Dessie vallutamise operatsioonis, kus puudusid igasugused võimalused autotranspordiks, varustasid edasiliikuvaid osi laskemoonaga, toiduga ja isegi veega, visates maha langevarjude abil igapäev 16—20 tonni iga diviisi tarvis. Ka kvaliteedit oli Badoglio armee hea ja kuigi nii regulaar- kui ka fašistidest-vabatahtlikkudest moodustatud diviisidel oli nõrku külgi, siis ometi — autori arvamus järgi — nad sooritasid rännakuid, võitlesid ja kandsid sõjaraskusi imestamisväärselt isegi sellistes erakordsetes kliima- ja maastikutingimustes, nagu seda pakub Abessinia. Kõige rohkem tähelepanu väärivat aga see suur jõupingutus, mida tegi Itaalia rahvas sõja läbiviimiseks ja autor kü-

sib, kas näiteks Inglismaa oleks võimeline saatma 400 000 meest, 500 lennukit ja 13 000 veoautot üle mere uue asumaa võitmiseks, ehitama seal mitusada miili teid äärmiselt ebasoodsates maastikuoludes, kulutama kogu selle ettevõtte teostamiseks sadasid miljoneid naelsterlinguid ja kandma mitu aastat järgimööda säärase ebatavalise sõja raskusi? Selles mõttes pidavat Inglismaa küll oma praegusi töökspidamisi revideerimisele võtma. — 4. Sõjanduslik võistluskirjatöö. — 5. Kindr.-major Wavell. Albany. — 6. Prantsuse ametlik sõja ajalugu: 1. maist 1918. a. kuni 18. juulini 1918. a. — 7. Väliteenistuse eeskiri II osa 1935. — 8. Major J. G. O. Whitehead. Sõjaväe süsteem. — 9. Major O. Stewart. Õhusõja doktriinist. — 10. Kol.-ltm. H. P. Garwood. Sõjaväe rekruteerimisest. — 11. Major T. J. Edwards. Briti kerge jalaväe rügemendi päritolu. — 12. W. B. W. Haig. — 13. Harry Waine. Ühe India mässu aegse veterani mälestusi. — 13. Saksa jalaväe eeskiri. — 14. Charles Murray. Üks päev nekrutitega. — 15. V. B. Malailaste rügement. — 16. Moderniseeritud ohvitseride ettevalmistamine. Küsimust käsitletakse inglise olude kohaselt. — 16. Ohvitseride ettevalmistamine rahalisest küljest. Kõikides eespool loetletud kirjutistes ei esine midagi erilisel märkimisväärsel.

Kk.

Kaitseväe elu.

Pärnumaa 3. tagavaraväe-ohvitseride päev.

Pärnu Garnisoni Ohv. Tagavaraväe ohvitseride Sektsiooni korraldusel toimus 10. jaan. kohaliku kasiino ruumes Pärnumaa 3. tagavaraväe ohvitseride päev. Koos oli üle poolesaja reservjuhi ja rohkel arvul ka kohalikke tegevväe juhte.

Avasõnas sektsiooni juhatause esimees kolon.-leitn. P. Kolts VR II/3, avaldades headmeelt jälle kord näha reservjuhte koos harilikust suuremal arvul, rõhutas vastastikuse tutvumise ja ühistunde kasvatamise vajadust kodukaitse juhtide ühises peres. Edasi märkis kõneleja päeva eesmärkidena koondada reservjuhte oma sektsiooni ümber ja kaasa mõjuda selleks, et sektsiooni liikmeks olemine ei

piirdu ainult nimekirjas seismisega, vaid et liikmed ka kõikidest sektsiooni üritustest aktiivselt osa võtaksid ja sel teel saadamin oma reservjuhi kõrget kutset meelde tuletaksid ning oma teadmisi täiendaksid.

Garnisoni ülem kol.-leitn. A. Lõhmus VR II/3 oma sõnavõtus rõhutas reservjuhtkonna õppuste vajadust, soovides päevale head kordaminekut.

Järgnes major Mäeste VR I/3 referaat tankidest ja tangitõrje organiseerimisest. Edasi tutvustati päevast osavõtjaid Tagavara Sektsioonide ühise rinnamärgi kandmise õiguse saamise tingimuste ja korraga ning jagati välja vasta-

vad tunnistused 18 aktiivsemale sektsiooni liikmele.

Lõppsõnas sektsiooni juhatuse esimees tutvustas koosolijaid sektsiooni töökavaga, rannes kõigile südamele, et aktiivne osavõtt eriti õppustest olgu igale reserv-

juhile kohustuslik tema enda sisemise äratundmise põhjal: vajaduse korral kutse — kodumaa kaitseks valmis olla — ei tohi reservjuhti tabada ettevalmistamatult!

Päev lõppes ühise hümniga. P. K.

Rindesõdur jutustab.

Enamlaste võimu viimaseilt päevilt.

V/R. kavaler Maksimiljan Tiido,
Omakaitse — Kaitseliidu organiseerijaid.

Toimetuselt: Alljärgnev mälestis on admiral J. Pitka'lt kontrollitud ja leitud kokkukõlas olevat tõsiasjadena.

Enamlaste võimuloleku viimane ajajärk kujunes minule eriti raskeks ja ka süngeks.

Omakaitse, kus olin abisekretäriks ja lentsalga juhiks, kavatses enamlaste võimu 1918. a. algul kukutada. Keset organiseerimistööd punakaart aga ajas laiali omakaitse. Siis me jätkasime oma tegevust endiselt — pöranda all. Hankisime sõjariistu, käsigranaate ja hoidsime sidet kindlate omakaitselastega.

Tallinnas oli hulgana Ukraina sõdureid, keda enamlased siit koju ei lasknud, ja kes siis punaste vastu olid hästi sõjakad. Nende esindajatega astusime läbirääkimistesse ja ukrainlased olid valmis väljaastumise korral meid abistama. Kõik oli valmis; väljaastumise kava, ukrainlaste juhtideks määratud meie poolt 16 meest, väljaastumise päev fikseeritud — kui mind enne seda südaööl arreteeriti. Üks meie hulgast Keerd oli meid välja andnud. See oli jaanuaris 1918. Kui mind viidi Jaani tänaval ringkonnakohtu ruumes asuvasse sõjaväelaste tribunaali ülekuulamisele — teine eesti kommunistide tribunaal oli Toompeal, oli mul saatjais seitseteist või üheksateist sõjariistus punakaartilast. Jõudes Kommertskooli majast mööda, tuli vastu Johannes Üksi ja hõikas:

„Kuhu sa lähed?”

„Lähnen jahimeeste peole! Sõbrad tassivad minu püssi...“, vastan.

Seepeale tantsisid täiest jõust punakaartlaste püssid minu seljas, nii et see oli sinistest plekkidest kirju.

Tribunaalis siis pitsitati: kus on omakaitse peamehed? ja nõuti, et kõneleksin kõigist meie saladusist. Vastasin, et midagi ei tea.

Mind lubati maha lasta, ja saadeti punakaartlaste vahel minema.

Mahalaskmise asemel viidi mind Vene tänavale arestimajja. Varsti samal ööl talutati mind uuesti tribunaali ette, kuid nüüd juba Toompeale. Tulime Vene tänavat mööda. Minu saatjais olid punased vene madrused, arvult kaheksa. Postkontori hoonest möödudes kuulsime, kuidas ülal kolmandal korral keegi mängis klaverit, tuli põles toas ja aken oli lahti, mille kaudu helid kajasid tänavale. Üks madrus haaras püssi ja andis kolm pauku üles aknast sisse, ise sealjuures lausudes: „Kuradi buržuid! Kõik nad tuleksid maha lasta...“ Vastasin: „Muusika on hingeline haridus; kui selle surmame, siis me pole enam inimesed...“ Sellest jätkus. Sain püssipäradega selga ja pähe. Kaks madrust tagusid nii, et langesin maha. Kuid teised astusid vahele ja nende endi vahel läks vaidluseks, et kas muusika on ilus asi või mitte. Lõpuks — pääsesime edasi Toompea sihis.

Toompeal tribunaalis võtsid mu ülekuulamisele Kingisepp ja Anvelt ise.

„Kus on omakaitse keskkomitee liikmed?“ päris Kingisepp.

„Ei tea.“

„Kus on Pitka?“

„Ei tea.“

„Kus on omakaitse liikmete nimestikud?“

„Ei tea“, vastan, kuigi olin ise need peitnud.

Kingisepp lõi siis mulle näkku, nii et suust ja ninast hakkas jooksma veri. Sa-

mal ajal ta tõmbas vöölt revolvri ja tahtis mind maha lasta. Ta oleks seda teinudki, kuid Anvelt segas vahele.

„Tiido oli ju ainult palgaline. Tema eest ehk varjati, mida omakaitstes tehti...“

Kingisepp rahunes. Nüüd Anvelt hakkas mind meelitama:

„Tule meie juurde, saad kantseleis koha. Ise oled tööline ja palgaline, miks sa oled buržuide ja sakslaste sabarakuks? Meie juures võid hea koha saada... üttele, kus Saarepera, kus Pitka? Tead väga hästi, kus nad on. Miks sa ei räägi?“

Ei kõnelnud neile muud kui: ei tea. Siin mõisteti mind surma.

„Mahalaskmisele!“ öeldi. Ja madrused haarasid mu endi vahele.

Enne seda toodi tribunaali ka praegune riigivanem K. Päts. Temale suhtuti nagu sõbralikumalt. Tal oli kaasas suur portfelli.

Kingisepp ja Anvelt laususid:

„Oleme teid küllalt otsinud, nüüd olete käes...“

Mind aga viidi Keskvanglasse, mahalaskmise asemel. Kuid mind talutati ikka jälle ja jälle tribunaali ette Toompeale, nähtavasti minu üle saadi aina uusi süüdistavaid andmeid, Keerd nähtavasti jutustas punastele aina uusi asjaolusid, mille puhul mind siis pitsitati.

„Te olete käinud nuhkimas Töolistemajas?! Olete hankinud omakaitsele sõjariistu! Olete just ise omakaitse nimestikud peitnud! Kus on Pitka? Kus on polkovnik Kann?“ päriliti aina. Kindral Põdderit ei küsitatud taga. Tema tegevusest vististi punased võimumehed ei olnud teadlikud.

„Kõval tsaarivalitsuse ajal, mida aitasin ise maha lüüa, ei käidud teisiti mõtlejatega nii halvasti ümber, kui teie minuga,“ lähendas.

„Kellega tsaari-valitsus ei käinud siis nii halvasti ümber?“ küsiti.

„Tolstoiga.“

„Seevaldi saata!“ lähendas Anvelt.

„Ei, läägiga läbi lüüa,“ õiendas Kingisepp.

„Miks olete meie programmi vastu?“ küsiti.

„Võiksin teile valetada, et olen poolt. Aga kui seesmine hing on teisiti, poleks sellel mõtet...“

Mind saadeti jälle ära.

Kord toodi mind tribunaali koos Evald Pihlakaga. Tribunaali eesistujaks oli parajasti keegi nooruke, piip põigiti suus. Pihlakas tõusis tribunaali ette, tuli eesistuja lähedale ja lõi selle suust piibu nurka, sõnades:

„Kuradi karjapoiss! Tuleb minu üle kohut mõistma...“

Ta mõisteti otsekohe seepeale surma. Meid viidi keskvanglasse. Siin nõuti väljalaskmise eest raha. Taheti 5000 rubla, mille eest mind lubati vabastada. Mul polnud raha. Jäin edasi istuma.

Ühel ööl viidi mind koos teistega, meid oli kokku kaheksa, vangla õuele mahalaskmisele. Meid asetati juba seina äärde. Meie seas oli ka sadamatehaste üks direktor venelane. Kuid kaks toodi viimasel minutil ära, neist teine olin mina. Kui jõudsim vāravate juurde, kajatas kogupauk... Nii leidis lõpu sadamatehaste direktor.

Veel talutati mind, ja lõpuks istusin jälle Vene tänaval arestimajas. Sellest lõpuks pääsesin omapärasel viisil tänu Saalistele (kes teenib või teenis Tallinna linnaraamatukogus). Ta oli kunagi päästnud ühe vene madruse ema, kes oli jäänud trammi rattaste alla ja kelle jalad alt olid lõiganud rattad. Saaliste oli haaranud allajäänu sülle, voorimehele ja sellega haiglasse. Hiljem oli käinud teda haiglas vaatamaski. Siin oli ta tutvunud selle poja madrusega. *Osutus aga, et see madrus oli sõjaväelise tribunaali liige.* Saaliste läks nüüd selle madruse juurde ja seletas: „Arestimajas peetakse sõpru süütult kinni. Kas ei saaks neid vabastada?“

Madrus lubanud vabastada. Varsti ajasidki arestimaja ette kaks autotäit madrusid, kaasas kuulipilduja. Suure palgiga nad löid vangla ukсед sisse.

Tulin parajasti väljakäigust, kui madrused sisse tormasid, revolvrud käes. Mõtlesin, et nüüd läheb tapatalguks, et madrused tulid seesolijaid maha laskma.

„Kes te olete?“ pöörduti minu poole.

„Kas olete vangla teenija?“

„Jah“, vastasin, et ehk sel viisil jään ellu. Nüüd madrused haarasid võtmete järele, keerasid kõik kongid lahti ja hüüdsid:

„Põgenege ruttu! Punakaartlased tulevad...“

Kõik kes suutsid, lasid jalga. Madrused keerasid veel veetorud lahti ja samuti kadusid.

Põgenesin palja peaga ja palituta.

Otsekohe kui vabanessin, otsisin kontakti kaaslaste — omakaitselastega. Selgus, et punased elavad oma võimu viimseid päevi. Sakslased olid juba liikumas Tallinna peale, nad lähenesid sellele.

Punakaart linnas oli ärevuses. Keilasse saadeti linnakaitsjaid.

Raekoja ees üks naine pidas kõnet:

„Näitame neile valgetele koortele...!“

Mulle tehti ülesandeks nüüd punakaartlaste rong roobastelt alla lasta. Ma ei leidnud endale aga kaaslast, kes oleksid julgenud ses asjas mind aidata. See ülesanne jäi täitmata.

Sama päeva õhtul tuli mulle vastu Vene tänaval Pitka. Ta tundis mu ära. Kõndisime teine teisel pool tänavat pimedasse kohta. Seal kõnelesime. Pitka oli vahepeal maal varjul olnud. Ta teadis ka, mis tulemas, et sakslased on varsti pealinnas.

Me asusime ka kohe teotsema. Kui Toompea võimud põgenesid, asus omakaitse punaste asutusi üle võtma. Jagasin jälle väljatulnud meestele sõjariistu. Tulin omakaitse ruumesse Brokusmäele. Siin parajasti läti kommunistid pidasid oma mingit kultuurkongressi. Neid oli üle 60 inimese. Hüppasin sisse ja kuulutasin kõik arreteerituiks. Mul omal oli ainult kaks meest kaasas.

Üks neist oli keegi noor poiss Tubas. Andsin neile käsu: „Asute ukse ette valvele! Kedagi ei tohi välja lasta.“ Ise jooksin Keerdi juurde ja teatasin sellest. Siis läksin Passupi poole — olin 4 ööd-päeva olnud söömata, proua Passup andis süüa.

Keerd oli rutanud kohe lätlaste juurde. Need olid hakanud teda paluma, et nemad pole milleski süüdi... Keerd oligi nad lahti lasknud. Tänuks — läti punased olid kaasa viinud samast ruumist kaks Bornholmi kontori kirjutusmasinat...

Läksin linna. Seal käis jõuga punastelt võimu võtmine. Kommertskooli juurest tulistati. Omakaitseliitlased võtsid tule alla

tribunaali ja Töölistemaja. Ruttasin mehi juurde otsima. Tulin Viruvärvasse, kus juhtusin kokku kpt. Pomerantsiga. Parajasti nägime: sõidab punaste auto, peal kaks kuulipildujat punakaartlastega. Pomerants lausus:

„Mul tekkis idee... Võtame kuulipildujad!“

„Kus sa, hull oled või?“

Pomerants aga pidas auto kinni ja seletas punastele: „Narva maanteel ühes majas valged peavad koosolekul. Tulen, juhatan nad teile kätte...“

Pomerants oli lasknudki auto sõidutada ühe suure maja ette ja siis oli teatanud: „Selles, üleval korral...“ Punased olid kõik rabinal tormanud majja sisse.

Samal ajal Pomerants oli pistnud revolvri autojuhile nina alla ja käsutanud: „Sõida!“

Nii ta tuligi kahe kuulipildujaga tagasi. Neist üks pandi kohe tööle Jaani tänaval, teine vististi vinnati Oleviste kiriku torni, kust sadama ringkond hoiti kuulipilduja tule all. See oli teise päeva hommikul, kell 1000, mil kuulipilduja kirikutorni tõusis ja kust sadamasse tule avasime, mille järele kogu linn oli meie käes.

Punased põgenesid. Neid ajas voores Narva maanteed mööda välja linnast. Üks omakaitslane oli tähendanud Narva maanteel:

„Kuraditel, nüüd on kiire...!“

Ta otsekohe võeti kinni, talutati Dači (praegu Köleri) tänavale, kus täakidega surmati. Punaste võim oli aga ka läbi.

Juriidilised küsimused.

9. Küsimus: Kas VMS § 757 põhjal sõduritepoodi poesummade arvel teenistulepingu alusel palgatud töäjõud kuuluvad Pensioni seaduse (RT 76 — 1936) alla?

Vastus: Pensioni seaduse § 1 p. 3 ja sama paragrahvi p. 4 eeskirju kõrvutades selgub, et § 1 p. 3 all tähendatud riigiasutiste ja ettevõtete teenija mõiste on laiem riigiteenija mõistest ja haarab endasse nii Riigiteenistuse seaduse (RT 149 — 1924) alusel kui ka BES § 4172 j.j. alusel riigiasutiste ja -ettevõtete teenistusse palgatavaid isikuid. Järelikult Pensioni seaduse § 1 p. 3 mõtte kohaselt kuuluvad selle seaduse alla nii riigiasutiste ja -ettevõtete koosseisus teenivad riigiteenijad kui ka nende asutiste ja -ettevõtete töäjõud, kes on palgatud tee-

nistusse BES § 4172 j.j. ettenähtud teenistulepingu alusel. Sõduritepood teotsevad Väeosa majapidamise seadluse (RT 9 — 1934) § 751 alusel väeosa ettevõttena. Seepärast tuleb neid lugeda Pensioni seaduse mõttes riigiettevõteteks.

Neil kaalutlustel tuleb arvata, et VMS § 757 alusel palgatud sõduritepoe eratöäjõud kuuluvad Pensioni seaduse alla sama seaduse § 1 p. 3 alusel kui riigiettevõtete teenijad.

10. Küsimus: Kas väeosa poolt VMS § 641 j.j. alusel teostatavatele hoonete jooksvatele remonttöödele palgatud töäjõud omavad pensioni saamise õiguse Pensioni seaduse (RT 76 — 1936) järgi?

V a s t u s: Pensioni seaduse § 1 p. 3 eeskirja kohaselt kuuluvad selle seaduse alla riigiasutiste ja ettevõtete teenijad ning töölised. Erandina sama seaduse § 3 järgi töolistel, kes on palgatud juhuslikule tööle, on ainult teenistustervisrikke-pensioni õigus. Juhuslikuks tööks loetakse selle seaduse mõttes tööd, mis ei ole seotud asutise alalise teotsemisega, kui nende tööde vahetpidamata kestvus ei ületa kolme kuud. Seega pensioni seaduse mõtte kohaselt oneneb riigiasutiste ja -ettevõtete töolistel pensioniõiguslikkus asutise või ettevõtte töö iseloomust. Aeg, mil tööline tegeleb tööga, mis on seotud asutise või ettevõtte alalise teotsemisega, s. o. tööga, mida alaliselt teotsev asutis kutseliselt oma ülesannete piires normaalselt täidab, arvestatakse igal juhul pensioniõigusliku teenistussajana, vaatamata töölise töötamise aja kestvusele. Kuna töö, mis ei ole seotud asutise või ettevõtte alalise teotsemisega, n. n. juhuslik töö, annab normaalselt ainult teenistustervisrikke pensioni õiguse. Juhuslik töö, mis aga pidevalt kestab üle kolme kuu, arvestatakse töölisele pensioniõigusliku teenistussajana.

Kuna väeosa poolt VMS § 641 j.j. alusel teostatavad hoonete jooksvad remonttööd oma iseloomult on niisugused tööd, mis ei ole seotud väeosa alalise teotsemisega, s. o. töö, millega väeosa tegeleb erakorraliselt väljaspool oma igapäevast kutselist tegevust, siis järelikult tuleks lugeda ka nende tööde läbiviimiseks palgatud töötajade Pensioni seaduse mõttes juhuslikkude tööde töolisteks.

Neil kaalutlustel tuleb arvata, et küsimuses tähendatud töötajad normaalselt omavad teenistustervisrikke pensioni õiguse ja alles pärast kolmekuist vahetpidamata töötamist loetakse nende teenistus täies ulatuses pensioniõigusliku teenistussajana.

11. **K ü s i m u s:** Kas väeosa pesutöökoja pesupesija, kellele tasu makstakse tükitöö alusel ja kes ise endale palkab abitööjõude, loetakse Pensioni seaduse alla kuuluvaks?

V a s t u s: Kuna siin sisult on tegemist, nagu selgub küsimusest endast, töövõttelepinguga, mitte aga töölepinguga, siis ei saaks niisugust pesupesijat üldse lugeda riigiasutise tööliseks Pensioni seaduse mõttes, vaid teda tuleks lugeda töövõtjaks. Töövõtja aga ei kuulu Pensioni seaduse alla.

Neil põhjustel tuleb arvata, et küsimuses tähendatud juhul väeosa pesutöökoja pesupesija ei kuulu Pensioni seaduse alla.

—lu—

Ametlik osa.

RIIGIVANEMA KÄSUKIRJAD KAITSEVÄGEDELE

Nr. 1.

21. jaanuaril 1937. a.

Viin üle ja määran teenistuse huvides, arvates 21. jaanuarist s. a.:

— Merekindluste ülema mereväe-kapten Valer Mere (end. Martson) VR 1/3 — Merekindluste Staabi ülemaks,

— Aegnasaare komandandi kolonel-leitnant Karl-Aleksander Freimanni — Merekindluste ülemaks,

— Suuropi komandandi major Otto Kivima — Aegnasaare komandandiks.

Alus: O. T. S. § 121 p. 1, 2, § 133 p. 1 ja § 93 p. 1.

Õiendus: Lj. nr. 1555.

Nr. 2.

21. jaanuaril 1937. a.

Määrän teenistuse huvides, arvates 21. jaanuarist s. a.:

— I Diviisi ülema kohustetäitja kolonel Aleksander-Voldemar Pulk'i VR 1/2 — sama diviisi ülemaks ja

— Kaitseväge Tervishoiuvalitsuse ülema kohustetäitja sanitaarkolonel Martin Jervani VR 1/2 — sama valitsuse ülemaks.

Alus: O. T. S. § 93 p. 1.

K. Päts,
peaminister,

Riigivanema ülesannetes.

J. Laidoner,

P. Lill,

Kaitseväge Ülemjuhataja. Kaitseminister.
kindralleitnant, kindralmajor,

KAITSEVÄGEDE ÜLEMJUHATAJA KÄSUKIRI

Nr. 8.

Tallinnas, 21. jaanuaril 1937.
(Kaitseväge Staap).

§ 1.

Määrän teenistuse huvides 7. Jalaväerügemendi 2. pataljoni ülema major Johannes Tominga — sama rügemendi 1. pataljoni ülemaks arvates 31. jaanuarist s. a.

Alus: O. T. S. § 93 p. 2, § 121 p. 2, § 133 p. 1.

§ 2

Viin üle teenistuse huvides arvates 31. jaanuarist s. a.:

— major Herman-Hans-Joachim Stokkebi VR 11/3 8. Üksikust Jalaväepataljonist — 7. Jalaväerügemendi, määramiseks sama rügemendi pataljoniülema kohustetäitjaks,

— major Jüri Ristna 6. Üksikust Jalaväepataljonist — 7. Jalaväerügemendi, määramiseks sama rügemendi pataljoniülema kohustetäitjaks.

Alus: O. T. S. § 121 p. 1 ja § 133 p. 1.

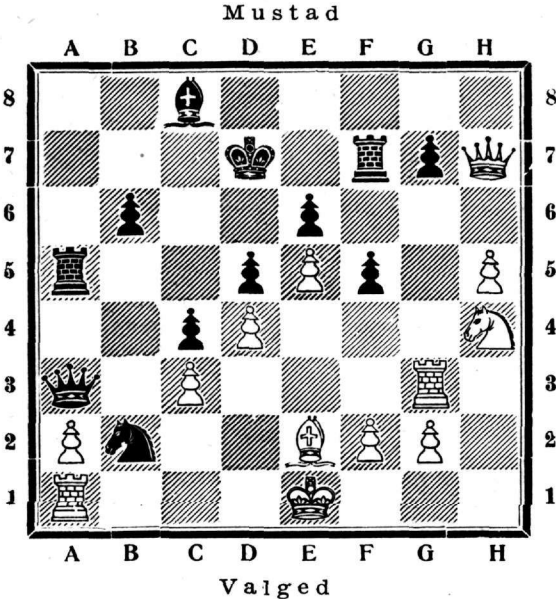
J. Laidoner,
kindralleitnant,
Kaitseväge Ülemjuhataja.

Male.

Toimetaja: K. Rootare.

Partii nr. 6.

Mängitud 8. detsembril 1936. a. Tallinna Garnisoni Maleklubi 2-se klassi võistlustel. Valgete juht veltveebel J. Mehiste ja mustade juht J. Starkopf.

Seis, peale valgete käiku 29. Vg5—g3, on veel kord kujunenud mustadele soodsaks. Kuidas peavad mustad jätkama, et kindlustada endale võitu. Lahendus järgmises malenurgas.

Partii: 1. d2—d4, e7—e6, 2. Oc1—f4, c7—c6, 3. c2—c3, Rg8—e7, 4. e2—e4, d7—d5, 5. e4—e5, Re7—g6, 6. Of4—g3, Rb8—d7, 7. Rg1—f3, (f2—f4!) f7—f5, 8. Ld1—d2, Of8—e7, 9. h2—h4, O—O, 10. Of1—d3 (Ähvarduse f5—f4 ootel vääris tähelepanu 10. h4—h5!), c6—c5 (Õige oli f5—f4!, kui 11. h4—h5, siis Rg6:e5!), 12. Rf3:e5, Rd7:e5 ja mustad vabanevad otast, endale avan- gus tekitatud, raskustest), 11. h4—h5, Rg6—h8, 12. Og3—f4, Rh8—f7, 13. Ld2—e3, c5—c4, 14. Od3—e2 (Parem oli 14. Od3—c2), h7—h6, 15. Vh1—h3, Rd7—b6, 16. Vh3—g3, Rb6—a4 (Kg8—h7!), 17. Of4:k6, Rf7:h6, 18. Le3:h6, Vf8—f7, 19. Rf3—g5? (Kummaline ratsu-kahing!), Oe7:g5? (Mustade juht ei leidnud võitvat jätku: 19...., g7: h6, 20. Rg5:e6+, Kg8—h7, 21. Re6—d8, Oe7:d8 ja mustad on ülekaalus — oda kahe etturi vas- tu), 20. Vg3:g5, Kg8—f8, 21. Lh6—g6, Kf8—e7, 22. Lg6—h7, Ld8—f8, 23. b2—b3, Ra4—b2, 24. b3—b4, b7—b6, 25. Rb1—d2, a7—a5, 26. b4:a5, Va8:a5, 27. Rd2—f3, Ke7—d7, 28. Rf3—h4, Lf8—a6, 29. Vg5—g3 (Vaadake diagrammi), Kd7—c6 (Mustad ei kasutanud viimast võima- iust), 30. Ke1—f1, Va5—a7, 31. Rh4—g6, Oc8—a6, 32. Lh7—g8, Rb2—d3, 33. Lg8—e8+, Va7—d7, 34. Le8:e6+, Kc6—c7, 35. Va1—b1, La3—a5, 35. Le6—e8, f5—f4, 37. Vg3—f3, La5: a2, 38. Vh1—d1, Vf7—f5, 39. e6—e5, Vd7—d8, 40. Le3—e7+, Kc7—c8, 41. Le7—a7, La2—a3, 42. Rg6—e7+ ja mustade juht loobus.

Ülesande nr. 13 lahendus.

1. Vd5—h5, Vb4—c4, 2. Vh5—h4, Vc4:h4 (ehk 2. ... , h6—h5, 3. Kh2—g3), 3. g2—g4, h6—h5, 4. Kh2—g3 ja valged võidavad.

PEREKONDLIKKE TEATEID.

Sünde:

Kuperjanovi Part. Pataljonist Kõrgemasse Sõjakooli läkitatud leitnant Johannes-Alfred Unt'i abikaasal Ilse-Mariannel poeg Eerik.

Piirivalve Alatskivi rajooni valvur n. a. o. Hugo Valdma abikaasal Lindal poeg Matti. Mägiste rajooni valvur ream. Paul Pae abikaasal Leidal tütar Malle. Piusa rajooni motorist n. a. o. Peeter Sepp'a abikaasal Liisal tütar Maret. Haapsalu rajooni valvur n. a. o. Rein Säinas'e abikaasal Almal tütar Helju. Haapsalu rajooni valvur kapral Villem Mändla abikaasal Elfriedel poeg Viljat. Paldiski rajooni motorist n. a. o. Feliks Aasmäe abikaasal Elsal poeg Venno. Hiiu- maa rajooni valvur kapral Theodor Kirsipuu abikaasal Anastasial poeg Endel. Haapsalu raj. kord. ül. kt. veltv. Aleksander Tõnts'i abikaasal Amandal poeg Mihkel. Haapsalu raj. van. val- vur veltv. Paul Pill'i abikaasal Selmal tütar Juta.

Abiellumisi:

III Suurtükiväegrupi leitnant Kristjan Ju- hanson Eilsa Neumann'iga.

6. Üksiku Jalaväepataljoni n. a. o. Vladimir Nael Leida-Leonora Nurmiste'ga.

Sv. Õppeasutiste n. a. o. Iko Hallap Valeria Valdre'ga.

Piirivalve Vasknarva rajooni kord. ül. kt. n. a. o. Ants Väliots, 30 a. vana, abiellus Olga Sibalov'iga, 25 a. vana, pärit Virumaalt Vask- narva vallast.

J.-Jõesuu rajooni valvur v. a. o. August Tuvi- kene, 26 a. vana, abiellus Hilda Pittin'iga, 20 a. vana, pärit Võrumaalt Urvaste vallast.

Haapsalu rajooni valvur n. a. o. Rein Säinas, 25 a. vana, abiellus Alma Rull'iga, 18 a. vana, pärit Abja vallast.

Narva rajooni valvur kapral Johannes Kal- vet (e. Kabral), 26 a. vana, abiellus Alide Oll'iga, 22 a. vana, pärit Narvast.

Mägiste rajooni valvur n. a. o. Anton Eidast, 25 a. vana, abiellus Lilli-Marie Savi'ga, 27 a. vana, pärit Tõrvast.

Paldiski rajooni valvur n. a. o. Artur Laid- salu, 26 a. vana, abiellus Arteemia Keerd'iga, 17 a. vana, pärit Läänemaalt Massu vallast.

JUHI K'ASIRAAMAT

Hind Kr. 3.—
„Sõduri“ tellijatele „ 2,50

Müügil „Sõduri“ toimetuses
Sakala t. 33.

Eesti Kirjanduse Seltsi

perioodiliste väljaannete omandamist pole veel keegi kahetsenud!

Elav Teadus

— populaarteaduslik seeria, mis oma sisult seisab paremate välismaa sel-
lelaadiliste väljaannete tasemel. Ainevalikult on ta vägagi eluline ja
huvitav haritlasele ja esitusviisilt arusaadav ka algkooli lõpetajale.
Moodsast kodukorraldusest praegusaja maailmapoliitikani, kosmose
ääretusest üherakulise olendi abitute liigutusteni ulatab ta valdkond:
kõige mitmekesisemad vaimu- ja loodusteadused leiavad peamiselt eesti
teadlaste poolt usaldatava esituse asjatundliku toimetuse juhatusel.
Varustatud rohke pildimaterjaliga ning rõõmsate värviliste kaantega
ilmub aastas 12 ca 112-lk. raamatut, à 1 kr., ette tellides 9 kr. a a s t a
k ä i k.

Suurmeeste Elulood

— biograafiline seeria, mis tutvustab maailma suurte isikute elu ja
loomingut lapsepõlvest surmani, näitab võitlusi ja raskusi, võõraid maid
ja rahvaid ja ajaloolisi aegu põneval ja kaasahaaraval kujul. Peale
teadmiste rikastamise annavad elulood usku ja julgust ellu; väga tihti
on kuulsaid mehi võrsunud kehvadest oludest ja nende elukäik on heaks
eeskujuks igähele. Aastas ilmub 6 pildiga umb. 150-lk. raamatut, ette
tellides 7 kr. 50 s. a a s t a k ä i k.

Maailmakirjandus

— ilukirjanduslik tõlkeseeria maailmakirjanduse klassilisist teoseist nii
proosas kui värsis. Ta koosseisu kuuluvad tööd, mida loetakse suuriks
vaimseiks väärtusiks kõigi rahvaste juures, mis on alussambaiks
Euroopa kultuurile ja mida õpitakse koolides. Teoste ainult nimepidi
tundmine nende kättesaamatuse tõttu võõras keeles võib alles nüüd
muutuda nende sisuväärtusest osa saamiseks; liiati nende tõlkijad
valitakse parimate asjatundjate hulgast. Arvustus ongi MK esimesele,
1936. aastakäigule andnud täie tunnustuse. Aastas ilmub 6 umb. 300—
600-lk. raamatut, à 3 kr. 75 s. — 6 kr., ette tellides 18 kr. a a s t a k ä i k.

Eesti Kirjandus

on kuukirjaks kõigile neile, kes huvituvad kirjanduse, keele, kultuuriloo,
rahvaluule ja -teaduse küsimustest ja kes soovivad kursis olla ilmunud
raamatutega. Olles eesti suurimaks kirjandusekäsitlejaks ja -arvus-
tajaks, kannab ta kokku varanduse, mida võib tarvis tulla igal ajal —
nüüd ja 10 ja 100 aasta pärast. Lisana ilmuv „Eesti raamatute üld-
nimestik“ on toodud hoolas bibliograafia kõigist Eestis ilmunud (ja
Nõukogude Vene eestikeelseist) trükiseist. Aastakäik 12 nr-t, à 50 senti,
ette tellides 5 kr. a a s t a k ä i k.

EESTI KIRJANDUSE SELTS

TARTU, Aia 19, tel. 6-01, posti jooksev arve 20-36.